

**PTE BTK Történettudományi Intézet – Modernkori Oroszország és
Szovjetunió Történeti Kutatócsoport – MOSZT**

LDSZ Vagyonvédelmi Kft.

Szerkesztette: Kopasz Zsanett, Bene Krisztián

Sorozatszerkesztő: Bebesi György

Borítóterv: Agócs Nándor, Kopasz Zsanett

Korrektúra: Badai Mónika

ISSN: 2415-9387

Felelős kiadó a MOSZT kutatócsoport vezetője

<http://moszt.tti.btk.pte.hu/>

Nyomdai munkálatok: B-Group Kft.

Pécs, 2015

MOSZT Füzetek 1.

Kolontári Attila:

**Alekszej von Lampe, Vrangél báró
katonai képviselője Magyarországon**

Rezümé

Алексей фон Лампе – военный агент барона Врангеля в Венгрии. Сборник документов. (вступительная статья, составление, комментарии: Атила Колонтари) Москва: АИРО-XXI 2012 С. 533 ISBN: 591022206-6

MOSZT, Pécs
2015

SOROZATSZERKESZTŐI ELŐSZÓ

A jelenleg a PTE BTK Történettudományi Intézetének keretében működő Modernkori Oroszország és Szovjetunió Történeti Kutatócsoport – MOSZT (Híd) idén ünnepli 10 éves fennállását.

Mint minden tudományos műhely, a MOSZT is fontosnak tartotta működése során, hogy az általa szervezett konferenciák, előadások, tudományos programok anyaga nyomtatott illetve digitális formában megjelenjen, és lehetőleg a szakmai olvasóközönség minél szélesebb rétegéhez jusson el. Erőfeszítéseinkről az elmúlt 10 év során megjelent 6 kötet tanúskodik, amelyek között van konferenciakötet, monográfia, tanulmánygyűjtemény és forráskiadvány egyaránt. Évfordulós jubileumi kötetünk (szám szerint a hetedik) pedig gazdag terjedelemmel és jelentős számú szerzői gárdával szerkesztés alatt van, és reményeink szerint hamarosan napvilágot lát.

Eddigi kiadványaink egyaránt teret adtak fiatal, kezdő, akár éppen első írásukat publikáló kutatóknak, és nagyon tapasztalt, már nyugdíjban lévő, vagy akár emeritus kollégáknak is. A MOSZT-nak éppen ez az alapítása óta egyik felvállalt lényege, hogy mint alapszabálya szerint „független kutatók autonóm társaságát” kizárólag a téma iránti érdeklődés és a szakma szeretete tartsa össze, hiszen jövedelmet, státuszt eddig sem tudtunk senkinek biztosítani, s sajnos nagy valószínűséggel a továbbiakban sem leszünk erre képesek. Az egyetem a műhely logisztikai, informatikai háttérét nyújtja, kiadványainkra, rendezvényeinkre esetleg pályázunk.

A 10. évforduló, és eddigi sikereink, konferenciáink, kiadványaink, az egyetem rektorának dicsérő oklevele, amit tehetséges fiatalok felkarolásért és támogatásáért, egyszóval tehetséggondozásért kaptunk, arra bátorít bennünket, hogy megvalósítsuk egyik régóta dédelgetett tervünket, és a MOSZT Könyvek mellé útjára bocsássunk egy új kiegészítő sorozatot, a MOSZT Füzeteket, amelynek első kötetét tartja kezében az olvasó.

Ezzel talán megoldódik egy régi problémánk, amely azokat az írásokat, tanulmányokat érintette, amelyek meghaladták egy átlagos írás terjedelmi kereteit (jellemzően fél-egy ív), de nem érték el egy önállóan megjelentethető monográfia jellemzőit. Ha ezeket a műveket tanulmányköteteinkbe szerkesztettük volna, úgy sok más anyagot kiszorítottak volna onnan, arra kényszerítve bennünket, hogy megjelentetésük érdekében feladjuk a „minél több alkalmas szerzőnek teret adni” elvünket.

Elképzeléseink szerint a MOSZT Füzetek megfelelő megoldás lesz

erre a problémára, és amennyiben beválik, számos anyag várakozik megjelentésre, amelyek közül lehetőségeink és a realitások figyelembevételével évi egy füzet közlését valószínűsíthetjük, már bejáratott könyvsorozatunk fenntartása mellett.

Az új kiadványsorozat mérete, formai megjelenése emlékeztet a könyvsorozatára, jelzi a „rokonságot”, azonban kismértékben, például színeiben mégis eltér tőle, jelezve a műfaji különbözőséget is. Borítóját a Kutatócsoport szervezőtitkára Kopasz Zsanett tervezte, egyúttal ő a füzet szerkesztője is, a most közölt, illetve későbbiekben közlendő írásokat a műhely vezetője lektorálja.

Első füzetként a Kutatócsoport alapítása óta helyettes vezetőjének, a Kaposvári Egyetem docensének, Kolontári Attilának habilitációs rezüméjét választottuk ki, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy 40-es éveit derekán járó, szakmai-életkori csúcson lévő kutató nívós anyagával rangot adjunk az új sorozatnak, és természetesen célunk a közlésével a professzori habilitációs eljárás elősegítése is. Egy Oroszországban, Moszkvában kiadott, nagyszabású orosz nyelvű forrásgyűjtemény magyar nyelvű összefoglalójáról van szó, amely így önmagában is tudomány- és műfaj történeti érdekesség, konkrét részleteiről a szerzői előszó ad tájékoztatást.

Mint minden újtára induló sorozat esetében a szerkesztő csak reménykedhet abban, hogy elképzelései beválnak, és egy sikeres, hosszú jövő előtt álló kezdeményezést sikerül újtára bocsájtani.

Bebesi György
A MOSZT alapító vezetője, sorozatszerkesztő

Pécs, 2014.

SZERZŐI ELŐSZÓ

A MOSZT Füzetek első kötete műfaji besorolás alapján a történettudományban önálló kiadványoknál viszonylag ritkán alkalmazott rezümé kategóriába tartozik és szervesen kapcsolódik az AIRO-XXI gondozásában orosz nyelven Moszkvában megjelent, általam összeállított „Alekszej von Lampe – vojennij agent barona Vrangelja v Vengrii” című dokumentumgyűjteményhez. A kiadvány célja, hogy a habilitációs eljárásra benyújtott mű fontosabb tartalmi elemeit, Alekszej von Lampe magyarországi tevékenységének részleteit a hazai olvasók is megismerhessék, addig is, amíg terveim szerint a magyarországi orosz emigráció történetét feldolgozó magyar nyelvű monográfiával sikerül elkészülnöm. Ezzel a szándékkal magyarázható a rezüméhez képest kicsit talán nagyobb terjedelem is.

Az Orosz Föderáció Állami Levéltárában feltárt, más archívumok anyagával kiegészített forrásbázisra épülő dokumentumkötet és a rezümé-füzet az 1920-as évek Magyarországnak képét villantja fel egy kivülálló, bár az akkori politikai rendszerrel szimpatizáló orosz fehér katonatiszt, közéleti szereplő szemszögéből. A történetben ismert és kevésbé ismert személyek bukkannak fel, Horthy kormányzótól és Bethlen kormányfőtől kezdve, minisztereken, miniszter-helyetteseken (Bánffy Miklós, Belitska Sándor, Csáky Károly, Kánya Kálmán és mások) parlamenti képviselőkön, katonatiszteken (Sztójakovics Döme, Prónay Pál) keresztül egészen az alacsonyabb beosztású tisztviselőig, budapesti antant megbízottakig. Von Lampe pozíciójából adódóan mindegyiküket személyesen ismerte, több-kevesebb rendszerességgel találkozott velük. A róluk készült portrék, a magyarországi politikai élet egyes eseményeinek leírása érdekes adalékokkal szolgálhatnak a korszakkal kapcsolatos eddigi ismereteinkhez.

Mindemellett betekintést nyerhetünk egy sajátos mikrovilágba – amely, ha sokszor kevésbé láthatóan és érezhetően is, de mégiscsak jelen volt az akkori Magyarországon, – az itteni orosz kolónia életébe. A dokumentumok lapjairól egy szinte nyom nélkül eltűnt világ története elevenedik meg számos olyan apró epizóddal, melyek valamiképp a magyar historiográfiában egyébként jól feldolgozott eseménysorhoz kötődnek (IV. Károly visszatérési kísérletei, a nyugat-magyarországi kérdés), azt azonban sajátos nézőpontból, az orosz emigráció prizmáján keresztül világítják meg. Feltűnnek előttünk a polgárháború prominens fehér vezetői, Pjotr Vrangel, Anton Gyenyikin, Pjotr Krasznov, tábornokok, egykori miniszterek, kormányzók, olyan emberek, akik az

oroszsországi fölcuszamlással elvesztették lábuk alól a talajt. Közülük többen Magyarországon találtak menedéket vagy a „fehér szolidaritásra” alapozva reméltek támogatást Horthytól és rendszerétől. A publikált dokumentumok, és a rezümében szereplő dokumentum-részletek mindegyike először került közlésre. Bízom benne, hogy a kiadvány hasznos és érdekes olvasmány lesz a korszak és a történelem iránt érdeklődők számára.

Kolontári Attila
Keszü, 2014. május 29.

KOLONTÁRI ATTILA:

Rezümé

Alekszej von Lampe, Vrangel báró katonai képviselője Magyarországon

Алексей фон Лампе – военный агент барона Врангеля в Венгрии. Сборник документов. (вступительная статья, составление, комментарии: Атила Колонтари) Москва: АИРО-XXI 2012 С. 533 ISBN: 591022206-6

Alekszej von Lampe – életrajzi adatok

Alekszej Alekszandrovics von Lampe vezérőrnagy 1885-ben született Verzbolovo településen a Szuvalki Kormányzóság területén. Dédapja Hamburgból érkezett Oroszországba a napóleoni háborúk idején. Von Lampe nevének hangzásával ellentétben már határozottan orosz identitással rendelkezett, teljesen elvesztette a kapcsolatot ősei szülőföldjével, a családban és az iskolában oroszul beszéltek. Később, mikor az emigrációban szüksége lett rá, német nyelvórákat kellett vennie, mivel jóformán csak törte felmenői egykori anyanyelvét. Ebben az orosz identitásban mindössze két „zavaró” mozzanat figyelhető meg. A család végig megőrizte a magával hozott lutheri evangélikus vallást, illetve A. von Lampe a családi gyökerek iránti tiszteletből (és talán némi rangkórságból is) újra használni kezdte családneve előtt a „von” előtagot.¹ Az orosz identitás erősségére utal, hogy emigrációs éveiben sem vett fel más állampolgárságot, holott születési helye alapján megkaphatta volna a litván, felmenői és emigrációs éveinek helyszíne alapján pedig a német állampolgárságot.

Alekszej von Lampe a családi tradíciókhoz híven a katonai pályát választotta, tanulmányait az 1. sz. hadapródiskolában és a Nyikolajevi hadmérnöki iskolában végezte. Harcolt az 1904-1905-ös orosz-japán háborúban, ahol megsebesült. Ezt követően a Szemjonovszkojei Gárdaezredben szolgált, majd 1913-ban elvégezte a Nyikolajevi Hadmérnöki Akadémiát. Az első világháborúban előbb a 18. hadtest

¹ GARF (Goszudarsztvennij Arhiv Rosszijszkoj Federacii – az Orosz Föderáció Állami Levéltára) F. 5853. Op. 1. D. 22. 409-413. l.

törzsében teljesített szolgálatot, majd 1916-ban a 8. hadsereg főszállásmestere lett.

1918-ban a németek, majd a petljuristák által megszállt Harkovban Borisz Stejfon vezérőrnaggyal egy illegális központot irányított, amely tiszteket és katonákat toborzott az Önkéntes Hadseregbe, illetve szervezte eljuttatásukat a haderőhöz. „Ljugyi” („Emberek”) fedőnévvel tagja volt a Vitalij Sulgin által létrehozott „Azbuka” nevű szervezetnek, amely a fehér mozgalom hírszerző hálózatának szerepét töltötte be. A lebukás elől családjával Jekatyerinodarba menekült, ahol maga is csatlakozott az Önkéntes Hadsereghez. A jekatyerinodari hónapokban került kapcsolatba az újságírással is, a *Rosszija*, majd a *Velikaja Rosszija* című sajtótermékeket szerkesztette. 1919 májusától a Pjotr Vrangel parancsnoksága alatt álló Kaukázusi hadsereg törzsében a hadművelési osztály parancsnoka volt. Mivel azonban fizetésével és előmenetelével elégedetlen volt, más beosztás után nézett. A gyorsan változó polgárháborús hadihelyzetben előbb az Alekszej Dragomirov parancsnoksága alatt álló, a Kijevi Körzetben harcoló haderő törzséhez nyert beosztást, majd a Novorosszijszk térségében tevékenykedő Nyikolaj Silling tábornok törzséhez került.

1920 februárjában merőben új korszak kezdődött Alekszej von Lampe életében. Konstantinápolyba vezényelték, hogy a szövetségesektől Novorosszijszk kiürítéséhez támogatást szerezzen. Ezzel az epizóddal indult von Lampe külföldi pályafutásának, majd élete végéig tartó emigrációjának időszaka (2 rövidebb szolgálati út kivételével már nem is tért vissza többé Oroszországba). 1920 májusától von Lampe Vrangel koppenhágai képviselője volt. Ez a poszt azért tűnt fontosnak, mert nem volt mindegy, hogy a dán területeken lévő egykori hadifogolytáborokból kikerülő volt orosz hadifoglyok kihez csatlakoznak, hova térnek haza, „Szovdepiába” vagy a Krimbe. A volt hadifoglyokért folytatott küzdelem okán magas rangú szovjet funkcionáriusok is megfordultak Dániában. Itt elsősorban Viktor Kopp misszióját említhetjük meg.

Von Lampe 1920 őszén már nem találta elég nagy kihívásnak ezt a feladatot, más, fontosabb beosztást szeretett volna. Kapcsolatrendszerét kihasználva eleinte megpróbálta elérni, hogy Bulgáriába vagy a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságba helyezték át. Később úgy tűnik, meggondolta magát, mert a délszláv államról már hallani sem akart. Végül 1920 decemberében Konstantinápolyba rendelték, és az ottani katonai képviselő, Grigorij Csertkov tábornok melletti helyettesi posztot ajánlották fel neki.² Konstantinápoly helyett azonban külszolgálatának

² GARF F. 5853. Op. 1. D. 4. 224. 1.

következő állomáshelye Budapest lett. 1921 márciusától 1924 októberéig Vrangel báró katonai képviselője volt Magyarországon. 1922-ben részben pénzügyi megfontolásokból, részben mert a magyarországi képviselet nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, budapesti beosztásának meghagyásával rá bízta Vrangel németországi képviseletét is. Mivel Németországban az orosz emigráns kolónia létszáma nagyságrendekkel múlta felül a magyarországit, így a feladat is sokszorosra volt az itteninek, 1922 tavaszán A. von Lampe Berlinbe tette át székhelyét. Innen évente 2-3 alkalommal utazott Magyarországra. Közben 1923 decemberében vezérőrnaggyá léptették elő.

1922 és 1924 között a Szovjetunió elismerésével párhuzamosan fokozatosan szűkült a fehér emigráció mozgásterét, egyre-másra zártak be diplomáciai és egyéb félhivatalos képviseletei. A katonai emigrációnak is át kellett alakítania saját szervezeti, intézményi struktúráját, hiszen az egységek, kötelékek, az alá- és fölérendeltségi viszonyok megőrzése külföldön szinte a lehetetlenséggel volt határos. Vrangel, hogy az evakuált és fokozatosan erodálódó haderő feletti befolyását biztosítsa, illetve amennyire a körülmények megengedik, átmentse ezt az erőt „kedvezőbb időkre”, 1924-ben létrehozta az Orosz Összkatonai Szövetséget (Russzkij Obscsevoinzkij Szozuz – ROVSZ). A ROVSZ egy keretszervezet volt, a korábban az egyes országokban különböző rendezőelv szerint létrehozott tiszti szövetségeket, kozák sztyancákat volt hivatott egyesíteni. Sokban hasonlított az első világháborút követő időszakban gomba módra szaporodó bajtársi, tiszti egyletekhez. Kezdetben 5 területi osztályra tagolódott, a 2. osztály hatáskörébe a Németországban és Magyarországon működő orosz katonai szervezetek tartoztak, az osztály élére Alekszej von Lampe vezérőrnagyot nevezték ki, aki tehát így továbbra is a német- és magyarországi orosz katonai emigráció előljárójának számított.³

Ez azonban önmagában, a pusztán címen kívül semmiféle egzisztenciát nem biztosított, mivel az emigráció szűkös anyagi lehetőségei még a viszonylag magas beosztású vezetők megfelelő finanszírozását sem tették lehetővé. Családja eltartásához von Lampénak kiegészítő jövedelem után kellett néznie. Kezdetben újságírással és kiadói tevékenységgel próbálkozott. Ennek bázisát az általa összegyűjtött óriási mennyiségű iratanyag jelentette volna, de arra is számított, hogy meg tud állapodni az emigráció prominens képviselőivel, a polgárháború egykori résztvevőivel visszaemlékezéseik

³ A ROVSZ létrehozásának körülményeiről lásd: *Russzkaja vojennaja emigracija 20-40 godov XX veka. Dokumenti i materialy. 4. kötet U isztokov „Russzkogo obscsevoinzkogo szozuja”* (Szerk.:BASZIK, I. I. et al.) 1924. Moszkva, 2007. 611-623. old.

közzétételéről. Arról sem tett le, hogy idővel saját memoárjaival is jelentkezik. A szükséges anyagi háttér megteremtése azonban nem bizonyult egyszerűnek. Csak 1926-ban tudta elindítani az általa elképzelt kiadványsorozatot „Beloje gyelo” (kb. Fehér ügy) címmel. Az időzítéssel azonban némileg elkésett, mivel az 1920-as évek második felére alábbhagyott az orosz és a nyugati olvasóközönség érdeklődése a polgárháború és az emigráció viszonyai iránt. A „Beloje gyelo”-nak összesen 7 kötete jelent meg. Ebből talán a 3. és 4. kötet tekinthető von Lampe kiadói tevékenysége legnagyobb teljesítményének. Az említett kiadványok Vrangel visszaemlékezéseit tartalmazzák, ezeket von Lampe 1928-ban, már a szerző halála után adta ki „Zapiszki” (Feljegyzések) címmel.

A kiadói tevékenységből származó jövedelem kiegészítéséhez von Lampénak más bevételi forrás után kellett néznie. Neki is, mint az emigráció több tagjának kapóra jött, hogy Németországban az 1920-as 1930-as évek fordulóján több „orosz témájú” filmet készítettek. A színészek, rendezők, forgatókönyvírók azonban csak igen felületes ismeretekkel rendelkeztek az orosz valóságról, így az emigránsokhoz fordultak segítségért. Maga A. von Lampe is előbb statisztaként, majd szakértőként több „orosz film” elkészítésénél segédkezett.⁴

Mivel az 1920-as évek közepén sem az bolsevik uralom megdöntésére, sem a hazatérésre nem mutatkozott esély, így von Lampén is úrrá lett az emigrációs lét kilátástalansága, amit a beilleszkedési nehézségek tovább súlyosbítottak. Egy naplóbejegyzésében a következőket olvashatjuk: *„A helyzetünkön gondolkozva az jutott eszembe, egész tragédiánk abban rejlik, hogy a szó szoros értelmében jövő nélküli emberekké váltunk. Nemcsak semmiféle remény nem mutatkozik előttünk, de azt sem tudom, ha összeszedném magam, és újra akarnám kezdeni, miben reménykedhetnék egyáltalán... nem, határozottan nincs előttünk semmi, ami vonzó lehetne, csak arról álmodunk, hogy rosszabb ne legyen.”*⁵

A teljes reménytelenségben az egyetlen biztos pontot családja jelentette számára. Felesége, Natalja Mihajlovna (Tata) és lánya, Jevgenyija (Zsenya) iránt érzett szeretete, amely minden írását, naplóbejegyzését áthatotta, tartotta benne a lelket. Egy 1922-es budapesti szolgálat útja kapcsán az alábbiakat jegyezte fel naplójában. *„Mielőbb haza szeretnék jutni Tatához és Zsenyához – gondolom, sokan*

⁴ SIROKOVA, E. A.: *Genyeral A. A. von Lampe i ego dnevniki: vzgljad na vojennuju emigraciju.* // Novij isztoricseskij vesztnik 2000. № 2. <http://rovs.atropos.spb.ru/index.php?view=publication&mode=text&id=75> 01. 07. 2013

⁵ SIROKOVA, 2000.

irigyelnek, amiért a parancsnokság költségén öt országot is beutazhatok (Németország, Ausztria, Csehország, Magyarország, Szerbia), de ez engem nem vonz, mindig hazahúz a szívem, az anyémekhez, ahol hármásban együtt vagyunk, ott van az otthonunk.”⁶ Ezt az idillt egy súlyos családi tragédia borította fel. 1932-ben akkor 19 éves lánya tuberkulózisban megbetegedett. Bár a szülők mindent elkövettek gyógyítása érdekében, a mindig takarékos és beosztó von Lampe ennek kapcsán komoly adósságokba keveredett, lányuk életét nem tudták megmenteni. Jevgenyija 1933 decemberében meghalt. A csapás végleg megtörte a szülőket. Von Lampe még évek múltán is így írt egy levelében: „ez egy olyan csapás, ami után nem tud talpra állni az ember. Natasa még most is élő halott, én is nagyon nehezen viselem ezt a szerencsétlenséget... csak a tisztekkal szembeni kötelességérzet maradt bennem, akik fölé még a megboldogult Főparancsnok állított engem, és ez minden. A sorsnak úgy tetszett, hogy éppen a legfájóbb ponton sújtsjon minket... ahogyan ez mindig lenni szokott.”⁷

1933-ban Hitler hatalomra jutása fordulópontot jelentett von Lampe életében is. A nemzetiszocialisták meglehetősen ambivalens módon viszonyultak az orosz emigrációhoz. Egyrészt felhasználhatónak vélték őket szovjetellenes törekvéseik megvalósításához, másrészt komoly bizalmatlanságot tápláltak velük szemben. Ennek egyik oka az emigráció egy részének francia- és kisebb részben angolszász kötődése volt. Másrészt azt sem lehetett pontosan felmérni, hogy a katonai és polgári emigrációból ki milyen mértékben működik együtt a szovjet hírszerzéssel.⁸ De az orosz emigrációnak, és személy szerint von Lampénak is voltak fenntartásai a náccal szemben. Leginkább az aggasztotta, hogy amíg a weimari rendszer indifferens módon viszonyult az orosz emigránsokhoz, addig a nemzeti szocialisták – szerinte – az emigránsok megtűréseért cserébe megpróbálhatják a maguk oldalán bevonni őket a politikai küzdelmekbe. A ROVSZ vezetése az orosz katonai szervezeteknek kategorikusan megtiltotta a részvételt más államok belpolitikai életében.⁹ Az oroszok irányában megnyilvánuló bizalmatlanságnak tudható be A. von Lampe letartóztatása is. 1933-ban hosszú heteket töltött a Gestapo börtönében, csak barátai közbenjárására, haldokló lányához engedték ki. A tragédia hatására és a

⁶ GARF F. 5853. Op. 1. D. 9. 39-40. l. (A fordításnál megtartottam az országok von Lampe által használt elnevezését)

⁷ GARF F. 5853. Op. 1. D. 66. 211. l.

⁸ A ROVSZ két vezetőjének, Alekszandr Kutjepovnak és Jevgenyij Millernek a kiiktatása 1930-ban illetve 1937-ben világosan megmutatta, hogy a szovjet titkosszolgálatok milyen mértékben hatoltak be az emigráció szervezeteibe.

⁹ SIROKOVA, 2000.

börtön ellenére von Lampe az 1930-as években eljutott arra a gondolatra, hogy az emigráció számára a hitleri Németországgal folytatott együttműködés biztosíthatja az Oroszországba visszatérés lehetőségét. 1938-ban a ROVSZ 2. osztályát önálló szervezetté alakították Orosz Katonai Szövetségek Egyesülete (Objedinyenyije Russzkih Voinszkij Szozuzov – ORVSZ) néven. A szervezet élére Alekszej von Lampe került. Később a németek által megszállt országokban is megtörtént ez a szervezeti elkülönítés. Ez önmagában lehetővé tette, hogy az orosz katonai emigráció rugalmasabban reagáljon az előtte álló kihívásokra. Voltak, akik megőrizték semlegességüket, mások az ellenálláshoz csatlakoztak, de többen a kollaboráció útjára léptek. 1941-ben a Szovjetunió lerohanásakor A. von Lampe felajánlotta a németeknek az ORVSZ erejét és személyi állományát a keleti fronton, de javaslata ekkor nem talált meghallgatásra. A háború végén von Lampe kapcsolatba került a vlaszovistákkal, belépett az Oroszország Népeinek Felszabadító Bizottságába.¹⁰

A háború végén, a front közeledtével sikerült elhagynia Berlint. Lindauba ment, ami a francia megszállási övezetbe tartozott. Itt a régi orosz Vörös kereszt németországi képviselőjeként lépett fel, amihez megkapta a francia katonai hatóságok támogatását. A körülmények szerencsés összejárása és a Vörös kereszt égisze megmentette attól a sorstól, ami sok más, a nácikkal együttműködő fehéremigránsnak jutott osztályrészül.¹¹ Alekszej von Lampe tevékenységének fő célja az egykori és az új emigránsok megmentése volt az erőszakos repatriálástól és a szovjet szervek zaklatásaitól.

1950-ben feleségével Franciaországba költözött és a háborús körülmények elmúltával újraegyesített ROVSZ parancsnokának, Alekszej Arhangelszkij altábornagynak a helyettese lett. 1957-ben Arhangelszkij, megromlott egészségi állapotára hivatkozva átadta a ROVSZ vezetését Alekszej von Lampe vezérőrnagynak. A szervezet eddigre katonai jelentőségét teljesen elveszítette és egy létszámában, erejében megfogyott generáció hagyományörző testületévé alakult, von Lampe mégis úgy érezte, hogy Vrangel örökébe lépett, annak helyét

¹⁰ Oroszország Népeinek Felszabadító Bizottsága (KONR – Komitet Oszvobozszenyija Narodov Rosszii). A szervezetet a náci hatalom égisze alatt 1944 őszén hozták létre Prágában, célja Oroszország népeinek mozgósítása volt a sztálini rezsim elleni küzdelemre. Vezetése a németekkel való kollaboráció útjára lépett egykori szovjet tábormokokból, tisztekből állt, de csatlakoztak hozzá az orosz emigráció képviselői is.

¹¹ Több egykori prominens fehér polgárháborús vezetőt, pl. Pjotr Krasznov volt doni atamánt, Andrej Skuro altábornagyot, a nogaj hercegi családból származó Szultan Kelecs-Girejt a németekkel való együttműködésért a britek kiadták a szovjet hatóságoknak. 1947-ben Moszkvában valamennyiüket kivégezték.

foglalta el az Orosz Hadsereg utódja, a ROVSZ élén. 1967-ben bekövetkezett haláláig töltötte be ezt a posztot. Változatos, ellentmondásoktól sem mentes életútjának vezérmotívumát a következőképpen fogalmazta meg néhány évvel halála előtt: „*Fehérek vagyunk és Fehéréknek is kell maradnunk, egészen a végig, bármikor is érjen minket és bármilyen is legyen.*”¹²

Alekszej von Lampe irathagyatéka és a dokumentumközlés szempontjai

Alekszej von Lampe vezérőrnagy már régóta felhívta magára a kutatók figyelmét, mint az orosz fehéremigráció egyik „krónikása”. Óriási mennyiségű iratanyagot hagyott maga után, tevékenysége szinte a grafománia határát súrolta. Naplót vezetett, melyben nem csak szolgálati természetű, de magánjellegű bejegyzések is találhatóak, nem csak az átélt eseményeket rögzítette, de személyes véleményét, benyomásait sem rejtette véka alá. Eredetileg még az első világháború éveiben kezdett el naplót vezetni a katonai szolgálattal kapcsolatos élményeiről. Az elkészült négy füzet azonban harkovi tartózkodása alatt elveszett a történelem viharában, így a füzetek kettős számozást viselnek. A naplóhoz a rá jellemző akkurátus hozzáállással szorgalmasan mellékelte az általa iktatott levelek, parancsok, jelentések, kapott utasítások másolatait, újságcikk-kivágásokat. Von Lampe nagyjából 1930-ig rendszeresen vezette naplóját, ezt követően a bejegyzések egyre ritkábbakká, esetlegesebbekké váltak, majd elmaradtak. Ugyanakkor magánleveleit, hivatalos működésével kapcsolatos iratait továbbra is csatolta.

Ezt a hatalmas anyagot a prágai Külföldi Orosz Történeti Levéltárnak adta át megőrzésre.¹³ Az intézményt 1923-ban hozták létre Prágában azzal a céllal, hogy gyűjtse, őrizze, rendszerezze és tudományosan feldolgozza az emigráció történetével kapcsolatos dokumentumokat. A német megszállás alatt, 1942-től az iratanyag a Német Szárazföldi Erők Levéltárának birtokába került, majd 1946-ban a csehszlovák kormány határozata alapján az emigráció levéltárát átadták a szovjeteknek és Moszkvába szállították. Ezt követően évtizedekig zárt

¹² Alekszej von Lampe életrajzi adatait lásd: SIROKOVA, E. A.: „*Sztaralszja bolsze nye pojavljatyszja na polje boja.*” // http://www.hrono.ru/biograf/bio_1/lampe.php), SIROKOVA, 2000. valamint LAMPE, A. A. von: *Putyi vernih. Szbornyik sztatyej.* Párizs, 1960.

¹³ A prágai intézménynek át nem adott iratanyag 1943 novemberében megsemmisült, amikor A. von Lampe berlini lakását egy légitámadás során több gyújtóbomba is eltalálta.

anyagként őrizték és többszöri átszervezés után az iratállomány az Orosz Föderáció Állami Levéltárába (Goszudarsztvennij Arhiv Rosszijoszkoj Federacii – GARF) került.¹⁴ A peresztrojka éveiben és a Szovjetunió megszűnését követően az emigráció története iránti érdeklődés növekedésével párhuzamosan rendszereztek és a kutatók számára hozzáférhetővé tették az egykori prágai levéltár fondjait.

A megnyitott fondok között terjedelmét és forrásértékét tekintve előkelő helyet foglal el Alekszej von Lampe vezérőrnagy hagyatéka (GARF F. 5853.).¹⁵ A 108 őrizeti egység egyenként is több száz oldal anyagot tartalmaz. A fehér emigráció általános történetén túl a kutatók olyan résztemák tanulmányozásánál is előszeretettel fordulnak von Lampéhez, mint az orosz monarchista emigráció belső küzdelmei, az Orosz Összkatonai Szövetség története, a Vörös Hadsereg tisztikarát sújtó repressziók vagy éppen a nácikkal való kollaboráció kérdése.

Jelen dokumentumkötet egy eddig kevésbé ismert és kevésbé kutatott aspektusát tárja az olvasók elé Alekszej von Lampe tevékenységének. Von Lampe 1921 és 1924 között Pjotr Vrangel báró magyarországi katonai képviselője volt. Mivel a magyar vonatkozású iratanyag önmagában is rendkívül terjedelmes, így a kötet összeállításánál csak válogatásról lehetett szó. A naplóbejegyzések, beszámolók, jelentések, levelek közötti szelektálás elsődleges szempontja az volt, hogy az érdeklődők minél teljesebb képet kapjanak A. von Lampe magyarországi ténykedéséről. A kötetben kiemelt helyet foglalnak el a Horthy kormányzóval, valamint más vezető politikusokkal, Bethlen István miniszterelnökkel, Bánffy Miklós külügyminiszterrel, Kánya Kálmánnal, Belitska Sándor és Csáky Károly honvédelmi miniszterekkel folytatott megbeszélésekről készített feljegyzések, a hozzájuk intézett levelek, jegyzékek. Magyarországi tartózkodása alatt von Lampe gyakran találkozott a HM és a VKF alacsonyabb beosztású munkatársaival, Sztojakovics Dömével, Pokorny Hermannal, Rákosi Györggyel, Ottrubay Károllyal és másokkal. Ezek a találkozók hol szolgálati, hol magánjellegűek voltak, a róluk készült dokumentumok közül a fontosabbak szintén bekerültek a kötetbe. A magyarországi ügyekről von Lampe részletesen informálta feletteseit, a szolgálati utat betartva többnyire Pavel Satyilov lovassági tábornokot,

¹⁴ A levéltár és az iratanyag sorsáról lásd: *Putyevogyitel. 4. kötet. Fondi Goszudarsztvennogo Arhiva Rosszijoszkoj Federacii po isztorii belogo dvizsenija i emigracii.* (Szerk.: MIRONYENKO, Sz. V.) Moszkva, GARF-ROSSZPEN, 2004. XI-XIV.

¹⁵ A fond leírását lásd: *Putyevogyityel, 5. kötet. Licsnije fondi Goszudarsztvennogo Arhiva Rosszijoszkoj Federacii – 1917-2001.* (Szerk.: MIRONYENKO, Sz. V.) Moszkva, GARF-ROSSZPEN, 2001. 240-241. old.

Vrangel törzsének főnökét, vagy annak helyettesét, Pavel Kuszonszkij vezérőrnagyot (1922 februárjától altábornagyot), majd az őket felváltó Jevgenyij Miller altábornagyot, de amennyiben a helyzet úgy kívánta, közvetlenül Vrangelhez fordult. A hozzájuk intézett jelentések, levelek ugyancsak megtalálhatók a közölt dokumentumok között.

Tematikus szempontból az alábbi kérdésköröket igyekeztem minél teljesebben bemutatni az olvasóknak: Alekszej von Lampe tárgyalásait a Vrangel-hadsereg menekültjeinek magyarországi befogadása érdekében; a nem túl nagy létszámú orosz kolónia belső viszonyait és küzdelmeit; von Lampe sokszor rendkívül részletes és plasztikus leírását a magyar politikai élet egyes eseményeiről (IV. Károly visszatérési kísérletei, a nyugat-magyarországi kérdés, a népszövetségi kölcson körüli huzavona stb.) és szereplőiről; a fehér orosz diplomáciai képviselő 1924-es felszámolásának körülményeit; Pjotr Vrangel 1927-es magyarországi látogatásának, és Horthy kormányzóval való találkozásának előkészítését. Mindezek egyébként egy sajátos ívet rajzolnak meg a nagyszabású tervektől a kicsinyes intrikákig: von Lampénak a Vrangel-hadsereg 48 ezer fős kontingensének magyarországi letelepítésére irányuló elgondolásaitól, egészen addig, hogy Vrangel 1927-es látogatásakor, annak kifejezett kívánsága ellenére sem adtak beutazóvizumot a magyar hatóságok egykori budapesti képviselőjének, von Lampe vezérőrnagynak.

A kötet fő része szerkezeti szempontból két részre osztható. Az első részben kronologikus sorrendben a naplóbejegyzések találhatók. Miután 1922 tavaszán von Lampe Berlinbe tette át székhelyét, ezek döntően 1-2 hetes magyarországi tartózkodásainak idejére koncentráálódtak, a képviselő 1924-es felszámolását követően pedig a magyar ügyekkel kapcsolatos naplóbejegyzések még ritkábbak és rövidebbek lettek. A dokumentumkötet második részében 108 válogatott dokumentum kapott helyet az előző bekezdésben ismertetett szempontok alapján, ugyancsak kronologikus bontásban. A dokumentumok előtt egy bevezető tanulmány ismerteti röviden az olvasó számára von Lampe magyarországi tevékenységének fontosabb mozzanatait és az iratközlés szempontjait. A kötetet Pjotr Vrangel 1927-es magyarországi látogatása, illetve ennek előkészítése zárja. Von Lampe magyarországi megbízatása Vrangel 1928-as halálával nem szűnt meg, de jellege átalakult. Az öt Magyarországhoz fűző kötelékek tovább lazultak ugyan, de egészen 1944-1945-ig megmaradtak. Ezért a kötet végén egy rövid epilógusban igyekeztem összefoglalni az utószöveget, lezárni azokat a kérdéseket, melyek 1927-ig még nyitva maradtak.

A dokumentumok begépelésénél a von Lampe és mások által használt 1917 előtti orosz betűkészletet és helyesírást átültettem a mai

oroszl nyelvre, az eredeti szövegek nyilvánvaló gépelési hibáit javítottam. A magyar nevek cirill betűs átírásánál a mai transzkripció szabályokat alkalmaztam. A hivatkozások a kiadóval való egyeztetés és a könnyebb kezelhetőség érdekében az egyes naplóbejegyzések és dokumentumok végére kerültek, minden esetben a számozás újakezdésével. A jegyzetapparátusban, amennyire lehetséges volt, igyekeztem nyomon követni a szövegváltoztatásokat, kézírásos betoldásokat, széljegyzeteket, áthúzásokat, kiemeléseket, illetve külön jeleztem, ahol a változtatások olvashatatlanok voltak (ez utóbbiak egyébként a dokumentumokban többnyire nem tartalmi, inkább stílári jelleműek). Ugyancsak a kötet használatának megkönnyítése érdekében a hivatkozásokban utaltam a közölt naplóbejegyzések és dokumentumok közötti tartalmi átfedésekre vagy éppen eltérésekre. A jegyzetek, hivatkozások elsősorban az orosz olvasóközönség számára készültek. A dokumentumokban szereplő személyeknél a jegyzetekben megadtam az életrajzi adatokat is, amennyiben kideríthetők voltak.

Mivel dokumentumkötetről van szó, így a rezümében több helyen hosszabban idéztem az egyes dokumentumokból, mint az egy szaktanulmányban indokolt lenne. A kötetben alkalmazott kronologikus tagolás helyett a könnyebb áttekinthetőség kedvéért itt célszerűbbnek láttam tematikus bontást alkalmazni.

Alekszej von Lampe magyarországi kinevezése

Alekszej von Lampe magyarországi kinevezésére már a Krím-félsziget kiürítését követően került sor, amikor a hadseregparancsnokság az evakuált és a tengerszorosok térségében koncentrált alakulatok elhelyezésénél az orosz menekültektől „túlzsúfolt” Szerb-Horvát-Szlovén Királyság és Bulgária mellett Magyarországot is számításba vette, mint olyan államot, amely menedéket nyújthat az üldözötteknek. De amíg a parancsnokság Magyarországnak csak kiegészítő szerepet szánt, és különösen ügyelt arra, hogy a Budapesttel fenntartott kapcsolatok ne veszélyeztessék a szláv államokkal kialakult jó viszonyt, von Lampe egészen máshogy viszonyult a kérdéshez. Vrangel környezetében őt tekinthetjük a magyar orientáció egyetlen képviselőjének. Az orosz emigráns körök egy része a nagyhatalmakban bízott, az egykori szövetséges Franciaország, vagy éppen a korábbi ellenség, Németország támogatásában reménykedett, másik része a szláv szolidaritás alapján Prága, Belgrád és Szófia segítségére számított a hadsereg alakulatainak elhelyezésénél. Alekszej von Lampe – különösen tevékenységének kezdeti időszakában – az ellenforradalmi

Magyarországban hajlamos volt, ha nem is az egyetlen, de az egyik legfontosabb stratégiai partnerét látni az orosz fehér erőknek. Naplóbejegyzéseiből érződik, hogy a kommunista uralmat lerázó Magyarország a béke és nyugalom szigetének tűnt számára a háborgó európai tengerben. A győztes magyar ellenforradalom éppen azokat az ideálokat testesítette meg szemében, melyekért az elbukott orosz fehér mozgalom is küzdött. Magyarországhoz való viszonyáról sokat elárul, hogy egy naplóbejegyzése tanúsága szerint foglalkozott a gondolattal, miszerint a képviselőlet megszűnése esetén átlépne a magyar hadsereg kötelékébe.¹⁶

Von Lampe naplója alapján nem lehet felmérni, pontosan mikor és milyen körülmények között jelent meg gondolatvilágában ez a „magyarbarát” beállítottság. 1920 őszén sokat foglalkozott további karrierjével. Érdekesebb, nagyobb kihívást jelentő feladatot akart, mit az addigi „békés üldögélés” Koppenhágában, de semmi nem utal arra, hogy Magyarország bármilyen szempontból is felkeltette volna érdeklődését. Alekszandr Lukomskij altábornagyhoz, Vrangel konstantinápolyi képviselőjéhez intézett levelében még Szerbiába vagy Bulgáriába vezénylését kérte, amennyiben itt lenne üresedés. De naplóbejegyzéseiben azzal is foglalkozott, hogy teljesen vissza kellene vonulnia a magánszférába, Berlinben, esetleg Párizsban letelepedni és újságírással keresni kenyerét, vagy Argentínában új életet kezdenie, „*harcban a természettel*”.¹⁷ Magyarország ekkor még nem szerepelt a tervei között.

1920. december elején von Lampe táviratot kapott Pavel Satyilov lovassági tábornoktól, Vrangel törzsének főnökétől, amelyben a konstantinápolyi katonai képviselő melletti helyettesi posztot ajánlották fel neki. Ezt követően von Lampe elhatározta, hogy Konstantinápolyba utazik és személyesen tisztázza helyzetét. Az útvonal összeállításánál két nap budapesti tartózkodást tervezett, de semmi konkrétumot nem írt ezzel kapcsolatban.¹⁸ Konstantinápolyban Vrangel és Satyilov rögtön néhány alternatívát kínáltak neki: a katonai képviselői posztot Németországban vagy Magyarországon, illetve a már említett helyettesi beosztást Konstantinápolyban. „*Ebben semmi átgondolt nincs*” –

¹⁶ Végül 1922 októberében arra a következtetésre jutott, hogy a lelkiismereti problémák és az idegen uniformis szokatlansága ellenére ez egy járható menekülőút az „éhhálal elől”. (GARF F. 5853. Op. 1. D. 9. 106. l.) Ehhez annyit érdemes még hozzáfűzni, hogy von Lampe csak elméletben foglalkozott ezzel a lehetőséggel. Nincs arra vonatkozó adat, hogy bármilyen gyakorlati lépést is tett volna az ügyben, főleg 1924 őszén, amikor a budapesti katonai képviselőlet megszűnt létezni.

¹⁷ GARF F. 5853. Op. 1. D. 4. 186., 190., 256. l.

¹⁸ GARF F. 5853. Op. 1. D. 4. 224-225. l.

kommentálta az esetet az érintett január 28-i naplóbejegyzésében, de választása ezúttal már tudatosságot sugall: „*magától értetődik, hogy Magyarországot választottam*”. Majd rögtön olyan mozzanat következik, amely a magyarországi viszonyok terén bizonyos tájékozottságra utal: „*Teljes függetlenséget követeltem Párizstól*” – ezt megígérték neki.¹⁹ A háború utáni Magyarországon, ahol az ország feldarabolásáért és a trianoni békediktátumért a fő felelősnek nem is teljesen alaptalanul Franciaországot tartották, a Párizstól való függőség nem számított jó ajánlólevélnek. Egy másik lehetséges értelmezésben a Párizstól való függetlenség Vrangel ottani katonai képviselőjétől, Jevgenyij Karlovics Miller altábornagytól való függetlenséget jelentett, aki az emigráció egyik legfontosabb központjából, mint rangidős tiszt egyfajta *primus inter pares*-ként gyakorolt felügyeletet a többi katonai képviselő felett.

Bár von Lampe valóban az első, a magyar kormány által hivatalosan is elismert képviselőként érkezett Magyarországra, missziója nem előzmények nélküli. 1920 nyarán-őszén Magyarország, mint tranzitország szerepe felértékelődött a krími rezsim számára. Az északi, északnyugati frontok és fehér hadseregek evakuálása, valamint a Vörös hadsereg varsói offenzívájának összeomlása után a balti államok területén, Lengyelországban és Németországban jelentős emberanyag halmozódott fel. A Vrangel-hadsereg vezetése arra számított, hogy ebből erősítést meríthet és legalább egy részüket a Krimbe szállíthatja. Ehhez, az anyagi erőforrások előteremtése mellett, többek között Magyarországon is szükség volt olyan emberre, akit a helyi és a megszálló antant hatóságok elfogadnak, és aki az egész akciót a helyszínen koordinálni tudja. A választás végül Vlagyimir Vlagyimirovics Marusevskij altábornagyra esett, aki az orosz hadsereg utolsó vezérkari főnöke volt a bolsevik hatalomátvétel előtt, a polgárháborúban az északi front bolsevikellenes küzdelmét szervezte, a front összeomlását követően emigrációban élt. Az orosz hadvezetés nem számított tömeges szállítmányokra, Jevgenyij Karlovics Miller altábornagy véleménye szerint mintegy 3000 főről lehetett szó, akikhez egyes esetekben még családtagok, feleségek, gyerekek járultak.²⁰ A lengyel területről Csehszlovákián át Magyarországra érkező katonákat Budapesten keresztül kívánták szárazföldi vagy vízi úton az akkor még szerb megszállás alatt lévő Bajára irányítani. Marusevskijnek a magyar fővárosban kizárólag a transzportok megszervezésének technikai

¹⁹ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 36., 40. l.

²⁰ AVP RI (Arhiv Vnyesnyej Polityiki Rosszijszkoj Imperii – Az Orosz Birodalom Külpolitikai Levéltára) F. 166. Op. 508/3. D. 45. 22. l.

részleteit kell biztosítani: átutazóvizumok beszerzése a magyar kormánynál, az átutazók ellátása szükség szerint pénzzel, élelemmel, szállítóeszközök biztosítása stb. A magyar hatóságokkal való érintkezés során szigorúan tartózkodnia kellett bármely más, politikai természetű kérdés megvitatásától.²¹ Marusevszkij az alábbi, némileg körülményes, de korlátozott meghatalmazását pontosan kifejező titulust kreálta magának: „az Orosz Hadsereg Katonai Képviselője az orosz katonák és családtagjaik magyarországi átszállításának kérdésében”. Marusevszkij közvetlenül Vrangel rendszerének összeomlása előtt érkezett Magyarországra, így a rá rótt feladattal érdemben mindössze néhány hetet tudott foglalkozni, azt követően a tisztek és katonák útba indítása a Krimbe okafogyottá vált. Ennek ellenére a tábornok Magyarországon maradt. A magyar levéltári dokumentumok Marusevszkij altábornagyot úgy említik, mint az orosz fehér hadseregnek a budapesti francia misszióhoz beosztott képviselőjét. Francia orientációjának könyvelték el, von Lampe valószínűleg ennek ismeretében követelte a leendő budapesti képviselő függetlenségét a francia antant-képviselőktől. Magánjellegű naplóbejegyzései szintén arról tanúskodnak, hogy 1921 január-februárjára Magyarország már komoly szerepet játszott von Lampe terveiben: *„Magyarországon, miután kicsit körülnéztünk, egy kis telket kellene venni és ott letelepedni.”* *„Nem a sors keze-e ez Tata, hogy Magyarországra küldenek minket, nem ez-e a megoldás?”*²²

A döntés meghozatalát követően azonban von Lampénak még néhány napot Konstantinápolyban kellett töltenie. A Vrangelhez érkező Marusevszkijtól előbb tájékozódni akartak a magyarországi helyzetről és levelet vártak Horthy kormányzótól is. Mindez befolyásolhatta a leendő budapesti katonai képviselő sorsát. Von Lampe attól tartott, hogy Marusevszkij saját kinevezését szeretné keresztülvinni Vrangelnél. Ezt úgy kívánta kivédeni, hogy igyekezett kész helyzetet teremteni és saját kinevezési okmányait még Marusevszkij megérkezése előtt aláíratni Vrangellel. Ez – Satyilov ígérete ellenére – egyre később, ami dühítette és elkésértette von Lampét: *„ha nem neveznek ki véglegesen Budapestre, kilépek a szolgálatból”,* *„Kinevezésemből semmi sem lesz, itt bevárom Marusevszkijt, aztán valószínűleg össze fogok veszni mindenkivel és elutazom”*.²³

Annál nagyobb megkönnyebbüléssel konstatálta, mikor végre elkészültek számára a szükséges dokumentumok: meghatalmazása, február 12-i dátummal, Vrangel Horthyhoz intézett levele, vízuma stb.

²¹ AVP RI F. 166. Op. 508/3. D. 45. 33. l.

²² GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 42., 43. l.

²³ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 45., 48. l.

Ugyanakkor a kiküldetése körüli huzavona mellett az is zavarta, hogy feladatához sem Vrangeltól, sem Satyilovtól nem kapott részletes és egyértelmű utasításokat. „*A Főparancsnokkal semmiféle utólagos megbeszélésre nem került sor. Furcsa, hiszen kinevezésem nem hétköznapi.... Semmilyen konkrétumot nem mondott, semmi parancsot nem adott, mindenre [a kinevezés és a Horthyhoz címzett levél aláírására – K. A.] csak kutyafuttában, rohamtempóban került sor. Furcsa, nem igaz, hogy ilyen komoly dologra nem lehet fél órát szánni.*”²⁴ Satyilov utolsó instrukcióit pedig egyenesen nevelésének találta. A vezérkari főnök kijelentette: „*ha lehetséges, Permikin hadseregét vagy teljes hadseregünket átszállítjuk Magyarországra*”. Hozzátette, hogy ez a jelenlegi viszonyok között az antant hozzájárulása nélkül nem lehetséges, továbbá a monarchista körökkel való kapcsolattartás fontosságára hívta fel von Lampe figyelmét. „*Fiatal, milyen fiatal, nem csak az éveit, de a jellemét tekintve is ahhoz a nagy szerephez, melyet rá osztottak*” – summázta naplójában véleményét Satyilovról.²⁵ Az igazság kedvéért hozzátehetjük, a dokumentumok tanúsága szerint konkrét cselekvési tervvel von Lampe sem rendelkezett, azon túl, hogy majd a helyszínen tájékozódik és meglátja, mit lehet tenni.

Von Lampe február végén érkezett Belgrádba, ahol előbb Dmitrij Potockij, Vrangel ottani katonai képviselője számolt be neki a magyarokkal folytatott megbeszélésekről, utazásának előkészítéséről, majd március 8-án fogadták őt a magyar diplomáciai képviselőn. Ugyanezen a napon kelt az az igazolás is, melyet Marsik Jenő alkonzul állított ki von Lampe, mint hivatalos képviselő részére, s melyben kérte, hogy magyar területen minden katonai és polgári közeg legyen segítségére.²⁶ Az igazolás szerint von Lampével együtt utazott Magyarországra felesége, lánya, valamint segédtszjtje, Nyikolaj Melnyickij százados és annak neje, Vera Melnyickaja. Utóbbi nem más, mint von Lampe húga, Melnyickij pedig a sógora volt. A házaspár már régebb óta a délszláv államhoz került Obecsén élt, nehéz körülmények

²⁴ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 55. l. A „*kinevezésem nem hétköznapi*” megjegyzés szintén arra utal, hogy magyarországi megbízatását már ekkor stratégiai jelentőségűnek fogta fel.

²⁵ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 58. l. Permikin-hadsereg: 1920 nyarán az egykori északnyugati hadsereg maradványaiból, a lengyel-szovjet háború idején dezertált vöröskatonákból stb. lengyel területen szervezett fegyveres erő. Formálisan Vrangel 3. hadseregének számított. A haderő élére Vrangel Borisz Permikin altábornagyot nevezte ki. Permikin hadseregével 1920 októberében megpróbált előrenyomulni, hogy közvetlen összeköttetést létesítsen Vrangellel. A próbálkozás sikertelennek bizonyult, az ismét lengyel területre visszavonuló egységeket lefegyverezték és internálták.

²⁶ HL (Hadtörténeti Levéltár) 1921 VKF mikrofilm B/168 3505/1987 66. l.

között. Von Lampe megpróbált rajtuk segíteni azzal, hogy Magyarországra hozta őket.

Von Lampe naplójában rendkívül szívélyes fogadtatásról számolt be a belgrádi magyar képviselőt, amit kedvező előjelnek tartott leendő magyarországi megbízatásához. Mindössze a nyelvi nehézségektől tartott, ami alatt minden bizonnyal német felmenői ellenére hiányos német nyelvtudását értette, valamint arról értekezett, hogy „nehéz elsőként előre menni, nem azon az úton, mint Marusevszkij, aki mindenben a franciák utasításai alapján cselekedett.”²⁷

Von Lampe 1921. március 14-én este érkezett a magyar fővárosba. Az első napokban az itteni orosz kolónia helyzetével igyekezett tisztába jönni. Bármennyire is fenntartásai voltak korábban Marusevszkijjel szemben, akit potenciális vetélytársának tekintett, utóbbi készségesen segítette von Lampét, megosztotta vele magyarországi értesüléseit, rendelkezésére bocsátotta addigra kialakult kapcsolatrendszerét. A továbbiakban pedig, egy kisebb konfliktustól eltekintve, jól együtt tudtak dolgozni. Érdemes megemlíteni, hogy az egyik legelső információ, amit Marusevszkij fontosnak tartott von Lampéval közölni, az volt, hogy Budapesten és Magyarországon a hatalom tényleges birtokosa a tisztai különítmények parancsnoka, Prónay Pál. „Tőle mindenki fél, ő «a fehérterror atyja».” (Ez utóbbi kifejezés az orosz emigránsokban kétségtelen tiszteletet ébresztett.) Egy Horthyhoz intézett állítólagos kijelentését a következő formában őrizte meg von Lampe naplója az utókor számára: „Ha én nem lennék, Ön sem lenne. Ha Ön nem lenne, én akkor is lennék!”²⁸ A későbbiek során – mint látni fogjuk – von Lampe és Prónay között valóban különleges kapcsolat szövődött, aminek alapja mindkettőjük határozott antibolsevizmusa volt, mindketten a fehér-eszme megtestesítőjét látták a másikban. Ugyanakkor ezen érintkezés során von Lampénak figyelembe kellett vennie, hogy ő Vrangel hivatalos képviselője volt amellet a magyar kormány mellett, melynek Prónay személye egyre inkább kényelmetlenné vált. Von Lampe személyesen először 1921. május 8-án találkozott Prónayval, akit első benyomása alapján erős akaratú, de meglehetősen nehéz felfogású embernek jellemezte, és ez a véleménye a későbbiek során sem változott.²⁹

Március 18-án von Lampét fogadta Gratz Gusztáv külügyminiszter, 21-én pedig Belitska Sándor honvédelmi miniszter. Von Lampe bemutatta Vrangel és Satyilov által aláírt megbízólevelét,

²⁷ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 80. l.

²⁸ GARFF. 5853. Op. 1. D. 5. 96. l.

²⁹ GARF F. 5853. Op. 1.D. 5. 203. l.

amely felhatalmazta őt arra, hogy a kapott utasítások szellemében katonai és polgári kérdésekben tárgyalásokat folytasson a magyar kormánnyal.³⁰ Nem érdektelen megjegyezni, hogy a von Lampe megérkezésével kapcsolatos dokumentumok egy része segédtszjeként nem sógorát, Nyikolaj Melnyickijt említi, hanem báró Vlagyimir Grigorjevics Rozen századost.³¹ Rozen anyai ágon magyar származású volt. Édesanyja Batthyány Margit grófnő, Batthyány László gróf leánya 1892-ben Luzernben kötött házasságot a nála 20 évvel idősebb Grigorij Rozen báróval. Utóbbi a polgárháborúban áldozatul esett a bolsevikok terrorjának, a család pedig Magyarországra menekült. Rozen tökéletesen bírta a magyar nyelvet (tulajdonképpen ez volt az anyanyelve), kiterjedt kapcsolatrendszerrel és – anyja valamint első felesége, Jekelfalussy Marietta révén – magyarországi rokonsággal rendelkezett, így a továbbiakban fontos segítőtje lett Alekszej von Lampénak. Von Lampe nagyrészt a Prónayval való ismeretséget is neki köszönhette, Rozen ugyanis anyai nagybátyja, Prónay Mihály volt nógrádi főispánon keresztül rokonságban állt Prónay Pállal.

Von Lampe március 23-án adta át megbízólevelét Horthynak. Vrangel magyarországi megbízottja naplójában részletesen beszámolt a látogatás külsőségeiről, Horthyval kapcsolatos benyomásairól és kettejük beszélgetésének tartalmáról. *„5 óra 16 perckor fogadott Horthy admirális. Középtermű, sötétbarna hajú, még nem őszül, angol módra borotvált, orra és fülei vastagok, ajka keskeny, meglehetősen élénk. Arca energikus, a beszélgetés során, amelybe egészen váratlanul, előzmények nélkül kezd bele, folyamatosan változik.”*³² Horthy és von Lampe beszélgetése németül folyt. A kormányzó néhány udvarias szóval megköszönte Vrangel levelét, amit előzőleg átfutott. Kifejtette, mindig nagy figyelemmel kísérte, hogy mi történik Oroszországban. Csak a magyarok és oroszok tudják, mit jelent a bolsevizmus. Horthy kifejezte azon reményét, hogy az újjászülető Oroszország élére Vrangel tábornok kerül, majd mintegy gyakorlati tanácsként hozzáfűzte, hogy először erős diktatúrát kell kiépíteni és csak azt követően szabad átadni a hatalmat. Itt von Lampe nem részletezte, hogy kinek, de Horthy valószínűleg az uralkodóra gondolt, mivel ezt követően rögtön áttért a magyar királykérdés taglalására. *„Minden, amink van, ez a palota, a szőnyegek, a Magyar Szent Korona tulajdonát képezik, melyet fent őriznek egy páncélozott szobában... Hogy kinek a fejére kerül, ez most nem olyan fontos kérdés.”* Magyarország királyság, nem érett a köztársaságra –

³⁰ HL 1921 VKF mikrofilm B/168 3505/1987 55. l.

³¹ HL 1921 VKF mikrofilm B/168 3505/1987 59. l.

³² GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 115. l.

jelentette ki a kormányzó. Majd egy rövid eszmefuttatás következett Horthytól arról, hogy nem tudja, ki lenne az első és második köztársasági elnök az országban, de a harmadik már egészen biztosan zsidó lenne.³³

Természetesen szóba került a fehérterror kérdése is. Horthy szerint erről a külföldi sajtóban mindenféle valótlanúságot hordanak össze. Nem tagadta, hogy a rend helyreállítása érdekében erőszakhoz kellett folyamodnia: *„Csak keveseket végeztettem ki. ... De a gazemberek elpusztításától nem rettentem vissza.”* A beszélgetés folyamán Horthy gondolkodásának másik neuralgikus pontja, a zsidóság is terítékre került: *„Pogromokat nem engedélyeztem. Nem vagyok megrögzött antiszemita, de azt gondolom, hogy a világon az összes rossz a zsidóktól ered. Megértem, hogy vannak köztük rendes emberek, de mégis meggyőződésem, hogy minden rossz a zsidóktól származik”.* Horthy és von Lampe beszélgetéséből kiderül, hogy a kormányzó olvasta a híres-hírhedt „Cion Bölcsinek Jegyzőkönyveit”, emlékezett rá, hogy a könyvet Oroszországban adták ki 1905-ben. Az abban foglaltakat, köztük a zsidó világ-összeesküvés forgatókönyvét valóságosnak fogadta el. A Népszövetségről is azt mondta von Lampénak, hogy az a zsidók és a szabadkőművesek irányítása alatt áll. Horthy hangsúlyozta a propaganda jelentőségét, amit ő ugyan felismert, de sajnos nincs elég pénze, hogy megvásárolja a Timest, a Tant vagy a Corriera de la Serrát. Minden pénz a zsidók kezén van, így ők a hatalom birtokosai is.³⁴

Összességében Horthy személyisége nagy hatással volt von Lampéra. A kormányzó olyan erőskezű, *„nem hétköznapi”* embernek tűnt számára, aki tudja, mit jelent a hatalom és azt csak úgy egyszerűen nem fogja átengedni senkinek, csak a királynak (*„úgy gondolom, lojális”*). A találkozóznak volt egy apró mozzanata, amely azt mutatta, hogy Horthy nem volt teljesen tisztában von Lampe küldetésével. A kormányzó megkérdezte beszélgetőpartnerét, hogy meddig szándékozik Budapesten maradni. Nyilván azt gondolta, hogy von Lampe megbízatása mindössze Vrangel levelének átadására terjedt ki. Von Lampe válaszában megjegyezte, hogy addig szándékozik maradni, amíg Horthy megengedi, mivel őt Vrangel állandó képviselőként delegálta a kormányzó mellé. *„Erre nagyon kedvesen válaszolt, de láthatóan kissé zavarba jött.”*³⁵

³³ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 117. l.

³⁴ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 116., 118. l. A Jegyzőkönyvek keletkezésének, utóéletének történetéről magyarul lásd. BEBESI György: *A fekete százak*. Bp. Magyar Ruszisztikai Intézet, 1999. 69-85. old.

³⁵ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 119. l.

A találkozóról készült feljegyzésből kibontakozó Horthy-kép nagyjából megfelel az államfői szerepkörbe csak lassan beletanuló kormányzó alakjának. Jól kirajzolódik belőle gondolkodásának több neuralgikus pontja: a bolsevik veszély, a zsidókérdés, a szomszéd államokhoz és Trianonhoz való viszonya. Szavait – amint az idézetek is bizonyítják – helyenként nem különösebben igyekezett megválogatni, von Lampe előtt különösebb kertelés nélkül kimondta gondolatait. Azonban éppen a von Lampe számára legfontosabb kérdéskörben viselkedett politikusi módjára. Semmilyen konkrét támogatást nem ígért Vrangél és hadserege számára. Ezt ügyesen kikerülte akkor is, mikor Vrangél levelét elolvassa, arra szóban reagálnia kellett valamit. De nem járt sikerrel von Lampe akkor sem, mikor megemlítette, hogy a Vrangél parancsnoksága alatt álló mintegy 50 ezer katona teljes mértékben osztja Horthy nézeteit. Európában csak a magyar és az orosz hadsereg kész a bolsevizmus elleni harcra, ezért fontos, hogy a két haderő között von Lampe személyében meglegyen az összekötő kapocs. Itt von Lampe nyilván azt szerette volna, ha a továbbiakban az együttműködés lehetőségeire és részleteire terelődik a szó. Horthy azonban ez elől mindössze egy általános, bár nem túl ügyes frázissal tért ki, miszerint Európán hamarosan olyan anarchia lesz úrrá, mikor egy marék válogatott emberrel az egész világot meg lehet hódítani.³⁶

Von Lampe Magyarországra érkezésekor és az első találkozó során láthatóan túlzott reményeket táplált Horthy iránt. *„Erős és tisztességes rojalista, becsületesen és elvhű ember módjára harcol, ahogyan Kornilov és Gyenyikin tették ezt.”* Úgy vélte, hogy a kormányzó a hatalom birtokában képes és hajlandó arra, hogy nemzetközi méretekben is a bolsevizmus elleni harc számottevő szereplője legyen. Még a konkrét együttműködéstől való tartózkodását is ebből a szemszögből magyarázta. Szerinte Horthynak a fehér összefogás megteremtéséhez erőre van szüksége, a Vrangél-hadsereg evakuált, a franciáknak kiszolgáltatott maradványaiban pedig nem látja ezt az erőt. Horthy lehetőségei azonban ezen a téren lényegesen korlátozottabbak voltak, mint azt von Lampe kezdetben feltételezte. A győztesek, a szomszédos országok, a trianoni békeszerződés feltételrendszere meglehetősen szűkre szabták mozgásterét, cselekvési szabadsága nem ment túl a legyőzött, szigorú ellenőrzés alatt álló maradék ország kivezetésén a káoszból és válságból. Ráadásul von Lampe éppen olyan időszakban érkezett Magyarországra, mikor a sokszor kalandor elképzeléseket szorgalmazó, Gömbös és Prónay nevével fémjelzett radikális katonatiszti csoportok és a Teleki, Bethlen, Apponyi által irányított

³⁶ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 118. 1.

konzervatívok közül a korábban a két irányzat között ingadozó Horthy egyértelműen az utóbbiak mellett tette le a voksot.³⁷ Ez egyben azt is jelentette, hogy egy bolsevik-ellenes magyar-orosz együttműködés lehetősége alárendelődött az új európai rendbe való beilleszkedés szempontjainak.

A következő hetekben, hónapokban a budapesti fehéremigráns képviselő elnyerte végső formáját. 1921 folyamán több európai országhoz hasonlóan Magyarországon is lejátszódott az emigráns orosz képviselők „megkettőződése”. Ez azt jelentette, hogy a mind a párizsi székhelyű Nagykövetség Értekezlete, mind Vrangel tábornok, az Orosz Hadsereg főparancsnoka magát tekintette az orosz államiság letéteményesének, a hatalom jogfolytonos képviselőjének, ezért mindketten igyekeztek képviselőket tartani az orosz emigráció szempontjából fontos országokban.

Szinte egyidőben von Lampe megérkezésével, Mihail Girsz, az orosz diplomáciai testület rangidős diplomatája Párizsból értesítette Vaszilij Strandmann belgrádi orosz követet, hogy a párizsi magyar követ az iránt tudakozódott nála, lehetséges lenne-e diplomáciai rangú orosz képviselő kiküldése Budapestre. Girsz kérte Strandmant, tudakolja meg, a magyar kormány nem látná-e szívesen Mihail Priklonszkijt az orosz képviselő élén. Priklonszkij a háború előtt a budapesti orosz főkonzulátus vezetője volt, a kérdéses időpontban szintén a magyar fővárosban tartózkodott, és kinevezését maga is ambicionálta, személyesen fordult ez ügyben a magyar külügyminisztériumhoz.³⁸ Priklonszkij azonban hiába kilincselte a magyar politikusoknál. Eddig pontosan kideríthetetlen okok miatt, melyek valószínűleg előző hivatali működésével álltak összefüggésben, személye elfogadhatatlan volt a magyarok számára. Von Lampe úgy tudta, hogy személyesen Kánya Kálmán külügyminiszter-helyettes vétőzta meg Priklonszkij delegálását Magyarországra. Az egykori diplomata 1921 júliusában dolgavégezetlenül elutazott Budapestről. Von Lampe ezt egyébként nem bánta, hiszen Priklonszkij addigi tevékenységéből úgy látta, hogy ő nem feltétlenül rendelné alá magát Vrangelnek.³⁹ A magyarországi képviselő élére tehát más, a magyarok számára elfogadhatóbb személyt kellett találni.

Von Lampe 1921. június 20-28-i naplóbejegyzésében a következőket olvashatjuk: „*Budapestre P. P. Volkonszkij herceget*

³⁷ SHAKMYSTER, Thomas: *Admirális fehér lovon*. Budapest, Helikon, 2001. 77-80. old.

³⁸ AVP RI F. 166.Op. 508/3. D. 34. 35. l.

³⁹ GARF F. 5853. Op. 1.D. 5. 257. l. illetve D. 6. 157-158. l.

*nevezték ki diplomáciai képviselőnek. Azt beszélik, hogy sznob és ostoba. Nem jól van ez így.*⁴⁰

Pjotr Volkonszkij herceg a háború előtti cári diplomáciai kar tagja volt, többek között a londoni nagykövetségen, a müncheni konzulátuson szolgált másodtitkári beosztásban, illetve a bécsi orosz nagykövetség tanácsosa volt. Életét a szó szoros értelmében feleségének, Szofja Volkonszkajának köszönhette, aki kalandos úton szabadította ki halálra ítélt férjét a cseka fogságából.⁴¹ A Volkonszkij házaspár 1921 augusztusában Rómából érkezett Magyarországra. Kinevezésében valószínűleg szerepet játszott, hogy a herceg magyarországi arisztokratákkal, mindenekelőtt az Apponyi családdal állt rokonságban. A rokoni kapcsolat gyökerei Apponyi Rudolf gróf és Anna Alekszandrovna Benkendorf hercegnő 1840-es házasságáig vezethetők vissza. Volkonszkij apai nagyanyja, Marija Alekszandrovna Benkendorf Anna testvérhúga volt. Az 1920-as évek első felében, Volkonszkij magyarországi ténykedésének idején még élt apja unokatestvére, Apponyi Sándor gróf.

Von Lampe kezdeti bizalmatlansága Volkonszkijjal szemben csak lassan oldódott, érthető módon tartott a konkurenciától, hiszen addigra már számos példa akadt arra, hogy a katonai képviselők és a Nagykövetek Értekezlete által akkreditált diplomaták között komoly súrlódások, hatásköri viták voltak. A követek általában Párizs (a Nagykövetek Értekezlete, Orosz Politikai Értekezlet) felé orientálódtak, míg a katonai képviselők az őket kiküldő tábornokok érdekeit próbálták érvényre juttatni. A két fórum elképzelései csak ritkán estek egybe. Első találkozásukra 1921. augusztus 15-én került sor. Volkonszkij rögtön Budapestre érkezése után bemutatkozó látogatást tett von Lampénál, aki ezt másnap vizonozta a Ritz szálló halljában.⁴² A következő napokban von Lampe meglepedéssel nyugtázta, hogy ha még egyelőre nincsenek is teljesen tisztában egymás politikai nézeteivel, szándékaival, Volkonszkij nem fog szántsándékkal ellene intrikálni. *„Egyelőre baráti viszonyban vagyunk Volkonszkij herceggel, aki dicshimnuszokat zeng rólam Girsznek.”*⁴³ Volkonszkij magyarországi tevékenységéről lényegesen kevesebb dokumentum maradt fenn, mint von Lampééről. Valószínűleg a herceg kevésbé volt aktív, mint Vrangel ambiciózus és energikus katonai képviselője. Egy 1921. októberi naplóbejegyzésében von Lampe nem kevés malíciával jegyezte meg, hogy Volkonszkij végre

⁴⁰ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 260. l.

⁴¹ Ennek részleteiről lásd LAMPE, 1960. 187-192. old.

⁴² GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 271-272. l.

⁴³ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 277. l.

elkezdte a munkát, már két hónapja ült itt úgy, hogy gyakorlatilag nem csinált semmit. Volkonszkij megérkezésével és elismerésével von Lampe státusza is megváltozott. Innentől kezdve a diplomaták névjegyzékében Volkonszkij diplomáciai, von Lampe pedig katonai képviselőként volt feltüntetve. Ahogy von Lampe nem minden önrónia nélkül jegyezte fel naplójában, mindketten „*Oroszországot képviseljük, ő a párizsit, én a konstantinápolyt*”.⁴⁴ A hatásköröket egymással teljes egyetértésben osztották fel maguk között. Volkonszkij volt illetékes az orosz emigráció konzuli, polgári ügyeiben és általában minden olyan kérdésben, amely a hadsereget nem érintette. Ez utóbbiakkal továbbra is von Lampe foglalkozott, mint ahogy von Lampe feladata volt a Honvédelmi Minisztériummal való kapcsolattartás.⁴⁵ A külügyminisztériummal mindketten érintkezésben voltak, a konkrét kérdésektől függően külön-külön, vagy együttesen keresték fel a külügyminisztert és beosztottjait. Önállóságukat mindketten megőrizték, külön hivatalt tartottak fenn, saját fejléces papírt és pecsétet használtak. Az évek során kettejük között szoros barátság szövődött. Mivel életpályájuk korábban nem találkozott egymással, ennek alapja közös magyarországi tevékenységük volt. Az orosz emigráció diplomáciai és katonai képviselője 1924-ig működött Magyarországon.

Alekszej von Lampe és Pjotr Volkonszkij mellett e helyütt még egy nevet kell megemlíteni, Vlagyimir Malamaét. Malama a Vörös kereszt Orosz Bizottságának (Roszijszkoje Obszesztvo Krasznogo Kreszta) magyarországi képviselője volt. Az Orosz Vörös kereszt egyike volt azon forradalom előtti szervezeteknek, amelyek az emigrációban kiterjedt infrastruktúrával rendelkeztek, tevékenységének fő irányát az emigránsokról való szociális gondoskodás jelentette, de kivette részét az emigráció egészségügyi, oktatási, kulturális intézményeinek fenntartásából is. A havasalföldi felmenőkkel rendelkező Vlagyimir Malama államtanácsos, a jekatyerinoszlavi orosz nemesség vezetője volt. Feleségével, Anna Pavlovnával és két fiával, Fjodorral és Dmitrijel 1919 óta éltek Magyarországon. Malama a politikai küzdelmekben kevésbé exponálta magát, mint feljebb említett honfitársai. Helyzetére, tekintélyére jellemző azonban, hogy a magyarok és oroszok is őt tekintették az orosz emigráns közösség vezetőjének, gyakran használták vele kapcsolatban az „Orosz Kolónia Elnöke” titulust.⁴⁶ Az 1920-as évek második felében ő is elhagyta Magyarországot, 1935-ben Nizzában hunyt el.

⁴⁴ GARF F. 5853. Op. 1. D. 7. 22. l.

⁴⁵ GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 261. l.

⁴⁶ GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 386. l.

Végül meg kell említeni a képviselő alacsonyabb beosztású tisztviselőit, akiknek nevével, tevékenységével szintén gyakran találkozhatunk a dokumentumkötet lapjain. Miután 1922 tavaszán von Lampe Berlinbe tette át székhelyét, a napi ügyek intézése a katonai képviselőten egy másik beosztottjára, Vlagyimir Ilovajszkij jeszaurra hárult. Ilovajszkij a doni kozák közegből származott, ennek ellenére a polgárháborúban a kozákság és az Önkéntes Hadsereg (később Déloroszországi Fegyveres Erők, majd Orosz Hadsereg) közötti konfliktus kérdésében egyértelműen az utóbbi mellett foglalt állást. Von Lampe nagyra értékelte benne az ügy iránti odaadását, Vrangel és a hadsereg iránti lojalitását. Ilovajszkij megbízható munkatársnak, jó végrehajtónak bizonyult, ugyanakkor önálló munkára képtelen volt. Valószínűleg éppen ilyen beosztottra volt szüksége von Lampénak, aki Berlinből részletes instrukciókkal látta el őt az összes kérdésben, és többször is hangsúlyozta, hogy Ilovajszkij őt nem helyettesíti, funkcióit még ideiglenesen sem adta át neki. Ráadásul von Lampe utasítása értelmében Ilovajszkijnak minden egyes ügyben egyeztetnie kellett a diplomáciai képviselővel, Volkonszkij herceggel, amennyiben pedig a véleményük nem esne egybe, akkor Volkonszkij álláspontját kellett mérvadónak tekinteni.⁴⁷ A diplomáciai és katonai képviselő felszámolását követően, 1924 őszén Ilovajszkij is elhagyta Magyarországot, Párizsban telepedett le.

Vlagyimir Rozen báróról és az ő szerepéről már korábban esett szó. Ehhez annyit lehet még hozzáfűzni, hogy a dokumentumok tanúsága alapján von Lampével való kapcsolata nem volt mindig felhőtlen. 1922-ben Rozen hosszabb időre kikerült a képviselő látóköréből. Egyrészt családi okok miatt vidékre költözött, másrészt mivel kevesellte a von Lampétől kapott szerény juttatást, ezért kivonta magát a munkából. Von Lampe attól is tartott, hogy az orosz kolónia más tagjainak sikerül esetleg Rozent átcsábítani az ellentáborba. Végül, 1924 tavaszán egy levélváltás során sikerült a félreértéseket tisztázni és Rozen ismét von Lampe egyik legfontosabb támasza lett Magyarországon.⁴⁸ A képviselő felszámolása után ő lett von Lampe magyarországi összekötő tisztje. Ez az állapot azonban nem tartott sokáig, mivel a magyar fél nem ismerte el ebben a minőségében. 1925-ben családi kötelekeit kihasználva Rozen felvette a magyar állampolgárságot. Fiát már teljesen magyar szellemben nevelte. A második világháborúban a front közeledtével elhagyta az országot és Argentínában telepedett le.

⁴⁷ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 309. I. D. 8. 284-286., 323-325., 350-353. I.

⁴⁸ GARFF. 5853. Op. 1. D. 8. 313-315., 323., 334. I. D. 15. 155-156. I.

A. von Lampe tárgyalásai a Vrangel-hadsereg egységeinek magyarországi befogadásáról

Von Lampe ezredes (1923-tól vezérőrnagy) magyarországi tevékenységének egyik legfontosabb mozzanatát azok a tárgyalások jelentették, melyeket magyar kormánykörökkel, politikusokkal folytatott a Vrangel-hadsereg tisztjeinek és katonáinak befogadása ügyében. Amíg Konstantinápolyban csak meglehetősen általános formában kapott erre vonatkozó instrukciókat, addig a Magyarországra érkezését követő napokban a tengerszorosok térségében a helyzet komolyra fordult. A többi katonai képviselőhöz hasonlóan, 1921. március 18-19-én von Lampe két táviratot is kapott Satyilovtól. Az egyikben értesítette, hogy a franciák a hadsereg feloszlását követelik. Vrangel ezért utasította megbízottjait, állomáshelyük kormányainál tegyenek határozott lépéseket minél több tiszt és katona befogadásának elérése érdekében. A másikban pedig azt kérte, hogy az adott ország közvéleményével, társadalmi, politika szervezeteivel, a sajtóval érintkezve, minél szélesebb körben ismertessék a francia lépéssel szembeni orosz tiltakozást.⁴⁹ Von Lampe – aki a következő hetekben mindkét utasítást igyekezett legjobb tudása szerint végrehajtani – naplójában abszurdnak nevezte, hogy a franciák a bolsevikok nyugati előrenyomulásának előestéjén felszámolják az antibolsevista hadsereget: „*idióták, háromszorosan is idióták*”.⁵⁰

Von Lampe nagyratörő tervekkel érkezett Budapestre és energikusan látott munkához. Már bemutatkozó látogatásait is igyekezett kihasználni annak kipuhatolásához, hogy van-e és milyen fogadókészség Magyarországon a Vrangel-hadsereg egységeinek elhelyezésére. A politikai légkör miatt az országot von Lampe nem egyszerűen menedéknek, de megbízható hátországnak tekintette, ahol a hadsereg a szükséges erkölcsi támogatást is megkaphatja szervezeti struktúrájának, káderállományának és harci szellemének megőrzéséhez. Egyes dokumentumokban még azt is megkockáztatta, hogy Európában csak két igazi fehér hadsereg van, Vrangel hadereje és a magyar Nemzeti Hadsereg (a többi az vagy rózsaszín, vagy vörös). Többször beszélt a két hadsereg szövetségéről és arról, hogy csak a magyarok és az oroszok vannak tisztában azzal, milyen veszélyt jelent a bolsevizmus

⁴⁹ GARFF. 5853. Op. 1. D. 6. 26-27. ill. 29. l.

⁵⁰ GARFF. 5853. Op. 1. D. 5. 119., 121. l.

az európai civilizációra.⁵¹

Mind a Belitskához intézett jegyzékben, mind a Horthynak címzett emlékeztetőben megjelent von Lampe részéről egy olyan gondolat is, amely valószínűleg furcsán hangzott a magyar politikusok és közvélemény számára a Trianon okozta sokk hatása alatt. Von Lampe mindkét dokumentumban úgy érvelt, hogy a magyar hazafiak a bolszevismus elleni harcban lényegesen szerencsésebbek voltak orosz sorsrástáiknál, hiszen „*hazájuk magját ki tudták ragadni a rablók karmai közül*”, míg az oroszok elvesztették azt. Ha azonban majd az oroszok győznek, akkor a kép nép hazafiait majd „*a hála köteléke forrasztja egybe és teljes egyetértésben indulnak el szent eszméik megvalósítása útján...*”⁵²

Saját megbízatása szempontjából hátrányosnak tartotta, hogy Magyarország 1921 tavaszán a királykérdés miatt a nemzetközi figyelem középpontjába került, a kormánynak pedig érthetően kisebb gondja is nagyobb volt annál, semmint az oroszokkal foglalkozzon. Kezdetben von Lampe attól tartott, hogy az ország polgárháborúba sülyedhet, amiből csak az illegalításban rejtőzködő kommunisták húzhatnak hasznot. Közele lehetőségként élte meg, hogy családjával ismét menekülnie kell majd, ezúttal a korábban általa a fehér rend fellegvárának gondolt Magyarországról.⁵³ Hosszasan hezitált, hogy kezdeményezze-e a honvédelmi miniszterrel eredetileg március 30-ra kitűzött találkozó elhalasztását. Végül Marusevszkijel mégis felkeresték Belitska Sándort, aki rendkívül szívélyesen fogadta őket, különösen a franciák szidalmazásában bizonyult előzékeny partnernek. Megígérte, hogy egy héten belül a Minisztertanács elé viszi a Vrangel-hadsereg alakulatainak magyarországi letelepítésére vonatkozó kérelmet. Hozzátette ugyanakkor, hogy az ügyben ki kell kérnie az antant

⁵¹ 1921 áprilisában von Lampe egy emlékeztetőt állított össze a kormányzó részére. Miután részletesen felvázolta a Vrangel-hadsereg kilátástalan helyzetét, a közös bolszevik ellenes küzdelemre hivatkozva kérte Horthyt, hogy Magyarország nyújtson segítő kezét azoknak, akik „*az európai háború nehéz napjaiban nemes ellenfelek voltak, és akik most, a forradalmi megpróbáltatások súlyos időszakában az egyetlen társai a magyaroknak a szerencsétlenségben*”. Az emlékeztetőből nem hiányoznak a pátosszal teli kifejezések, túlzások sem. Horthy az egyetlen, – írta von Lampe – aki Vrangel segítségére siethet, csak ők ketten építhetnek a bolszevismus elleni harc közös tapasztalatára. Az élet vagy halál kérdésének eldöntése Magyarország kormányzója, az ő Kormányja és a magyar nép kezében van. A Magyarországon befogadott menekültek, ha egyszer majd hazatérhetnek, „*megőrzik a magyar nép iránti hálójukat, azzal az álommal indulnak útnak, hogy valamikor majd erős orosz karjukkal visszafizethetik a nehéz percben nekik nyújtott segítséget*”. (GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 54-55. l.)

⁵² GARFF. 5853. Op. 1. D. 6. 54-55. l.

⁵³ GARFF. 5853. Op. 1. D. 5. 129. l.

képviselőinek véleményét.⁵⁴

Von Lampe nem bízta a véletlenre, pláne a magyarokra a dolgot és már néhány nap múlva találkozott Maurice Fouchet francia főmegbízottal és a katonai misszió vezetőjével, Jules Camille Hamelin tábornokkal. Kettejük közül Fouchet inkább elzárkózó volt, bár kifejezte együttérzését, arra az álláspontra helyezkedett, hogy a kérdés az egyébként meglehetősen ingatag magyar kormány kompetenciájába tartozik. Hamelin megígérte, hogy haladéktalanul tájékoztatja feletteseit az ügyről, és szidta a diplomaták tehetetlenségét.⁵⁵

A Vrangel-hadsereg menekülteinek befogadására irányuló tárgyalások eléggé dőcögösen haladtak. Von Lampe gyakorlatilag elveszett a magyar- és antant bürokrácia útvesztőiben. A magyarok rendre arra hivatkoztak, hogy szívesen segítenének, de ehhez az antant képviselők engedélyére van szükség. Utóbbiak pedig nem tudtak egységes véleményt kialakítani a kérdésben. Volt, aki semleges álláspontra helyezkedett, mások úgy vélték, hogy ez meghaladja hatáskörüket és kormányaik utasítására vártak, nem siettek elmozdítani az ügyet a holtpontról. Ernesto Mombelli olasz tábornok a kérdésben az olasz főmegbízotthoz, Gaetano Castagneto herceghez utasította von Lampét, azzal, hogy túl nagy horderejű problémáról van szó.⁵⁶ Reginald Gordon angol katonai megbízott – von Lampe információi szerint – helyettesének egyszerűen kijelentette, hogy ez nem az ő dolga, és még csak nem is válaszolt von Lampe jegyzékére, és fogadni sem volt hajlandó.⁵⁷ Von Lampe ebben a helyzetben arra a nem túl vigasztaló következtetésre jutott, hogy a probléma egyre inkább nemzetközi jelentőségűvé női ki magát, ami azt jelenti, hogy a végtelenségig el fog húzódni. Kevés reményt látott a sikerre, de ez energikusságát, elszántságát, amivel megpróbálta keresztülvinni a dolgot, nem befolyásolta. Az antant képviselőkön és a politikai döntéshozókon túl von Lampe igyekezett más közéleti szereplőket is megnyerni az általa képviselt ügynek. Felkereste többek között a diplomáciai testület doyenjét, Lorenzo Schioppa pápai nunciust is, a találkozót a következőképpen kommentálta naplójában: „*Hogy kivel nem hoz össze a sors! (Szkizma!) Nagyon kedvesen fogadott. Először találkozom ilyen személyekkel.*”⁵⁸

Időközben Teleki lemondása következtében némileg módosult az a

⁵⁴ GARFF.5853. Op. 1. D. 5. 130. l.

⁵⁵ GARFF.5853. Op. 1. D. 5. 133. l.

⁵⁶ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 145. l.

⁵⁷ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 146. l.

⁵⁸ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 150. l.

politikusi kör, amellyel érintkeznie kellett. Az a megállapítása viszont csak részben volt igaz, hogy az új kormánnyal mindent előről kell kezdeni, hiszen a honvédelmi tárca élén nem történt változás, a külügyminiszteri poszton igaz, hogy gróf Bánffy Miklós váltotta Gratz Gusztávot, de Kánya Kálmán továbbra is a miniszter állandó helyettese maradt. Von Lampe benne látta a magyar diplomácia igazi irányítóját, aki a sorozatos kormányváltások, kormányátalakítások ellenére mind pozícióját, mind befolyását rendre megőrizte. Mindez nem töltötte el osztatlan lelkesedéssel Vrangel magyarországi megbízottját, aki Kányát száraz, szenttelen alaknak, a hagyományos osztrák-magyar diplomáciai iskola képviselőjének és nagy ruszofóbnak tartotta. Szemében ő volt a legfőbb ellenzője a Vrangel-hadsereg menekülteji befogadásának.⁵⁹

A politikusi élgárda mellett von Lampe aktív kapcsolatokat tartott fenn a második vonal képviselőivel, akiktől elsősorban azt remélte, hogy hatással lehetnek az elsődleges döntéshozókra. Von Lampe több ízben is találkozott például Moser Ernő nemzetgyűlési képviselővel, a külügyi bizottság jegyzőjével. Moser teljes támogatásáról biztosította von Lampe elképzelését a Vrangel-hadsereg alakulatainak magyarországi letelepítéséről, az akció végső célját az Oroszországgal való barátságban és a fehér erők összefogásában látta. Megígérte, hogy igyekezni fog megnyerni a tervnek az új külügyminisztert. Moser mellett von Lampe másik kapcsolata, Bethlen István bizalmasa, és korábbi katonai tanácsadója, Wild József volt.⁶⁰ „Wild megígérte, hogy nyomást gyakorol Bethlenre, Moser Bánffy grófra, minden rugó meg van feszítve, már nincs más, akire nyomást lehetne gyakorolni.”⁶¹ Néhány héttel később ez a kör még Wolff Károllyal, a Keresztény Nemzeti Egységpárt elnökével bővült. Wolff szintén arról beszélt, hogy a közvélemény és a pártok támogatják a Vrangel-hadsereg egységeinek befogadását Magyarországra.⁶²

Miután 1921. április 17-én a francia kormány közleményt adott ki a Vrangel-hadsereg ellátásának beszüntetéséről és a franciák egyre erőteljesebben szorgalmazták a hadsereg felszámolását, von Lampe egy memorandumot szerkesztett, melyet elküldött Bethlen István miniszterelnöknek, a honvédelmi miniszternek és a külügyminiszternek, valamint a pápai nunciusnak. A memorandum érvrendszerét érdemes tüzetesebben megvizsgálni. Von Lampe helyenként ugyan ellentmondásos, bár kétségtelenül nem ügyetlen érvekkel igyekezett

⁵⁹ GARFF. 5853. Op. 1. D. 5. 102., 257. 1.

⁶⁰ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 173. 1.

⁶¹ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 178. 1.

⁶² GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 257. 1.

meggyőzni a címzetteket a francia álláspont tarthatatlanságáról. Az ellentmondás leginkább ott érhető tetten, amikor egyrészt megpróbálta cáfolni a franciák vádját, miszerint Vrangel továbbra is igényt tart a hadsereg egyben tartására és a hadsereg feletti parancsnokságra. Itt von Lampe saját korábbi beadványaira hivatkozott, ahol következetesen *menekültek* [kiemelés tőlem – K. A.] befogadását kérte, illetve Vrangel utasítását idézte, mely szerint a katonai képviselőknek állomáshelyükön hangsúlyozniuk kell, hogy a főparancsnok „*nem tartja lehetségesnek a hadsereget, mint olyan fenntartását*”.⁶³ Ezen túlmenően von Lampe minden egyéb érve a hadsereg felszámolására irányuló francia törekvések helytelenségét, valamint a hadsereg létezését igyekezett alátámasztani. Érvrendszerének számos elemét kifejezetten a magyarokra szabta. A francia álláspont mögött – írta – az „*orosz Károlyi*” (!), Kerenszkij és köre áll, akik már annak idején ellenállás nélkül adták át a hatalmat a bolsevikoknak. A franciák ugyanolyan módszerekkel bomlasztják a hadsereget, ahogy azt annak idején a bolsevikok tették (azt sugalmazzák a legénységnek, hogy a tiszteknek többé nincs joguk parancsolni felettük). A franciák által javasolt 3 alternatíva közül a hazatérés a biztos halált jelenti, Dél-Amerikában az oroszok csak fehér rabszolgák lennének. A 3. lehetőség, hogy a környező országokban menekülteként dolgozzanak és gondoskodjanak saját maguk ellátásáról, pedig éppen az, amelynek megvalósításán ő, von Lampe Vrangel magyarországi katonai képviselője, feljebbvalói utasítása alapján munkálkodik.⁶⁴ Az orosz hadsereg olyan elszánt hazafiakból áll, akik életüket nem kímélve harcoltak azok ellen, akik elárulták és rabbá tették Oroszországot. „*Vrangel tábornok hadserege, az Orosz Hadsereg mindenfajta közlemény és kijelentés ellenére addig fog létezni, amíg az oroszok között, amíg bármely nép fiai között lesz akár egy maréknyi ember is, akik egyértelműen tisztában vannak azzal, hogy a kommunista rémuralom kiterjesztése az egész civilizált világot el fogja pusztítani.*”⁶⁵

A fenti gondolatokat megismételte abban a hivatalos jegyzékben is, melyet Belitska Sándor honvédelmi miniszterhez intézett, s melyben ismét a közös ellenséggel, a bolsevikokkal szembeni küzdelemre hivatkozva fordult segítségért a magyar kormányhoz és a magyar néphez, kérte a hadsereg egységeinek befogadását. Hozzátette, hogy a tengerszorosok térségében a 12 ezer tiszt és 36 ezer katona és kozák vár még sorsa rendezésére. Kérte, hogy ezek *legalább egy része számára*

⁶³ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 179. l.

⁶⁴ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 181. l.

⁶⁵ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 182. l.

(vagyis von Lampe kedvező konstelláció esetén akár az egész kontingens magyarországi elhelyezését is el tudta képzelni) Magyarország nyújtson menedéket.⁶⁶ A magyar kormány elvi hozzájárulására várva az elkövetkező hetekben, hónapokban von Lampe tudatosan kerülte konkrét számok megnevezését, úgy vélte, hogy ezt majd hozzá lehet igazítani az adott körülményekhez. Az orosz fél a dokumentumokban a problémát rendszerint az „*ismert mennyiségű orosz menekült befogadása*” (izvesztnoje koliceszto ruzszkih bezsencev) kifejezéssel hidalta át, holott az egész történetben éppen a létszám volt a legkevésbé ismert.⁶⁷

Idővel von Lampét komolyan kezdte bosszantani a magyar kormány halogató magatartása a kérdésben. Eleinte még talált rá mentséget: IV. Károly visszatérése, saját menekültek elhelyezésének problémája, antant ellenőrzés, az ország nehéz anyagi helyzete. Számtalanszor megosztotta naplójával azt a benyomását, hogy a magyar bürokrácia a konkrét kérdéstől függetlenül is nehézkesen és lassan működik. Május 19-i napjának leírásánál megemlítette, hogyan mennek az ügyek Budapesten. Aznap délután 4-re volt hivatalos a népjóléti miniszterhez, akit azonban nem talált a helyén. Miután az elmaradt találkozóért elnézést kértek tőle, egy csütörtöki napon a következő keddre kapott új időpontot. Ugyanezen a napon szintén nem érte el a külügyminisztériumban Bánffy Miklós külügyminisztert, és a Moser Ernővel előzetesen egyeztetett találkozója is elmaradt. „*Termékeny nap volt, szó se róla!*”⁶⁸ A helyzet később sem javult. A június 23-26-a közti négy napos időszak eseményeit a következőképpen foglalta össze: „*Napközben a minisztériumokban forgolódtam hiábavaló keresések és várakozások közepette. Nem tudok és nem is akarok írni.*”⁶⁹ Von Lampe többször hezitált, hogy alkalmazkodjon-e ehhez a halogató forgatókönyvhöz, vagy teremtsen egyértelmű helyzetet, röviden és egyenesen kényszerítsen ki a magyarokból egy „igen” vagy egy „nem” választ. A gondolat már április végi naplóbejegyzéseiben felbukkan. Ugyanakkor még 1921. május 24-i, Satyilovhoz intézett jelentésében is legnagyobb eredményként azt tudta elkönyvelni, hogy eddig, a kormányzót is beleértve még senkitől nem kapott elutasító választ a hadsereg menekülteinek befogadására vonatkozó kérelmére. Hozzátette, néha nehezebbé esik visszafognia magát, de egyelőre célszerűbbnek látja, ha közvetve, hivatalos és nem hivatalos csatornákon keresztül a

⁶⁶ GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 34. I.

⁶⁷ GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 186. I.

⁶⁸ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 214. I.

⁶⁹ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 250. I.

kulisszák mögött készíti elő a talajt.⁷⁰

1921 júniusának közepén már így vonta meg magyarországi tevékenységének mérlegét (a rendkívül képszerű leírást érdemes hosszabban idézni): „*Ma három hónapja, hogy itt vagyunk, de még semmi eredményt nem tudunk elérni a magyaroknál, nem sikerült. Nem tudom, leírtam-e már azt a gondolatomat, hogy homlokkal (természetesen erőssel) át lehet törni a falat, de egy párnát fejfel megfordítani aligha lehetséges. Itt senki sem mond nemet, mindenki ígér... és ezzel kész. Teljesíteni egyáltalán nem teljesítik, de vissza sem utasítják a kérést!!... Még az a próbálkozásunk is, hogy a menekültszálló részére teát, cukrot, csokoládét, dominót kapjunk, eredménytelenül végződött. A magyarok gazdagok, de nem adnak semmit, hanem az Amerikai Vöröskeresztre mutogatnak, és hozzájuk irányítanak. Köszönöm, ezt magamtól is meg tudom tenni.*” „*Nehéz a magyarokkal, olyanok, mint a vatta, az ember beleragad a kedvességükbe, ígéreteikbe, a gyakorlatban pedig semmi.... Sajátos nép!*”⁷¹

Von Lampe tárgyalásai során a legkisebb mozzanatokba is igyekezett belekapaszkodni. Ilyen volt Belitska Sándor honvédelmi miniszter egy mondata, amivel a magyar hadügyér talán csak a beszélgetés fonalát kívánta elvágni, vagy a döntéshozatal felelősségét a magyarokról elhárítani. Május 31-én állítólag von Lampe előtt kijelentette, hogy a magyar kormány elvileg hajlandó lenne teljesíteni a hadsereg befogadására irányuló kérelmet, de nem tehet semmit, mivel a magyarországi antant képviselőknek nincs utasításuk saját kormányaiktól a kérdésben. Von Lampe erről a legnagyobb titoktartást kérve értesítette Vrangelt. Fontosnak tartotta, hogy a magyar kormány „elvi hozzájárulásáról” (ő ezt ennek tartotta) egyelőre csak Vrangelt, Satyilov és annak helyettese, Pavel Kuszonszkij tudjon, különben az ügy ellenzői elronthatják az egészet. Legfontosabb feladatának azt tekintette, hogy a magyar kormánytól megpróbálja a fentiekről valamiféle írásos dokumentumot szerezni, amely már bizonyos kötelezettséget jelentene, és amelynek segítségével aztán Vrangelt megsürgetheti a kedvező döntést az antant hatalmaknál.⁷² A magyar kormány elvi hozzájárulása akkor is nagyon sokat jelentene, ha az antant nem járulna hozzá a kérés teljesítéséhez, hiszen ettől a magyar segítségnyújtási szándék nem változik. A háttérben itt is tetten érhető az a gondolat, ami többször

⁷⁰ GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 74. l.

⁷¹ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 246-247. l. (kipontozások, az utolsó kivételével az eredetiben) A „párna-hasonlatot” von Lampe egy Vrangelhez intézett jelentésében is megismételte.

⁷² GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 87. l.

visszatért von Lampe érvrendszerében. Ő Magyarország értékét nem annyira az adott pillanatban nyújtott konkrét segítségben látta, ennek kapcsán számtalanszor adott hangot elégedetlenségének, csalódottságának. Egy jövőbeni európai háborús konfliktus szempontjából azonban a fehér Magyarországot látta az egyetlen olyan államnak, amely egészen biztosan a bolsevik ellenes oldalon fog majd állni, így adott esetben potenciális szövetségesként és hátszágként lehet vele számolni.

Von Lampe hivatkozott jelentésében feletteseit is komoly kritikával illette, mivel szerinte nem fordítottak kellő figyelmet Magyarországra. *„Teljesen magamra hagyva dolgoztam, sem Öntől [Pavel Satyilovról van szó – K. A.], sem az Orosz Tanács tagjaitól nem kaptam meg azt az erős támogatást, amely Bulgária vagy Jugoszlávia esetében megvolt, így teljesen rendhagyó eszközökhöz kellett folyamodnom még a részleges siker elérése érdekében is. Például ilyen vagy olyan ürüggyel, de nekem kellett levelezni Magyarország Kormányzójával, Horthy tengernaggyal...”*⁷³ Itt arra utalt, hogy Vrangel Horthyhoz intézett leveleinek hiányában a diplomáciában szokatlan módon neki, mint a Főparancsnok katonai képviselőjének kellett kezdeményeznie és memorandumok, emlékeztető feljegyzések útján érintkezni a magyar államfővel. Kérte, hogy legalább most, mikor a megbeszélések – az ő értelmezésében – döntő szakaszba érkeztek, pótolják ezt a mulasztást, és Vrangel forduljon levélben Horthyhoz a hadsereg egységeinek befogadása ügyében. A helyi viszonyok alapos ismeretében tételesen felsorolta azokat a pontokat, melyeknek szerinte, mindenképpen szerepelniük kell az említett dokumentumban: köszönetnyilvánítás a Kormányzó, a Magyar Királyi Kormány és a magyar nép segítőkészségének kifejezéséért, a lelki rokonság hangsúlyozása az Orosz Hadsereg és a fehér Magyarország között, a levélben utalni kell arra, hogy az orosz parancsnokság tisztában van a trianoni békeszerződésből adódó nehézségekkel. Új mozzanatként szerepelt a felsorolt pontok között a létszám kérdése. Ennek meghatározására von Lampe Vrangelt tartotta illetékesnek, a Horthyhoz intézendő levelet pedig megfelelő formának arra, hogy immár a magyarok tudomására hozzák, mekkora kontingens befogadását szeretnék elérni a tárgyalások során.⁷⁴

⁷³ GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 137-138. I. Von Lampe nem mulasztotta el megjegyezni, hogy mennyire megnehezítette a dolgát Vaszilij Strandtmann, mikor Vrangel Horthyhoz írt levelét, melyet neki át kellett volna adnia a kormányzónak, önhatalmulag visszatartotta Belgrádban.

⁷⁴ GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 138. I.

Vrangel levele a fenti intenciók szellemében fogant. Az Orosz Hadsereg utolsó főparancsnoka megköszönte azt a baráti és jóindulatú fogadtatást, amelyben katonai képviselőjének, von Lampe ezredesnek része volt és van Magyarországon, megköszönte a kormány és a közvélemény együttérzését az orosz nemzeti ügy iránt. *„Kell-e mondanom Öexcellenciádnak, hogy a szimpátiának ezen jegyei mennyire drágák nekünk, és milyen vigaszt meritünk belőle a jövőre nézve a nehéz megpróbáltatások időszakában?”* A kontingensek befogadásának gyakorlati részleteire rátérve Vrangel úgy fogalmazott, hogy 10-12 ezer orosz menekült befogadása a tengerszorosok térségéből nagymértékben megkönnyítené a helyzetet. A létszámon túl Vrangel még két, a korábbiakban már megismert mozzanat fontosságát hangsúlyozta. A menekülteknek maguknak kell gondoskodniuk saját ellátásukról (ez erkölcsi és fizikai tartást is ad majd nekik), és teljesen meg kell őrizni belső szervezettségüket, vagyis a katonai alakulatokat és hierarchiát.⁷⁵

Végül von Lampe július 29-én vehette kézbe a Szövetséges és Társult Főhatalmak diplomáciai képviselőinek budapesti konferenciáján hozott határozat szövegét, melyet a konferencia soros elnöke, Gaetano Castagneto herceg írt alá. A néhány soros dokumentum két igen figyelemre méltó mozzanatot tartalmaz. Az egyik az, hogy világosan kiderül belőle, hogy az antant képviselői már április 2-án megkapták von Lampe beadványát, az érdemi döntést tehát azóta halogatták. A másik maga a döntés indoklása. Ezt érdemes hosszabban idézni, hiszen értelmezése rengeteg fejtörést okozott von Lampénak és a mai kutatót is komoly feladat elé állítja. A főmegbízottak arra hívták fel a magyar kormány figyelmét a von Lampe által kért 12 ezer tiszt és 36 ezer katona befogadása kapcsán, hogy *„ezen elemek megjelenése az ország területén és Lampe ezredes kérésének teljes mértékben történő teljesítése zavargásokhoz vezethet, megkönnyítheti az antibolsevista intrikákat, mindez pedig ellentétes Magyarország és az egész civilizált világ érdekeivel”*.⁷⁶ Von Lampénál különösen a *„civilizált világ érdekeivel ellentétes antibolsevista intrika”* kifejezés verte ki a biztosítékot. *„Micsoda söpredék! – jegyezte meg keserűen naplójában – ez már túlságosan undorító, még attól az Európától is, amely eladta magát a bolsevikoknak.”*⁷⁷ Maga az indoklás nehezen értelmezhető, nem tudni mit értettek pontosan antibolsevista intrikán, az kiktől eredt volna, milyen megnyilvánulási formái lettek volna.

Az antant hibáztatása mellett von Lampe élt ugyanakkor a

⁷⁵ GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 186. l.

⁷⁶ GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 152. l.

⁷⁷ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 260. l.

gyanúperrel, hogy a magyaroknak tulajdonképpen megfelel a szövetséges főmegbízottak válasza, hiszen így megszabadulnak az oroszok befogadásának terhétől és a felelősséget is elháríthatják magukról. Ugyanakkor még nem tartotta teljesen elveszettnek az ügyet, valószínűleg hasonló tartalmú válaszra számított, hiszen a megbeszélések folytatásához kész forgatókönyvvel rendelkezett. Előbb Bánffyval és Belitskával akarta újratárgyalni a kérdést, majd Vrangel levelével magához Horthyhoz kívánt eljutni, illetve az antant megbízottaival akarta tisztázni a helyzetet. Abba a mozzanatba próbált belekapaszkodni, hogy a jegyzék nem fogalmaz egyértelműen és csak *„Lampe kérésének teljes mértékben történő teljesítésétől”* tanácsolta el a magyarokat, holott ő beadványában a 12 ezer tiszt és 36 ezer katona *legalább egy részének* befogadásáról beszélt. Augusztus 5-én a két magyar miniszterhez intézett jegyzékében von Lampe az antant főmegbízottak szavainak már igyekezett olyan értelmezést adni, miszerint a szövetségesek a kérés részleges teljesítésével szemben nem emeltek kifogást. Ekkor említette meg először azt a 12 ezres számot is, amely Vrangel Horthyhoz írt, de a kérdéses időpontban még át nem adott levelében szerepelt.

Az antant hatalmak budapesti főmegbízottaival folytatott megbeszélések ugyancsak kevés optimizmusra adhattak okot von Lampe számára. Fouchet, Castagneto és Hohler egymásnak ellentmondó kijelentései nagyon bosszantották. Naplójában nem fogta vissza magát, nemes egyszerűséggel barmoknak titulálta őket.⁷⁸ Satyilovhoz intézett jelentésében körültekintőbben fogalmazott. Megírta, hogy a velük való megbeszélésekre mindig visz magával valakit, hogy más is tanúja legyen az ott elhangzottaknak, mivel *„a diplomatáknak az a szokása, hogy nem mindig erősítik meg azt, amit egyszer már kimondtak”*. Amikor a Castagneto által aláírt hivatalos jegyzéket megmutatta Fouchet-nak, az elcsodálkozott, és közölte, hogy ilyesmiről a főmegbízottak között szó sem volt. Megígérte von Lampénak a jegyzék átdolgozását és az antant képviselők *„érdektelenségének”* kinyilvánítását, amit Vrangel katonai képviselője nagy eredménynek tartott volna. Thomas Hohler a von Lampével folytatott beszélgetésben a Castagneto-féle jegyzék érvrendszerét a feje tetejére állítva már azt fejtegette, hogy az oroszok magyarországi összpontosítása növeli az országban a bolsevizmus veszélyét.⁷⁹ Összességében von Lampe

⁷⁸ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 279. l.

⁷⁹ GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 178-179. l. Von Lampe erre azt válaszolta, hogy Kutjepov tábornok alakulatait, melyek 4 évig harcoltak a vörösök ellen, a legkevésbé sem lehet a bolsevizmus iránti szimpátiával vádolni.

igyekezett a főmegbízottakat valamiféle koherens, lehetőleg az orosz hadsereg számára kedvező álláspont kidolgozására bírni. Tapasztalatai alapján úgy látta, hogy Fouchet és Castagneto magatartását inkább a jóindulatú semlegesség jellemzi, míg Hohler határozottan ellenzi a Vrangel-hadsereg menekülteinek magyarországi befogadását. Végül von Lampénak sikerült rávennie Hohlerre, hogy a jelenlétében fogalmazzon egy táviratot Londonba, melyben instrukciót kér, milyen magatartást tanúsítson az ügyben.⁸⁰

A menekültek befogadásának kérdését, pontosabban az érintettek ezzel kapcsolatos állásfoglalását von Lampe megpróbálta nagypolitikai összefüggésekbe ágyazni. Thomas Hohler „ellenkezését” például azzal magyarázta, hogy 1921 őszére a brit-szovjet kereskedelmi megállapodás aláírásával Oroszország egykori első világháborús szövetségesei közül Anglia ment legmesszebb az általa annyira gyűlölt bolsevik hatalom elismerése terén: *„a helyzet megoldásának kulcsa nem Budapesten, hanem Párizsban, Londonban és Rómában van, jelen pillanatban csak Londonban, az is lehet, hogy Kraszín dolgozószobájában”*.⁸¹ A szálak tehát az ő értelmezésében a frissen megnyitott londoni szovjet kereskedelmi képviselőten futottak össze, és Leonyid Kraszín, a képviselő vezetője mozgatta őket a háttérből.

A franciák tartózkodását az aktív szerepvállalástól párizsi forrásból származó, hozzá Satyilovon keresztül eljutott értesülések azzal magyarázták, hogy az orosz menekültek befogadásáért cserébe a magyar fél a trianoni békeszerződés pontjainak lényeges módosítását kérte. Amikor von Lampe ezt Bánffy külügyminiszter előtt megemlítette, a magyar diplomácia irányítója „színtiszta hazugságnak” nevezte az állítást.⁸² Két olyan körülményt azonban megemlített, melyek a magyar kormányt óvatosságra, kivárára készítik az ügyben. A magyar kormány kezét nemcsak a győztesek kötik meg – fejtette ki von Lampénak –, hanem azok a tárgyalások is, melyeket a szovjetekkel folytatnak a Magyarországon elítélt kommunisták és a Szovjetunióban túszként visszatartott volt hadifoglyok kicserélése ügyében. Bánffy augusztus elején szeptember közepéig kérte von Lampe türelmét, addigra kell hazaérkeznie a hadifogoly-kontingens legértékesebb részének, ezt követően nagyobb lesz a kormány cselekvési szabadsága.⁸³

Mire az ominózus időpont elérkezett addigra már a nyugat-magyarországi kérdés „képezett halasztó akadályt”. Magyarország ekkor

⁸⁰ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 281. l.

⁸¹ GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 221. l.

⁸² GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 278-279. l.

⁸³ GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 163. l.

ismét a nagyhatalmak figyelmének középpontjába került és Bánffy éreztette Vrangel katonai képviselőjével, hogy Budapest keze meg van kötve.

Ahogy telt az idő, úgy olvadt a befogadandók létszáma. A magyar kormány részéről egyre alacsonyabb számokat neveztek meg, amikor arra került a szó, hogy a körülmények kedvező alakulása esetén hány főnek hajlandók segítséget nyújtani. 1921. szeptember 14-én az ügy előmozdítása érdekében von Lampe feljebbvalótól való felhatalmazásra közölte Bánffyval, miszerint hajlandóak maguk finanszírozni az orosz katonák magyarországi ellátásának költségeit, dollárban és előre fizetnek, az egy főre jutó összeget pedig a magyar kormány határozhatja meg. Ekkor már 5000 ember befogadásáról volt szó, amit von Lampe meglehetősen alacsonynak tartott a korábbi elgondolásokhoz képest. *„S még ekkor is az ominózus «de» – hol lehet majd elhelyezni az általam kért 5000 főt! Korábban arról beszéltek, hogy sokkal többet is befogadnának... ócska egy népség. Szavakban minden, de tettekben semmi!... Kevés reményem van a sikerre! Valamiért a magyarok is kétszínű játékot űznek – ez az állandó halogatás, időhúzás abban a reményben, hogy majd «minden megoldódik», (vagy én feladom!). Ha nem lenne ekkora jelentősége a dolognak, már rég hagynám az egészet, de azt is megértem, hogy még ha Bulgária be is fogadja a mieinket, a valutaárfolyam miatt előnyösebb őket itt elhelyezni. Ez világos!”*⁸⁴ Öt nap múlva Bánffy közölte Vrangel energikus katonai képviselőjével a Minisztertanács beleegyezését a tisztek és katonák egy részének befogadásába, de hozzátette, 2000 főnél többről nem lehet szó. Von Lampe tiltakozásának hatására már 1000 és 2000 közötti számot említett.⁸⁵

Végül október 21-én von Lampe megkapta a magyar kormány régóta várt írásos nyilatkozatát az 1000 fő befogadásáról. Ezzel kapcsolatban naplóbejegyzéséből és Satyilovhoz intézett jelentéséből érdemes hosszabban idézni. *„21-én hihetetlen dolog történt – végre, hat és fél hónapnyi munka után megkaptam a magyar kormány írásos*

⁸⁴ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 284. l.

⁸⁵ GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 220-221. l. A Minisztertanács üléséről készült jegyzőkönyvek tanúsága szerint az orosz menekültek befogadásának kérdése két ízben szerepelt a testület napirendjén. Előbb szeptember 16-án, majd október 27-én. Az előbbi ülésen Bánffy külpolitikai érdekekre hivatkozva javasolta von Lampe kérésének teljesítését, míg Hegyeshalmi Lajos kereskedelmi miniszter a magyar munkaerőpiacon megjelenő orosz konkurenciától félt. Bethlen István javaslatára a végső döntést elnapolták, a külügyminisztert pedig a részletek további pontosítására utasították. A második alkalommal Bánffy már a megkötött megállapodásról tájékoztatta minisztertársait, itt már kizárólag az 1000-es létszám hangozott el. (MOL /Magyar Országos Levéltár/ K-27 (1921.09.16.) 10R/14 és (1921.10.27.) 10R/13 <http://www.digitarchiv.hu>)

beleegyezését... 1000 fő befogadásába. És mindezt úgy, hogy 48 ezerről kezdtük. A papíron egész sor sóhaj és bocsánatkérés szerepel. Isten látja, hogy ez sem volt könnyű. Kétszer is határozott visszautasításba ütköztem, de megmakacsoltam magam és elértem, amit akartam.”⁸⁶ „Nagy szerencse, hogy a dokumentumot éppen 21-én kaptam meg, vagyis azon a napon, amikor IV. Károly megérkezett Magyarországra..., 22-én már semmit sem lehetett volna kézhez kapni a minisztériumokban, mivel minden figyelem a legfrissebb fejleményekre irányult. A dokumentumot a külügyminiszter helyettese, Kánya úr írta alá, aki ténylegesen az egész minisztériumot irányítja és ebbéli minőségében már nem egy politikai fordulatot túlélt, ezt a mostani, IV. Károly visszatéréseivel kapcsolatos krízist is túl fogja élni.”⁸⁷ A továbbiakban von Lampe kiemelte, hogy a kontingens összeállításánál figyelembe kell venni az ország egyértelműen monarchista jellegét. A kontingens parancsnokának pedig Borisz Stejfon altábornagyot javasolta, mivel ő egyrészt meggyőződéses monarchista volt, másrészt mivel ezek az egységek rendszerint a katonai képviselők alárendeltségébe kerültek, nem volt mindegy, hogy ki állt az élükön. „Borisz Alekszandroviccsal mi jól kijövünk egymással” – jegyezte meg, nyilván a Harkovban eltöltött időszakokra utalva von Lampe.⁸⁸

A gyakorlati részletek kimunkálása előtt azonban hirtelen fordulat állt be az ügyben. Mindez összefüggésben volt a IV. Károly visszatérési kísérletével kapcsolatos délszláv magatartással. Prága mellett Belgrád demonstrált a legerőteljesebben, mozgósította haderejét, katonai beavatkozással fenyegetett egy esetleges Habsburg restauráció esetén. A kardcsörtetésben akarva-akaratlanul a volt Vrangel-hadsereg katonái is részt vettek. Miroszlav Jovanovics szerb történész adatai szerint 1921 szeptemberétől 4500 orosz katona kezdte meg szerződéses szolgálatát az SZHSZ állam hadseregében. Ebből a doni kozákok egy gárda-dandárja és egy kísérő egység a magyar határszakaszra került. A fenti létszámon kívül még 7000 főt foglalkoztattak út- és vasútépítkezésein.⁸⁹ A katonák szolgálatteljesítés közben szerb uniformist hordtak, szerződésüket évente megújították, és mindegyikük letette a hűségesküt a szerb királyra.⁹⁰ A magyar felderítés adatai szerint 1921 október-novemberében megtörtént az oroszok végleges beosztása a szerb

⁸⁶ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 18-21. l.

⁸⁷ GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 256-258. l.

⁸⁸ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 21. l.

⁸⁹ JOVANOVIĆ, Miroszlav: *Russzkaja emigracija na Balkanah 1920-1940*. Moszkva, Russzkij puty, 2005. 98-99. old.

⁹⁰ JOVANOVIĆ, Miroszlav: *Obzor pereszelenyija russzkijh bezsencev na Balkani*. In: *Russzkij iszhod*. Aleteia kiadó, Szankt-Petyerburg, 2004. 185. o.

alakulatokhoz. Sokan közülük a Mura-menti ezredekhez kerültek, Légrádon, Kákonyban és a letenyei hídnál teljesítettek szolgálatot. Az alegységek szerb parancsnokság alatt állnak, egy-egy alegységhez 11 orosz került.⁹¹ Az oroszok jelenlétét a magyar határőrszolgálat a mindennapi, határrendészeti érintkezésben is érzékelte, a következő hónapok során Magyarországra átszökő dezertőrök is kerültek ki az oroszok soraiból.⁹²

Ezzel működésbe lépett az az időzített bomba, aminek felrobbanásától von Lampe már hónapok óta tartott. Az első hírek még áprilisban jutottak el hozzá az orosz katonák tervezett foglalkoztatásáról a jugoszláv haderő kötelékén belül. Von Lampe úgy látta, hogy egy ilyen forgatókönyv komolyan veszélyezteti az ő törekvéseinek sikerét. A magyar-szerb viszony feszült voltát érzékelve nem tartotta szerencsésnek az oroszok szerepvállalását az SZHSZ-haderőben. Magyarországon – írta – már az is komoly aggodalmat váltott ki, hogy Vrangel és törzskara a magyar határhoz közel, a szerémségi Karlócán nyert elhelyezést, ebben ugyanis a magyarok az orosz haderő Magyarország elleni összpontosításának szándékát látják. Von Lampe a kialakult helyzetben komoly lépéseket tartott szükségesnek a magyar kormány megnyugtatóására. Sürgetésére Satyilov tábornok 1921. június 21-én kelt utasításában az alábbiak közlésére hatalmazta fel: a Szerbiában megjelenő orosz egységek, bár katonai szervezetüket megőrzik, kizárólag építő munkálatokon vesznek részt, szerbiai tartózkodásuknak semmiféle hadászati jelentősége nincs és senki számára nem jelentenek fenyegetést. A kontingenseket Szerbia déli részén helyezik el, más tartományokban megjelenésük nem várható. Vrangel és környezete azért került Karlócára, mert itt sikerült kellő számú, megfelelő helyiséget találni elhelyezésükre.⁹³ Eddig a hivatalos utasítás. Bizalmas információként Satyilov még hozzáfűzte, egyelőre maguk sem tudják, hogy a határőrszolgálatra mely határszakaszon kerül majd sor, „minden valószínűség szerint az albánon”. Nyomatékosan kérte von Lampét, hogy a fenti dokumentumot csak akkor használja fel, ha arra tényleg nagy szükség van, hiszen nyilvánosságra kerülése minden bizonnyal nem fog tetszeni a szerbeknek.⁹⁴ Amikor 1921 októberében megkapta az első híreket arról, hogy Satyilov ígéreteivel ellentétben mégiscsak vezényeltek orosz katonákat a magyar határra,

⁹¹ HL /Hadtörténelmi Levéltár/ 1921 VKF mikrofilm B/168 3536/1987 297. 1. ill. 3544/1987 539. 1.

⁹² HL HM Elnöki 1930 I. tétel 685. sz. 3-4. 1.

⁹³ GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 94. 1.

⁹⁴ GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 92. 1.

von Lampe Dmitrij Potockijhoz, Vrangel belgrádi katonai képviselőjéhez fordult magyarázatért az ügyben. Hozzáfűzte, hogy a fejlemények igen kedvezőtlenül befolyásolják magyarországi tárgyalásait, mivel a magyarok ellenséges cselekedetnek tekintik az oroszok részéről a határőrszolgálatot.⁹⁵

Von Lampe rossz néven vette, hogy a kérdésről őt, mint az egyik leginkább érintett katonai képviselőt felettesei nem informálták megfelelően. Éles kirohanást intézett Vaszilij Strandtmann és Dmitrij Potockij ellen, akiknek a közreműködése nélkül az orosz egységek nem jelenhettek volna meg a magyar határon. Különösen Strandtmannal volt elégedetlen, aki – mint többször írta – „*inkább szerb, mint orosz*”, benne, von Lampében pedig a „*magyart látja*”.⁹⁶ Természetesen – és ezzel von Lampe is tisztában volt – a szerbek által eddig az orosz menekülteknek nyújtott segítség nagyságrendje nem volt összemérhető a beígért, jövőbeni magyar segítséggel, ugyanakkor úgy vélte, feleslegesen provokálták Magyarországot, és így egy újabb potenciális, ráadásul elkötelezetten antikommunista ország támogatását veszítették el.

Ugyanakkor budapesti beszélgetéseiben természetesen igyekezett védeni a mundér becsületét. Mindenekelőtt azt a magyar állítást cáfolta, miszerint az oroszok stratégiai szerepet játszottak volna a Magyarország elleni mozgósításban. Mindössze határőrszolgálatot teljesítenek, amelynek során a csempészeket, illegális határátlépőket igyekeznek feltartóztatni és komoly szerepet játszanak a kommunista propaganda terjesztésének megakadályozásában is, a fentiekben túlmenően az egzisztenciális motívumot hangsúlyozta. Megjegyezte, egyáltalán nem kötelékekről, hanem csak egyes orosz katonák szolgálatáról van szó, akik a megélhetés reményében léptek be a jugoszláv haderőbe. „*Annai embert ajánlottam nekik, amennyit csak akarnak, hogy ugyanezen határ másik oldalán felállítsák őket. Hiszen az embereknek enniük kell, ott szolgálnak tehát, ahol erre lehetőség adódik.*”⁹⁷

Az érvek azonban kevésbé hatottak. November 29-én kapta kézhez von Lampe Bánffy Miklós külügyminiszter jegyzékét, melyben értesítették, hogy az új körülmények miatt a magyar kormány kénytelen elállni az orosz menekültek befogadására tett korábbi ígértétől. A magyar közvéleménynek – tette hozzá indoklásképpen – nehéz lenne megmagyarázni egy olyan hadsereg egységeinek történő segítségnyújtást, amelynek másik fele az országot fenyegető akcióban vett részt egy Magyarországgal szemben ellenséges állam haderejének

⁹⁵ GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 232. l.

⁹⁶ GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 263. l.

⁹⁷ GARF F. 5853. Op. 1. D. 7. 30. l.

kötélékében.⁹⁸

A kérdés ezzel csak átmenetileg került le a napirendről. Néhány hónap múltán mihelyt az ügy hullámai elültek, oldódott a magyar elutasítás is. Ez idő alatt von Lampe nemcsak a magyar döntéshozók „megdolgozásán” ténykedett energikusan, de sikeresen átvészelte a parancsnokság részéről a képviselő bezárására irányuló törekvéseket. 1922 januárjában Kuszinszkijhoz intézett hosszú magánlevelében a következőképp ecsetelte a helyzetet: *„Mostanra a Honvédelmi Minisztériumban és a vezérkarnál, részben a régi barátság okán, részben az orosz étteremben megfelelő időben kiosztott palacsintának és vodkának köszönhetően teljesen helyreállt a régi viszony, vagy talán még jobb is, mint korábban. A diplomaták valamivel ostobábbak, ők még morcoskodnak, de majd itt is elsimulnak a dolgok és minden úgy lesz, mint korábban volt.”* A misszió bezárását politikai okokból sem tartotta célszerűnek egy olyan helyzetben, amikor Európában amúgy is egyre többen vetették fel a fehér képviselők létjogosultságát. Mindez óhatatlanul csorbát ejtene a Főparancsnok tekintélyén és a fehérek meghátrálásaként értékelnék. *„Ezen kívül, olyan országban vagyok, amely egyrészt az európai ellenforradalom fészke, másrészt ahol teljesen hivatalos formában ismernek el, amit egyetlen más hatalom sem tenne meg.”* *„Most, a jelenlegi európai helyzetben felettébb kockázatos a bolsevizmus olyan közismert ellenségeitől elszakadni, mint amilyenek a magyarok... Ne feledkezzünk meg róla, hogy Európában két ember van, akitől a bolsevikok tartanak, ez Vrangel és Horthy, nekem pedig abban a megtiszteltetésben van részem, hogy a kettejük közötti összekötő kapocs lehetek.”*⁹⁹

Március elején von Lampe már elérkezettnek látta az időt és Bánffyhoz illetve Belitskához intézett jegyzékében megismételte az orosz menekültek magyarországi befogadására irányuló kérését. A Külügyminisztérium hivatalos válasza az ügyben 1922. április 7-i dátummal született meg. Az előzőhöz hasonlóan ezt a dokumentumot is Kánya Kálmán látta el kézjegyével. Magyar részről ismét hangsúlyozták az ország nehéz helyzetét, ugyanakkor *„az orosz nemzeti ügy iránti élénk rokonszenvének és buzgalmának dokumentálására”* a kormány hozzájárul az orosz menekültek befogadásához. A von Lampe által vállalt kötelezettségeket (név szerinti lista, a Főparancsnokság garanciája az illetők személyével kapcsolatban, von Lampe gondoskodása elhelyezésükről, munkába állításukról) azzal toldották meg, hogy a menekülteket lehetőleg Budapesten kívül kell elhelyezni,

⁹⁸ HL 1921 VKF mikrofilm B/1683552/1987 773. l.

⁹⁹ GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 362-364. l.

maximum 100 fős csoportokban érkezhettek, melyeknek csak kisebb részét tehetik ki tisztek, és a befogadandók összlétszáma semmiképpen nem haladhatja meg az 1000 főt.¹⁰⁰

Az elvi engedély von Lampe számára újabb, technikai jellegű problémákat vetett fel. Mindenekelőtt pénzre lett volna szüksége megfelelő szállás kialakításához és az érkezők ellátásához az első néhány héten, amíg munkalehetőséghez jutnak. Erről egyébként von Lampe véleménye az volt, hogy Magyarországon az oroszok tudnak munkát találni, ez azonban csak szakképzettséget nem igénylő, alacsonyan fizetett segédmunka vagy idénymunka. Éppen ezért fontosnak tartotta, hogy a szállítmányok lehetőleg már tavasszal megérkezzenek és nyárra a menekültek el tudjanak helyezkedni.¹⁰¹ Von Lampe eredeti javaslatával ellentétben a szállítmányokat nem sikerült a tavasz és a nyár folyamán eljuttatni Magyarországra, így az idénymunkák nyújtotta előnyöket nem tudták kihasználni. A halasztódás nem csak a magyarokon múlt, kezdetben az orosz fél sem sietett. Ráadásul Kuszoszskij arról értesítette von Lampét, hogy Magyarországra valószínűleg csak egy szállítmány fog érkezni, a többiek az SZHSZ államban lesznek elhelyezve. Von Lampe szerint hiba lenne nem kihasználni a magyarok által ígért 1000 fős keretet, és Gallipoli mellett más menekülttáborokból is lehetne Magyarországra irányítani rászorulókat. Bár azt hozzátette, csak olyanokat érdemes kimozdítani megszokott helyükről, akik tényleg igen nyomorúságos körülmények között tengődnek, hiszen Magyarországon sem könnyű az élet. 1922 folyamán a gallipoli menekülttáborból végül két szállítmány érkezett Magyarországra. Az első szeptember közepén, a második november 7-én. A két transzportban összesen 172 (más források szerint 174) fő volt, ezek közül 24 asszony és gyerek.¹⁰² Elszállásolásukra a Honvédelmi Minisztérium térítésmentesen bocsájtott von Lampe rendelkezésére helyiségeket, ingatlanokat. Az első, mintegy 70 fő befogadására alkalmas menekültszállás a fehérvári úton volt, ezt azonban még a „gallipoliak” megérkezése előtt vissza kellett adni a HM-nek. Helyette az Üllői úti Mária Valéria telep egyik barakkját engedték át a katonai képviselőnek.

A második gallipoli szállítmány megérkezésének időpontjában már megkezdődött a harmadik összeállítása. Eközben azonban – szinte egy

¹⁰⁰ HL 1922 VKF mikrofilm B/169 3626/1987 283. l. 25.314/1922 illetve GARF F. 5853. Op.1. D. 6. 450-451. l.

¹⁰¹ GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 453. l.

¹⁰² HL 1922 VKF mikrofilm B/170 3664/1978 34.162/1922 568-569. l., GARF F. 5853 Op. 1. D. 9. 131. l.

időben – mind Magyarországon, mind az orosz emigráció berkeiben olyan események történtek, melyek újabb fordulatot adtak az amúgy is szövevényes ügynek. 1922. november 6-án Jevgenyij Miller altábornagy Vrangel parancsára utasította von Lampét, hogy haladéktalanul utazzon Budapestre és adja át a főparancsnok levelét Horthynak. A levélben Vrangel a bulgáriai orosz katonai oktatási intézmények befogadását kérte a kormányzótól. Vrangel és Miller szerint a katonaiskolások voltak leginkább kitéve a hadsereg szétforgácsolására irányuló kommunista és bolgár törekvéseknek. A választás nyilván azért esett Magyarországra, mert az orosz hadsereg vezetése úgy látta, hogy a politikailag bizonytalan Bulgária és a túlsúfolt Szerb-Horvát-Szlovén Királyság mellett (1922-re – elsősorban anyagi megfontolásokból – már a délszláv állam is szűkebbre zárta kapuit a menekültek előtt) a térségben Magyarország lenne az egyetlen ország, ahol az iskolák zavartalanul folytathatták volna működésüket, a jövő orosz katonai elitjének kiképzését. A Miller utasításához csatolt mellékletben összesen öt katonai oktatási intézményt sorolnak fel, ezek között voltak nagy múltra visszatekintő tisztképzők, mint a III. Sándor nevét viselő Alekszandrovszkoje Iskola, voltak olyanok, melyek fehér tábornokokról neveztek el (pl. a Kornyilov Katonai Iskola). Összesen 844 főről, 607 hallgatóról és 237 tanárról volt szó.¹⁰³

Von Lampe, aki addigra már jól ismerte a magyarországi helyzetet, a következőt jegyezte fel naplójában: *„Azonnal indulok, bármennyire is kellemetlenek nekem ezek az utazások, mindent megteszek, amit csak tudok, és amire a múltbéli tapasztalatok megtanítottak, de a sikerről egyáltalán nem vagyok meggyőződve....De mindent meg kell tenni, ami emberileg lehetséges, a feladat megtisztelő, mivel ez reményeink, ifjúságunk, hadseregünk legjobb elemeinek megmentését jelentené. Ha sikerül, úgy vélem, az teljes mértékben igazolja magyarországi működésemet, de be kell vallanom, kevés a remény.”*¹⁰⁴

Budapesten kiderült, hogy ez a remény még annál is kisebb, mint

¹⁰³ GARF F. 5853. Op. 1. D. 16. 471. l. Bulgáriában, az ottani belpolitikai történésekkel is összefüggésben ekkor a Komintern és a szovjet titkosszolgálatok ügynökei, valamint a bolgár kommunisták komoly tevékenységet fejtettek ki a Vrangel-hadsereg ott lévő alakulatainak felbomlasztása érdekében. Ennek egyik eleme a hazatérés melletti agitáció volt a katonák körében. Másrészt igyekeztek felkelteni a bolgár hatóságok gyanúját a katonai emigráció vezetői iránt. Ebből a célból dokumentumokat hamisítottak, melyek azt a látszatot keltették, hogy Vrangel tábornokai katonai hatalomátvételre készülnek az országban. Az akció annyiban kétségtelenül eredményes volt, hogy innentől kezdve rendszeressé váltak a letartóztatások házkutatások, kiutasítások az orosz emigráció berkeiben. (Ennek részleteiről lásd: GOLGYIN, V. I.: *Russzkoje vojennoje zarubezsje v XX beke*. Arhangelszk, „Szolti”, 2007. 111-129. old.)

¹⁰⁴ GARF F. 5853. Op. 1. D. 9. 123. l.

ahogyan von Lampe kezdetben gondolta. Von Lampe 1922. november 22-23-i naplóbejegyzésében a következő olvasható: *„Tegnap aggasztó hírt kaptam arról, hogy a magyarok egy készülő parlamenti interpelláció miatt néhány hétre fel akarják függeszteni a gallipoli transzportok beengedését. Sehogy sem tudom elhinni, hogy 172 fő, közöttük 24 asszony és gyerek beutazása ilyen hatással lenne a magyar dolgozók helyzetére, ha pedig ez így van, miféle kormány az, amelyik ezt nem látta előre és engedélyt adott 1000 fő befogadására.”*¹⁰⁵ A kissé hevenyészett sorok arról tanúskodnak, hogy von Lampénak kitűnő informátorai voltak. 1922. november 22-én a honvédelmi, a külügy- és a belügyminisztérium képviselői valóban tárcaközi értekezletet tartottak a témában. Az összejövetelen résztvevők egyöntetűen arra az álláspontra helyezkedtek, hogy az orosz emigrációval való együttműködéstől további politikai hasznot remélni nem lehet. Az orosz emigráns szervezetek elvesztették ellenforradalmi jellegüket, vagy a pánszláv eszme képviselői lettek, vagy maguk is a bolsevizmus szolgálatába álltak. A jövőben a szovjet rendszer tartós fennmaradásával kell számolni. Ebből az alapállásból kiindulva nem tartották kívánatosnak az orosz emigránsok számának további növelését Magyarországon. A legradikálisabb álláspontot talán a Belügyminisztérium képviselte, Tomcsányi Kálmán miniszteri tanácsos nemcsak a további beengedés ellen foglalt állást, de hozzátette: *„a magyar kormány felfogása, hogy lehetőleg minden idegen állampolgártól megszabaduljon”*. A HM Elnöki D osztály részéről Siegler Géza általánosságban egyetértett a fenti megközelítéssel, de szerinte a Vrangel-hadsereg 1000 katonájának befogadására tett ígéretet már nem lehet visszavonni. A Külügyminisztérium szintén a beutazási tilalom mellett érvelt, kivételes esetekben, fontos államérdekből azonban lehetővé akarta tenni egyes oroszok beutazását. Ezt a megközelítést az értekezlet elfogadta. A gallipoli szállítmányok ügyében pedig az a döntés született, hogy a transzportok fogadását a téli időszakra felfüggesztik. A HM katonapolitikai osztálya elsősorban a már itt lévők ellenőrzésének szükségességére hívta fel a figyelmet. Komoly veszélyforrásnak tartotta, hogy az oroszok szétszórtan helyezkednek el az országban, sok mindenre van rálátásuk, így Magyarország ellenségeit, a szerbeket és a cseheket informálni tudják az itteni viszonyokról.¹⁰⁶

A von Lampénak címzett hivatalos értesítésben a korán beállt télre hivatkoztak, ami megnehezíti a munkanélküliek helyzetét: *„emiatt kénytelenek az oroszok fogadását kedvezőbb időre elhalasztani, mivel*

¹⁰⁵ GARF F. 5853. Op. 1. D. 9. 130-131. l.

¹⁰⁶ HL 1922 VKF mikrofilm B/170 3664/1987 34.162/1922 567-570. l.

*még a Magyarországtól elszakított területeken élők bevándorlását sem engedélyezik.*¹⁰⁷ Von Lampe pontosan tisztában volt vele, hogy a halasztás egyenlő a transzportok végleges leállításával. Ezt követően még több mint egy hónapot töltött Budapesten, a vezérkari főnökön, a belügyminiszteren keresztül Bethlenig és Horthyig minden felelős tényezővel találkozott, igyekezett elérni a katonaiskolák és a 3. esedékes gallipoli szállítmány beengedését. A magyar kormányhoz intézett memorandumban és a személyes beszélgetések során hangsúlyozta, a 3. transzport Konstantinápolyban már menetkész, a közel 100 tiszt és katona minden megélhetési forrás nélkül csak elszállítását várja, ennek halasztódása katasztrofális következményekkel járhat. A tiszti iskolákkal kapcsolatban megjegyezte, hogy ezek növendékei a jövő reménységei a bolsevizmus elleni harcban, az orosz fél természetesen állná az elhelyezés költségeit, a szükséges ingatlanok felújítását is beleértve. Von Lampe jellemzőnek tartotta, hogy miután időpontokat kért a kihallgatásra, leghamarabb a kormányzó fogadta, akinek átadta Vrangel levelét. *„A levelet [Horthy] nagy figyelemmel olvasta, rendkívül szívélyesen fogadott. Miután elolvasta, ököllet az asztalra csapott «Mindig mondtam, hogy Sztambolijcskij mocskos és tisztességtelen disznó». Ezzel nem szálltam vitába.*”¹⁰⁸ Természetesen Horthy az ügy iránti szimpátiájáról biztosította látogatóját, közölte, mindent megtesz a kérés kedvező elintézése érdekében, de amint ezen a beszélgetésen is kiderült, a döntés lényegében a kormányfő kezében van. Végül december 21-én Bethlen is fogadta von Lampét. A felsorolt érvek hatására a 3. gallipoli transzport beengedésébe beleegyezett, a kadétiskolák kérdésében másnap Daruváry Géza külügyminiszter útján közölte a kormány végleges, elutasító válaszát.

Budapesten, amint von Lampe érzékelte, elsősorban két érvet hoztak fel a befogadás ellen. Egyrészt a magyar fél számára nem volt világos, mit fognak kezdeni az oroszok a már végzett katonaiskolásokkal. Másrészt, és ez utóbbi nyomott többet a latban, a magyar fővárosban Nemeskéri Kiss Sándor szófiai ügyvivő jelentéseinek alapján meg voltak győződve arról, hogy a kommunista aknamunka következtében a bulgáriai Vrangel-haderő bomlási folyamata megállíthatatlan, soraiban rengeteg megbízhatatlan, kommunista-szimpatizáns elem található. *„Kétségtelenül Kiss úr jelentésének alapjául Szekretyev, Gravickij és a hozzá hasonlók a bolsevikok oldalára történő átállása szolgált, de nehéz lenne megmondani, mi készíthette őt arra, hogy ennyire sötét színnel fesse le*

¹⁰⁷ GARF F. 5853. Op. 1. D. 9. 132. 1.

¹⁰⁸ GARF F. 5853. Op. 1. D. 10. 8. 1.

*a helyzetet, főleg az oroszok iránt tanúsított korábbi jóindulatát ismerte.*¹⁰⁹ – írta von Lampe budapesti tárgyalásairól készített összegző jelentésében, majd hozzáfűzte, Bulgáriában lépéseket kell tenni Kiss Sándor megfelelő orientálása érdekében, hogy későbbi jelentéseiben objektívebb képet fessen a bulgáriai helyzetről.

Mindez azonban érdemben nem változtatott a magyar kormány elzárkózó magatartásán. Von Lampe 1922. november-decemberi budapesti tárgyalásait és a végül is engedélyezett 3. gallipoli deszport 1923. februári megérkezését követően az orosz menekültek magyarországi befogadásának folyamata elakadt (így nem töltötték ki az eredetileg engedélyezett 1000 fős keretszámot sem). A történeteket von Lampe Vrangelhez írt, magyarázkodó hangvételű levelében egyértelmű kudarcnak értékelte: *„Azon bizalom okán, amellyel Ön mindig kitüntettet engem, amelyre mindig oly büszke voltam, és amelynek most nem tudtam megfelelni, nem tudtam megállni, hogy ne írjam meg ezt a levelet, hogy lehetőségem legyen személyesen is elmondani, minden örömmel azon voltam, hogy egy idegen országban az én drága Hadseregem számára minden tőlem telhetőt megtegyek, és most, mint az Ön képviselője és mint a Hadsereg tisztje, teljes mértékben átérzem a kudarc súlyát.*

Az általam folytatott tárgyalások alapján összességében arra következtetésre jutottam, hogy amit Magyarország jelenlegi helyzetében nyújtani tud nekünk, az a következő: irányunkban tanúsított jóindulat, ami képviseletünk teljes jogú, a többiekével egyenrangú elismerésében nyer kifejezést; és ha ne adj' Isten szükség lenne rá, annak az ígéretnek a teljesítését, melyet Magyarország Kormányzója, Horthy admirális tett, és amelyről belgrádi utam idején szóban jelentést tettem Önnek...

A fentiekben látom a magyarországi képviselet fenntartásának egyedüli értelmét helyettesem személyében, akinek helyzetéből adódóan módja van segíteni azokat a katonákat, akik ideiglenesen vagy állandó

¹⁰⁹ GARF F. 5853. Op. 1. D. 10. 258-260. I. Alekszandr Szekretyev és Jurij Gravickij altábornagyok, a fehér hadseregben szolgáltak. 1921-1922 folyamán a bulgáriai emigrációból visszatértek a Szovjetunióba. 1930-31-ben mindkettőjüket letartóztatták és kivégezték.

Az orosz katonai emigráció bulgáriai vezetői, Alekszandr Kutyepov tábornok, Vszevolod Krizsanovszkij ezredes többször kapcsolatba léptek Nemeskéri Kiss Sándorral. Az ügyvivőn keresztül jutottak el a magyar kormányhoz Kutyepovék körének kalandor jellegű, minden valóságápot nélkülöző javaslatai egy magyar-orosz katonai együttműködésről. Bár Kiss a kapott utasításoknak megfelelően ezeken a megbeszéléseken tartózkodóan viselkedett, jelentéseiben az ajánlatokat figyelemre méltónak nevezte. (Ennek részleteiről lásd: KOLONTÁRI Attila: *Szélhámosok, kalandorok, fantaszták. Adalékok a magyar-orosz fehéremigráns „együttműködés” történetéhez.* In: Kutatási Füzetek 18 - MOSZT Könyvek 6. Európa peremén. Válogatott írások Oroszország és a Szovjetunió történetéről. /Szerk.: LENGYEL Gábor/ Pécs, 2013. 232-242. old.)

*jelleggel Magyarországon telepedtek le.*¹¹⁰

A magyar belpolitikai élet egyes eseményei A. von Lampe naplójában

Alekszej von Lampe, különösen hivatali idejének kezdeti szakaszában, állandó magyarországi tartózkodása során élénk figyelemmel kísérte az itteni történéseket, naplójában megörökítette az ezekkel kapcsolatos értesüléseit, benyomásait. Erre az időszakra esett többek között IV. Károly két visszatérési kísérlete és a nyugat-magyarországi krízis. Ezekből a leírásokból érdemes hosszabban idézni. Nem annyira új információt nyújtanak eddigi ismereteinkhez képest, mint inkább megidézik a kor hangulatát. Világosan látszik belőlük, hogy von Lampe az események forgatagában meglehetősen jól értesült volt (ehhez megvolt a kellő háttere és kapcsolatrendszere). Von Lampe nem irodalmi értékű munkát akart alkotni, a megfogalmazásban gyakran tetten érhető a pillanat feszültsége, a valós elemek keverednek a szóbeszéddel, feltételezésekkel, kósza hírekkel, a stílus sok helyen hevenyészett, gyakori a szóismétlés, a pongyola fogalmazás.

1921. március 27-30-ai naplóbejegyzésében például a következőket olvashatjuk. *„III. 26-án az új osztrák határ melletti Szombathelyre érkezett Habsburg Károly, Ausztria-Magyarország volt császára. A helyi katonai alakulatok parancsnoka („nagy legitimista”) [Lehár Antalezredesről van szó – K. A.] azonban nem úgy fogadta, mint Napóleont a száz nap során, kijelentette, hogy csapatait nem tudja a rendelkezésére bocsátani és azt javasolta neki, hogy e célból utazzon Budapestre!*

Ilyen hangnemben beszélnek manapság a „törvénytisztelő” hadfiak!

Károly 27-én (húsvét vasárnap) érkezett Budapestre, Teleki miniszterelnök lakására ment (ez fent van Budán), magyar ezredesi ruhába öltözött (nem szerencsés rang koronás fők számára) és elindult (valószínűleg gyalog) a palotába.

A palotaőrség nem ismerte fel (nem egy Napoleon), és miután a meglepett altiszt jelentést tett Horthy szárnysegédjének (Hogy? A király?), Horthyhoz sietett, mint „altengernagyomhoz”.

A Horthyval folytatott hosszú beszélgetés során utóbbi kifejtette

¹¹⁰ GARF F. 5853. Op. 1. D. 10. 262-263. I. Horthy ígéretéről lásd a rezümé „A képviselők felszámolása, Vrangel magyarországi látogatása” című fejezetét!

neki, hogy 1) az uralkodó megszegte ígéretét, hogy nem jön Magyarországra 2) a békeszerződést még nem ratifikálták, Magyarország még nem nyerte vissza teljes egyenjogúságát. 3) az uralkodónak haladéktalanul vissza kell utaznia!

...

[Horthy] állítólag azt bizonygatta Károlynak, hogy lépése kiváltja a kisantant beavatkozását. Egyes verziók szerint Károly kijelentette, hogy a nagyantant beleegyezett Magyarországra érkezésébe (a hír ellenőrzésekor a francia misszió cáfolta, hogy ilyesmiről szó lenne) és Horthynak sikerült meggyőzni a királyt, hogy utazzon vissza – a helyzetet ezúttal csak az bonyolítja, hogy Ausztria nem akarja visszaengedni Svájcba, és erre a célra egy semleges spanyol vonatot igényeltek [sic]. A másik változat szerint Károly visszament arra a településre, ahonnan elindult, és kijelentette, hogy élve nem távolítják el Magyarországról. A csapatoknál, melyek egyrészt „karlisták” (de szintén szidják Károlyt a rossz időzítésért), másrészt Horthy hívei, akár fegyveres összetűzések is lehetnek. Világos, hogy mindez csak az illegalitásban rejtőző kommunisták malmára hajítja a vizet.”¹¹¹

Von Lampe két szempontból foglalkozott kiemelten a történetekkel. Egyrészt tartott attól, hogy a fejlemények elvonják a politikai döntéshozók figyelmét az orosz katonák befogadásának kérdéséről. Ez részben megalapozott aggodalom volt, de hozzá kell tenni, hogy a magyar hatóságok közel sem kezelték olyan súllyal a problémát, mint ahogy azt A. von Lampe szeretne volna. A másik mozzanat, ami miatt aggódott az volt, hogy az országban politikai földcsuszamlás következik be és az általa nagyra értékelt „fehér rend” esetleg összeomolhat. „Csak nem beigazolódik az előérzetünk Tatával, és maholnap menekülnünk kell Magyarországról? Nagyon úgy fest a dolog! Manapság mindenre fel kell készülni!”¹¹²

IV. Károly őszi visszatérési kísérlete még nagyobb terjedelemben kapott helyet von Lampe naplójában. Nemcsak a nagyobb hazai és nemzetközi visszhang miatt, hanem mert ez – mint az előző alfejezetből is kiderült – közvetlenebb hatással volt az orosz katonák befogadására, pontosabban a magyar kormány visszakozására a korábban tett ígéretétől. 1921. október 23-án von Lampe, többek között a

¹¹¹ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 122. l. A francia támogatásra történő utalás azt jelzi, hogy áttételes csatornákon von Lampéhez is eljutott a Károly és Horthy közötti megbeszélés azon mozzanata, mikor az uralkodó a kormányzónak egy papírra leírta Aristide Briand francia külügyminiszter nevét, aki – állítása szerint – feltételesen hajlandó lenne egy Habsburg-restauráció támogatására Magyarországon. Az idézet második részében pedig Károly néhány napos szombathelyi tartózkodása és hezitálása köszön vissza.

¹¹² GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 122. l.

következőket rögzítette naplójában:

„Reggel óta tüzéségi tűz hallatszik, a város szélén pedig géppuskák zaja. Ugyanakkor a „frontról” érkezett szemtanúk szerint az egységek lőnek, de senkit nem ölnek meg. A nagyantant képviselői között az a nézet uralkodik, hogy a kormány egyik kezével ellenállást fejt ki, a másikkal pedig tárgyalásokat folytat a királlyal. A királlyal, aki a királyné kíséretében repülőgépen érkezett Sopronba, valamilyen alakulatok jönnek. Láthatóan ezúttal elhatározta, hogy így vagy úgy, de eléri, amit akar, ráadásul a magyarok elmondása szerint Zita királyné jelenléte még inkább növeli elszántságát. Úgy látszik, a nők most mindenütt erősebbek a férfiaknál.

Tegnap a király Győrben volt, ami 110 kilométerre van Budapeستől, ma éjszaka megérkezhet Budapestre. Nem fog ellenállással találkozni, sem az alakulatok, sem a tisztek, sem maga Horthy nem fognak harcolni a király ellen. Ez világos. De a franciák azt ígérik, hogy a Károly beiktatását követő nyolcadik napon szerb alakulatok vonulnak be majd Budapestre, ez pedig még rosszabb lenne. Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy ma, a híresztelések szerint, elrendelték az általános mozgósítást, a behívottak már őrzik a hidakat.

Az utcán nincsenek kilengések (milyen pogány szó!), de az általános izgalom érezhető. Nyugtalanítóan hatnak a járőrök és a cirkáló gépjárművek, melyek minden esetben a polgárháborús feszültség jelei.

A királlyal van Ostenburg, akit itt valamiért nagyra értékelnek, vele van a Nemzetgyűlés korábbi elnöke, Rakovszky... nem tudom, hol van most Prónay és Friedrich.

A mi helyzetünk sajátos. Mi Volkonszkijjal Oroszországot képviseljük, ő a párizsit, én pedig a konstantinápolyit, de nem mondhatunk semmit, külső szemlélőként várjuk az eredményeket, mivel őszintén szólva, nekünk teljesen mindegy, ki fog győzni, a Kormány vagy a Király – csak ne a vörösök, akiknek most lehetőségük van a zavarosban halászni.

Mindenesetre úgy döntöttünk, amennyiben a diplomáciai testületben szakadás következne be, mi üdvözölni fogjuk a Királyt.”¹¹³

Másnap, október 24-én az érkező hírek hatására von Lampe már a király ügyének bukásáról értekezett naplójában: „Azt gondolom, az egész a korábbi állapothoz való visszatéréssel fog végződni, és a Királynak és Királynénak bele kell nyugodniuk a száműzetésbe. A monarchia eszméje pedig, az összes baloldali és kommunista söpredék öröme, újabb csapást fog elszenvedni, ezúttal magától a monarchától. Véleményem

¹¹³ GARF F. 5853. Op. 1. D. 7. 21-22. l.

*szerint három-négy hónappal később nyugodtan visszatérhetett volna. Azt beszélik, Bethlen pécsi beszéde biztatta fel, melyben azt mondta, hogy mindenki a Királyt várja...*¹¹⁴

IV. Károly kudarcának okát von Lampe egyértelműen, és korántsem teljesen helytálló módon a király személyes kvalitásaiban kereste, illetve abban, hogy túl könnyen, gyakorlatilag küzdelem nélkül feladta a harcot. A valóságosnál kevesebb jelentőséget tulajdonított a kedvezőtlen nemzetközi körülményeknek. *„A Király sikertelenségének okát én elsősorban az ő személyiségében látom. Ha az áprilisi kísérletet követően újfent Magyarországra jött, akkor kétségkívül számolnia kellett volna az ellenállás lehetőségével. Mi készítette arra, hogy feladja az ellenállást? Nem gondolom, hogy akár a Prónay részéről történt háttámadás eldöntötte volna a kérdést. A harc első napján, vasárnap átállt hozzá a lovasság, ha ezzel a lendülettel folytatta volna az előrenyomulást, másnap a lovasság oldalára állt volna a gyalogság is. Egy monarchista országban nehéz a király ellen harcolni, akármilyen is legyen az uralkodó személyisége.*

Ezt a dolgot végig kellett volna vinni. A királynak, és házastársának, Zita királynénak láthatóan nem volt helyén a szíve, az úgy így elveszett, az ország pedig még sokáig fog szenvedni a következményektől.

*Mindez nagy csapás ránk, monarchistákra és ügyünkre nézve.*¹¹⁵

Majd egy oldallal később: *„Folytatódnak a tárgyalások a kormány és a Király között, utóbbtól lemondó nyilatkozatot követelnek... íme a gonosz természet méltó gyümölcsei [sic]. Végig kellett volna csinálni és Károlynak nem csak névleg, de ténylegesen is királyként kellett volna viselkednie. Itt azt beszélik, minden amiatt van, hogy az első lövedék a*

¹¹⁴ GARF F. 5853. Op. 1. D. 7. 24. l. Sok más részlet mellett a pécsi beszédre való utalás is érzékelteti von Lampe tájékozottságát. Olyan mozzanatok ezek, melyek a kortársakat és az utókor történészeit is egyaránt foglalkoztatták, mikor megpróbálták az események mögé látni. Ma már biztosan tudjuk, hogy a két esemény között nem volt több mint időbeli egybeesés és szerencsétlen időzítés (Károly Bethlen beszédének elhangzásakor már megindította akcióját), de akkor ez korántsem volt egyértelmű. Hasonlóan a kor lenyomatát őrzi von Lampe néhány héttel későbbi naplóbejegyzése, melyben szintén egy korabeli politikai híresztelést rögzít, és amellyel megpróbálta Bethlennek a „királypuccs” idején tanúsított magatartását magyarázni. *„mindenütt makacsul tartja magát a híresztelés Erdély Magyarországhoz történő visszacsatolásának lehetőségéről, Magyarország és Románia egyesítéséről a román király uralma alatt, ami kiheverhetetlen csapást jelentene a kisantant számára és elválasztaná Jugoszláviát Csehszlovákiától. Kijürkészhetetlenek az újaid Uram!... és mindez a magyarok hivatalosan deklarált, románok iránti gyűlölete mellett. Semmit sem értek. Bethlen miniszterelnököt «Erdély hercegeként» emlegetik. Nem ebben rejlik-e a Bethlen-kormány IV. Károllyal szembeni ellenállásának titka?»* (GARF F. 5853. Op. 1. D. 7. 35. l.)

¹¹⁵ GARF F. 5853. Op. 1. D. 7. 24-25. l.

*királyi szerelvény mozdonyát találta el.*¹¹⁶

Hasonló részletességgel követte nyomon A. von Lampe a trónfosztással kapcsolatos parlamenti vitát, a kis- és nagyantant Magyarországgal szembeni erődemonstrációját is. Von Lampe meggyőződéses monarchistaként bizonyos szimpátiával kísérte IV. Károly fellépését, de ezt természetesen csak naplójával osztotta meg. Tudta, nem engedheti meg magának a nyílt állásfoglalást, hiszen azzal csak árthat az orosz emigránsok ügyének.

A nyugat-magyarországi kérdés kapcsán azonban van egy apró mozzanat, ami új adalékot nyújt eddigi ismereteinkhez. Von Lampe naplójából derül ki, hogy a Lajta-bánságot kikiáltó Prónay Pál rokonán, Vlagyimir Rozen bárón keresztül Nyugat-Magyarországról érintkezést keresett von Lampével. Részleteiben nem ismert ajánlatának célja Vrangel dologtalan katonáinak bevonása volt a „burgenlandi kalandba”. Arra kérte Vrangel magyarországi képviselőjét, utazzon javaslatával a szerb-magyar határon állomásozó oroszokhoz. Von Lampe Rozen báró útján üzent a nyughatatlan condottierinek. A választ megint csak érdemes hosszabban idézni: *„Miután beszéltem a feleségeddel, azonnal beszámoltam mindenről a főnökömnek. Megkért, hogy adjam át a következőket: Mindaz, ami körülöttes történi, élénken érdekli őt. Csak a jelenlegi helyzet, amelyben minden percben várható annak a kérdésnek a megoldása, amelyen már fél éve dolgozik, készíti őt különleges óvatosságra. A mieink helyzete a hátszágban olyan, hogy a kérdés egy percig sem tűr halasztást. A körülöttes kialakult helyzet rendkívül képlékeny és számára kevésbé ismert. Ezért kéri, hogy személyes tárgyalások helyett bármi módon tudasd vele az ügy részleteit, amelyek csak kicsit is megvilágíthatják számára a helyzetet és lehetőséget adhatnának azon döntések meghozatalára, melyekre most oly kevés alap van. Reméljük, hogy a legközelebbi jövőben a mi kérdésünk is így vagy úgy megoldást nyer, és ez szabad kezet ad nekünk. Kéri, hogy adjam át neked üdvözlétét és sok sikert kíván neked a vállalkozásodban, amely olyannyira hasonlít a mi múltunkra, és még egyszer emlékeztet arra, hogy neki közelebből és pontosabban kellene tudnia, mi zajlik jelenleg körülöttes.”*¹¹⁷ Von Lampe tehát udvariasan elhárította a javaslatot, igazából az ő helyzetében nem is tehetett mást. Eddigre már tisztában volt vele, hogy a velencei megállapodás megkötött, a magyar kormány pedig igyekszik a felkelőket kiharancsolni a kérdéses területről. Közvetett bizonyítékok azonban vannak arra nézve, hogy a Prónay-féle ajánlatot von Lampe mégis

¹¹⁶ GARF F. 5853. Op. 1. D. 7. 25-26. l.

¹¹⁷ GARF F. 5853. Op. 1. D. 7. 18-21. l.

továbbította feletteseinek. Dmitrij Potockij, Vrangel belgrádi katonai képviselője egy 1921. november 19-i, von Lampéhoz intézett levelében a következőket írta: „*a Prónay alezredessel folytatott tárgyalásai kapcsán kötelességemnek tartom közölni Önnel, hogy a Szeged és Maribor között elhelyezett csapatok parancsnokai kizártnak tartják, hogy bármiféle politikai eszmecserét folytassanak az Ön által említett kérdésben.*”¹¹⁸ Bár eddigre az egész már teljesen okafogyottá vált, Potockij valójában von Lampe egy, 1921. október 23-i, Satyilovhoz intézett jelentésére reagált, vagyis Prónay üzenete néhány napon belül eljutott Vrangel törzséhez.

A nagy horderejű politikai kérdéseken túlmenően von Lampe naplója a szerző életének, magyarországi ténykedésének apró mozzanatait is megörökítette. Még 1921 májusában a magyarországi orosz kolónia vezetői teaestet szerveztek, melyen megjelent a kormányzó és József főherceg is. A rendezvény helyszíne, amennyire von Lampe naplójából be lehet azonosítani, a pesti Vigadó épülete volt (von Lampe az épületet régi nevén, Redoute-ként emlegeti). Az esemény azt mutatja, hogy az orosz kolónia ekkor meglehetősen magas szinten tudta mobilizálni társadalmi kapcsolatrendszerét, és ehhez megfelelően reprezentatív helyszínt is tudott biztosítani. A magas rangú vendégeket a magyar himnusszal fogadták, Horthy fehér szegfűvel köszöntötték. Von Lampénak mindenekelőtt Horthy meglehetősen fesztelen viselkedése tűnt fel a főhercegi pár jelenlétében. Könnyedén kezét fogott a főherceggel, köszöntötte a főhercegnét, majd leült az asztalnál a fő helyre: „*Nem könnyű manapság a fenségeseknek!* – osztotta meg ezzel kapcsolatos véleményét naplójával.”¹¹⁹

Von Lampe státuszából fakadóan többször volt hivatalos protokolláris rendezvényekre, diplomáciai fogadásokra, társasági eseményekre. Ezekről sokszor rövid, de rendkívül plasztikus leírást közölt, melyek nem csak a kor hangulatát elevenítik meg, de a szerző érzéseit, benyomásait is megörökítik. Láthatóan a reprezentáció, a nagyvilági nyüzsgés nem volt az ínyére, sokszor fárasztotta, de a társadalmi kapcsolatépítés nélkülözhetetlen részének tekintette.

1921 április 8-án a következőket jegyezte fel naplójában: „*...a Duna-palotában (Ritz) táncestélyen voltam, melyet a diplomáciai testület szervezett, és ott azon siránkoztam, hogy a polgárháború és annak viharai miatt egy egész korszak szaladt el mellettem. Úgy éreztem magam, mint egy öregember, aki rácsodálkozik a modern világra. A hölgyek szinte félmertelenek – a vállak, a mell, a lábak – már szinte*

¹¹⁸ GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 269. l.

¹¹⁹ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 201-203. l.

semmi sem marad [sic].

A táncok számunkra teljesen idéltlennek tűnnek.

Egyszóval teljesen elveszettnek éreztem magam.

Ráadásul egyedül én voltam öltönyben, a többiek, mintha csak egyenruhában lennének, mind szmokingban voltak, így szégyenszemre megfutamodtam. Gyenge az ember!”¹²⁰

Hasonlóan keserű-ironikus hangvételben írt arról is, amikor 1921 májusában jelen volt az Apponyi Albert születésének 75., politikai pályafutásának 50. évfordulója alkalmából rendezett nagyszabású fogadáson a Sándor-palotában. *„Mi vagy felnőtünk, vagy elszoktunk az ilyen ostoba időöltéstől”. „Összességében kimerítően unalmas volt, és csak szolgálati kötelességből voltam ott, hogy megmutassam magam mindenkinek, akinek kell”. A 700 fős vendégseregben von Lampe nemcsak a magyar politikai elit prominens képviselőivel találkozott és váltott szót, hanem a diplomáciai kar több tagjával, a katonai képviselőkkel, sőt Lorenzo Schioppa pápai nunciussal is. Utóbbi közölte vele, hogy a Vrangel-hadsereggel kapcsolatos francia magatartás miatti tiltakozását továbbította XV. Benedek pápának. Von Lampe azonban naplójában kételyét fejezte ki, hogy ennek bármi foganatja is lenne: „Nem vagyunk katolikusok”¹²¹.*

Nyomasztólag hatott rá, hogy ezeken az eseményeken rendre találkozott az „egységes és oszthatatlan Oroszországból” kiszakadt államok képviselőivel, illetve minduntalan éreznie kellett, hogy „kollégái” nem tartják igazából magukkal egyenrangúnak. A lekezelő bánásmóddal szemben csak a képzeletében tudott némi keserű elégtételt venni. Valami ilyesmire került sor, amikor 1921 júliusában I. Péter király névnapja alkalmából von Lampe fogadásra volt hivatalos az SZHSZ állam diplomáciai képviselőjére. *„Úgy döntöttem, hogy a «teára» mindenképpen el kell mennem, egyrészt szolgálati okból, másrészt a kapcsolatok ápolása miatt, de úgy éreztem magam, mint a kegyelemkenyéren élő, akit csak könyörületből hívtak meg vendégségbe, ráadásul egy olyan házba, ahol korábban gyakorlatilag az első számú vendég lett volna!”* Az eseményen az antant képviselők egy része (von Lampe konkrétan az angol W. A. Johnsont és a francia Maurice Fouchét említette naplójában) úgy tett, mintha nem venné észre, vagy nem ismerné. Von Lampe különösen zokon vette, hogy a lengyel katonai attasé nem ment oda hozzá, dacára annak, hogy később érkezett és a

¹²⁰ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 144. 1.

¹²¹ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 226-227. 1. A tiltakozást von Lampe a Satyilovtól kapott utasításoknak megfelelően, a vezető politikusokon túl az ország közvéleményéhez is igyekezett eljuttatni. Lorenzo Schioppa, mint a diplomáciai testület doyenje kapta meg.

protokoll ezt diktálta volna. „Egyszóval csupa élvezet volt idézőjelben. Azt gondolom, ha a Nagy Oroszországot képviseltem volna... minden másképp lett volna!! De még az is elég lett volna, ha pozitív hír érkezik a bolsevizmus bukásáról, akkor is rögtön másképp viselkedtek volna velem! De mindez badarság, unom már az egészet!”¹²²

Ezt a másodrendűséget sokszor kellett éreznie a magyar hivatalos körökkel való kapcsolattartás terén is. Igaz, többször hangsúlyozta, hogy az ő helyzete lényegesen jobb, mint sok más orosz katonai képviselőé, hiszen a magyarok teljes jogú diplomáciai státuszban lévőként kezelik. A diplomaták közti rangsorban azonban kétségkívül az utolsó volt. Egy Kánya Kálmánnál Pjotr Volkonszkijjal tett látogatása alkalmával a következőket jegyezte fel naplójában: „El kell ismerni, kellemetlen volt mindenkit megvárni, amíg ő kegyeskedett minket fogadni – nekem még hagyján, de milyen érzés lehetett Volkonszkijnak, aki hajdanán a Nagy Oroszországot képviselte.”¹²³

Szimptomatikus példája volt ennek az is, amikor 1922 decemberében a frissen kinevezett Daruváry Géza külügyminiszter hivatalában fogadta a diplomáciai képviseltek vezetőit. „Az előcsarnokban ott találtuk a németeket, hollandokat, amerikaiakat, a nunciust, a görögöket, bolgárokat stb. És minket, Oroszország képviselőit, a diplomáciai rangsor szerint utolsóként fogadtak... Még jó, hogy egyáltalán fogadnak minket. Volkonszkij azt mondja, mindenki, aki előttünk bement, valamilyen konkrét országot képvisel, mi pedig csak egy eszmét... Nem könnyű manapság az eszméssel.”¹²⁴

Von Lampe, amennyire diplomáciai státuszával összeegyeztethetőnek tartotta, igyekezett a társasági életben is részt venni. Az első időszakban részben Vlagyimir Marusevszkij és Vlagyimir Rozen segítségével építette kapcsolatrendszerét. Naplójában részletesen beszámolt egy kaszinóban töltött estéről, ahol magyar arisztokrata családok tagjaival találkozott. Tekintettel arra, hogy kizárólag családneveket említ (gróf Batthyány, Eszterházy, Apponyi, Teleki), a személyek egyértelmű azonosítása problematikus. Teleki esetében minden bizonnyal nem az akkor éppen lemondó-félben lévő miniszterelnökről volt szó. Mindössze arra utalt von Lampe, hogy az említett családok fiatalabb tagjai voltak jelen. Meglehetősen rosszállóan nyilatkozott róluk: „...ez a gazdag, passzív és gondtalan ifjúság akaratlanul is bolsevik gondolatokat ébreszt bennem”. Von Lampe komorságával és visszafogottságával szemben Marusevszkij sokkal

¹²² GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 254-257. l.

¹²³ GARF F. 5853. Op. 1. D. 7. 68. l.

¹²⁴ GARF F. 5853. Op. 1. D. 10. 27-29. l.

élénkebben viselkedett a társaságban, énekelt és játszott is. Von Lampe figyelmét még a cigányzenekar ragadta meg, melynek tagjai nem hasonlítottak az oroszországi cigányokra. Mikor az oroszok tiszteletére ittak, akkor a zenekar Mihail Stejnberg szerzeményét, a „Gajda, trojka...” kezdetű, az orosz tél képeit idéző romantikus dalt játszott. Az öreg primással kapcsolatban von Lampe megemlítette, hogy ő még hegedült II. Sándor cárnak is. A fentiekén kívül a pezsgővel kísért torkölypálinkát és a drágaságot tartotta még feljegyzésre méltónak, bár hozzátette, hogy tőlük, oroszoktól semmit nem akartak elfogadni.¹²⁵

A nagy forgatagnál von Lampe sokkal jobban szerette, ha az ország vagy a főváros egy-egy nevezetességével ismerkedhetett meg, vagy, ha szűkebb körben vendégeskedhetett olyanoknál, akikkel hivatali tevékenysége során is érintkezett. Többször megfordult például Pokorny Hermannál Gödöllőn. A társaságban ilyenkor rendszerint ott voltak a HM vagy a vezérkar más tisztviselői is, Sztojakovics Döme, Rákosi György és mások. A beszélgetés rendre a breszt-litovszki béketárgyalásokra terelődött, legalábbis von Lampe naplójában ennek szentelte a legnagyobb terjedelmet: *„Tegnap Gödöllőre utaztam Pokorny vezérkari alezredeshez, aki Zimmermann álnéven járt a Krimben. Ott volt főnöke, Sztojakovics ezredes is, a vezérkar felderítési osztályának parancsnoka.*

*Kellemesen töltöttem az időt. Egyébként Pokorny, mint kiderült, részt vett a breszt-litovszki tárgyalásokon. Szavai szerint ezeken Trockij remekül szerepelt, annak köszönhetően, hogy Kühlmann miatt a tárgyalások állandóan szópárbajba torkolltak, ebben pedig Trockij rendre legyőzte őt. Legyőzte, nem csak a proletár propaganda szintjén, de a történelmi példák terén is.”*¹²⁶

Egy, 1922. augusztus végi gödöllői látogatás Pokornynál egyenesen a másnapi kormányzói fogadás előzménye volt. Von Lampe számára a Grassalkovich-kastélyban biztosítottak szállást. Előtte azonban Pokorny Hermannál vendégeskedett Rákosi György és Suhay Imre ezredes társaságában.

„Az ebéd nagyon kellemesen telt, jóllehet németül, magyarul, franciául, oroszul és még valamilyen szláv nyelven beszélgettünk. Sokáig nézegettük a breszt-litovszki béke megkötésénél jelen lévő Pokorny fotóalbumát. Rám a legvisszataszítóbb hatást a Trockij, Altfater,

¹²⁵ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 145. 1.

¹²⁶ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 147. 1. Pokorny a vezérkar kiküldöttjeként 1920 nyarán-őszén valóban járt a Krim félszigeten, felderítés, információszerzés céljából. Az ország antant ellenőrzése miatt utazására titokban, álnéven került sor. (POKORNY Hermann: Emlékeim. A láthatatlan hírszerző. Bp. Hadtörténelmi Levéltári Kiadványok, PETIT REAL, 2000. 102-111. old.)

*Kamenyev és Lipszkij csoport tette. Hiszen mindez a bolsevizmus legelső perceiben történt, és a tisztek teljesen önként fényképezkedtek ezzel a pogány zsidóval! Nem csoda, hogy a parádékon most ugyanúgy díszmenetben vonulnak el előtte, mint egykor a cár előtt!*¹²⁷

Von Lampe a vele kapcsolatban lévő magyar katonatisztek közül többeknek adományozott orosz érdemrendet. Erre még 1921 májusában kért engedélyt Satyilovon keresztül Vrangeltől. Olyanokat szándékozott kitüntetni, akik sokat tettek és a jövőben sokat tehetnek az oroszokért. A gesztussal szeretne volna lekötelezni őket, másokat pedig nagyobb aktivitásra kívánt ösztönözni. Az előző bekezdésben említettek közül Pokorny Hermann és Rákosi György, valamint az 1921-ben von Lampe mellé összekötőtisztként kirendelt Koszits Károly hadnagy is a kitüntetettek között volt. Utóbbi a Szent Sztanyiszlav-rend III. fokozatát kapta, míg Pokornynak von Lampe a Szent Vlagyimir-rendet adományozta. *„Mennyire elégedettek voltak... – jegyezte fel naplójában az érdemrendek átnyújtásával kapcsolatban – most érezték meg igazán, hogy mit is kaptak, úgy gondolom, ez másokra is hatással lesz, és nagyobb előzékenységet fognak tanúsítani irányunkban, mindenki szeretne majd rendjelet kapni, amit itt nagyon szeretnek (sokkal jobban, mint nálunk).”*¹²⁸

József főherceghez fűződő ismeretségét von Lampe felhasználta arra, hogy látogatást tegyen az ürömi pravoszláv kápolnában, József nádor első feleségének, Alekszandra Pavlovna nagyhercegnőnek, I. Pál cár leányának sírjánál. A főherceg József nádor unokájaként az ürömi birtok tulajdonosa volt, az ő utasítására nyitották ki a kápolnát von Lampe számára. Utóbbi naplójában részletes leírását adta mind az épületnek és a sírhelynek, mind a látogatást záró vendégeskedésnek a település pravoszláv és katolikus papjánál, valamint Schiessl Henrik nemzetgyűlési képviselőnél. *„A fenti rész megtekintése után leereszkedtünk a csigalépcsőn, lent, az ovális szoba közepén állt az 1888 óta sötétbordó bársonnyal borított cinkkoporsó, a fejrészénél szentkép, mellette két oszlop, melyeket az 1810-es években bársonnyal borítottak, a tetjükön életnagyságú, fából faragott császári koronákkal... két, orosz nemzeti szalaggal átkötött pálmaágat helyeztem a koporsóra, mindezt szépnek találtam...”*. Von Lampéra nagy hatást tett a sváb

¹²⁷ GARF F. 5853. Op. 1. D. 9. 39-40. l. A fénykép valóban szerepel Pokorny Hermann gyűjteményében és az „Emlékeim. A láthatatlan hírszerző” c. kiadványban is látható. Az említett tisztek Trockij előtti masírozásával kapcsolatban azonban von Lampe egyértelműen téved, hiszen Vaszilij Altfater ellentengernagy még 1919-ben elhunyt, Vlagyimir Lipszkij százados pedig életrajzi adatai szerint nem sokkal a breszt-litovszki béke megkötését követően Franciaországba emigrált.

¹²⁸ GARF F. 5853. Op. 1. D. 9. 37-38. l.

település, a pravoszláv és a katolikus pap közötti, számára harmonikusnak tűnő viszony, az, hogy a lakosság évszázadok óta őrizte ősei nyelvét, kultúráját, és a mindezt – meglátása szerint – lehetővé tevő toleráns magyar közeg: „*ez a türelem a magyarok jellemző vonása*”.¹²⁹

Miután von Lampe Berlinbe tette át székhelyét, kiszakadt a magyar közegből, az ilyen jellegű bejegyzések is megritkultak, néhány hetes magyarországi tartózkodásait a hivatalos teendők és az orosz kolónia belső ügyei töltötték ki.

A magyarországi orosz emigráció belső küzdelmei

A magyarországi orosz emigráns kolónia kis létszáma ellenére szerves részét alkotta a „külföldi Oroszországnak”. Ez többek között azt jelentette, hogy nem vonhatták ki magukat az emigráció soraiban dúló küzdelmekből. A magyarországi orosz emigráció elsősorban monarchista és katonai jellegű volt, kicsiben leképezte azokat a szekértáborokat, melyek a mozgalom egészében léteztek. Mindez a belső torzalkodások jellegére is rányomta bélyegét. Az ellenségeskedés két, egymással összefüggő kérdéskörben bontakozott ki. Az egyik a Vrangél-hadsereg szerepének háború utáni újragondolása volt. Meg kellett találni a korábbi főparancsnok és krími kormányzó helyét az emigráns struktúrákban, újra kellett definiálni a hadsereg és utódszervezeteinek viszonyát a politikai pártokhoz, mozgalmakhoz. A másik a trón betöltésének, tágabb értelemben Oroszország jövőendő államformájának kérdése volt. Az orosz monarchista emigráción belül több erőközpont létezett, ezek mindegyikének megvolt a magyarországi kapcsolata, képviselete.

A fő törésvonalakat személyi ellentétek, helyi sajátosságok egészítették ki. Ez utóbbiak közé tartozott például, hogy az egyes csoportok ádáz harcot folytattak egy-egy hatóság vagy intézmény (leggyakrabban valamely minisztérium) bizalmának megnyeréséért a riválisokkal szemben. Ennek során nemtelen eszközöktől sem riadtak vissza, amivel azt kockáztatták, hogy az emigráció egészét lejáratják a magyarok szemében. A fentiekhez még egy, részleteiben a rendelkezésre álló dokumentumok alapján csak töredékesen feltárható szál járult: szovjet ügynökök az 1920-as évek elejétől aktív tevékenységet folytattak az emigráció sorainak fellazítása, a belső ellentétek kiélezése érdekében. Számos arra utaló jellel találkozhatunk – többek között von Lampe dokumentumai között is –, hogy ezen a téren a

¹²⁹ GARF F. 5853. Op. 1. D. 7. 92-94. l.

magyarországi orosz emigráns kolónia sem jelentett kivételt.

Alekszej von Lampe nem semleges szemlélő vagy távolságtartó diplomata volt, hanem egyik legaktívabb részese a politikai küzdelmeknek, aki elszántan védelmezte az Orosz Hadsereg és Pjotr Vrangel tábornok ügyét Magyarországon a riválisokkal szemben. Mindez a kezei alól kikerült dokumentumokra is rányomja bélyegét. Más, rendelkezésre álló forráscsoportokkal összevetve azonban megállapítható, hogy a legkevésbé ő volt felelős a nemtelen eszközök használatáért, az emigráció lejáratásáért a magyar hatóságok előtt.

Kezdetben azokkal, a hadsereg berkein kívülről érkező elképzelésekkel kellett megküzdenie, melyek szintén arra irányultak, hogy Magyarország fogadjon be egy nagyobb kontingenst az orosz katonai emigrációból. Mivel erre igazából sem a hajlandóság, sem a lehetőség nem volt meg magyar részről, így ezeket a próbálkozásokat von Lampe könnyűszerrel elhárította. Naplójában és jelentéseiben tág teret szentelt Pjotr Glazenap altábornagy azon törekvésének, hogy az egykori északi és északnyugati fehér hadseregek állományából Magyarországon francia támogatással harc képes és felfegyverzett alakulatokat állítson fel. Ebből a célból Glazenap és köre rendszeresen ingázott Budapest és Párizs között. Ebből a körből mindenekelőtt Mihail Taube bárót és Lev Uruszov herceget kell megemlíteni. A háború előtt mindketten diplomaták voltak, Taube emellett a nemzetközi jog szakértőjének is számított, Uruszov pedig valószínűleg otthonosan mozgott a magyar fővárosban, hiszen 1905 és 1910 között a bécsi orosz követség beosztott diplomatája volt. 1921 tavaszán von Lampe számára még nem volt egyértelmű, milyen erők állnak Glazenap mögött, mekkora esélye lehet a sikerre. Kételyeit a következőképpen osztotta meg naplójával: „*Úgy gondolom, sok mindent, többek között az anyagi támogatást is, Glazenap fantáziájának számlájára lehet írni, de nem rejtem véka alá, hogy még sok kellemetlenségben lesz részem. Szeretek küzdeni, de el kell ismerni, hogy neki komoly esélyei vannak, hiszen a franciák szava itt törvény.*”¹³⁰ Idővel von Lampe rájött, hogy Glazenap egész egyszerűen hazudik. Így a hezitáló hangulatot néhány héttel később már az a biztos meggyőződés váltotta fel, hogy nincs mitől tartania, hiszen Glazenap és köre nem élvezik sem a franciák, sem a

¹³⁰ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 149. I. A Budapestre éppen ekkor visszatérő Glazenapék orosz emigráns körökben – megint csak von Lampe feljegyzése szerint – 100 milliós francia támogatásról regéltek (a pénznemet von Lampe nem tüntette fel naplójában). Azt híresztelték továbbá, hogy Vrangel kegyvesztett lett a franciáknál, „*ha valaki csak kiejti a nevét az utcán, majdnem meglincselik*”. Magyarországon a szervezőmunkát teljesen friss elemekkel kell újratekinteni, francia támogatással. A felállítandó alakulat létszámát 15 ezer főben adták meg.

magyar kormány támogatását. 1921 szeptemberében egy jelentésében tételesen cáfolta a szovjet hírszerzés azon értesüléseit, melyek szerint Glazenap a magyar kormány hathatós támogatásával Budapesten mintegy 1500 fős jól felszerelt fegyveres alakulatot állított fel, melynek bázisa a Fehérvári úti laktanyában volt.¹³¹ A franciák – jegyezte meg von Lampe – nem azért igyekeznek a magyar haderőt 35 ezer főre csökkenteni, hogy más katonai formációkat az ország területén fegyverrel, pénzzel és instruktorokkal támogassanak. Mindehhez Vrangel katonai képviselője még annyit tett hozzá, hogy Horthy kormányzó Glazenapot, „*akit a magyarok igen kevésre tartanak*”, soha nem fogadta, nem is ismeri, így Glazenap – állításával ellentétben – aligha kapott tőle bármiféle ígéretet terve megvalósításához. Glazenap és társai, valamint az alakulatok élére valóban kiszemelt Lev Bobosko vezérőrnagy, aki Lengyelországból érkezett Budapestre, magánemberekként tartózkodtak Magyarországon.¹³²

1921 tavaszán még egy párhuzamos törekvés okozott problémát von Lampénak. Ennek értelmi szerzője és kezdeményezője maga ugyan nem fordult meg Magyarországon, de Glazenapnál lényegesen nagyobb és ismertebb személy volt: Pjotr Krasznov lovassági tábornok, egykori doni kozák atamán. Krasznov levelet intézett Horthy kormányzóhoz, melyben nem kevesebbet javasolt, mint az Európában szétszórt kozák emigráció megszervezését és belőlük egyfajta „idegenlégió” felállítását a magyar hadsereg kötelékén belül. Levelét Ilja Kartasev kozák ezredes hozta Magyarországra és adta át a HM-ben, valamint saját maga Gömbös Gyulához intézett levelet a tárgyban. A levelek, a magyar fordítás tanúsága szerint, részletesen felvázolták a kozákok szolgálatának feltételeit a magyar haderő keretein belül. Kartasev mindehhez még annyit fűzött hozzá, hogy a terv egy jövőendő magyar-orosz szövetség magját képezné. Von Lampe és Krasznov is levelet váltottak az ügyben, megpróbálták egymás között tisztázni a helyzetet. Utóbbi Kartesevről annyit közölt, hogy őt mindössze a levél átadására kérte fel, az ezredes nem tekinthető az ő hivatalos megbízottjának, azon egyszerű oknál fogva, hogy maga Krasznov semmilyen tisztséget nem visel.¹³³ Krasznov megírta von Lampénak Budapestre, hogy egyetlen

¹³¹ *Russzkaja vojennaja emigracija 20-40-x godov. Na csuzsbinye*. 1. könyv 2. köt. (Szerk.: BASZIK, I. I. et al.) Moszkva, 1998. 517-518. old.

¹³² GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 246-248. l.

¹³³ GARF F. 5853. Op. 1. D. 5. 307. l. Ezt az információt von Lampe már némileg módosított formában továbbította Pokorny Hermannak. Az ő interpretációjában mindez már úgy hangzott, hogy Krasznov semmit nem tud Kartasev missziójáról. Végző soron ugyan nem ez a mozzanat döntötte el a kérdést, de minden bizonnyal hozzájárult, hogy a magyar katonai körök érdemben nem foglalkoztak Krasznov ajánlatával. Ugyanakkor más

törekvés vezérelte: „megőrizni a kozákok kiképzettségét, harci szellemét, lovaglótudását, oly módon, hogy ne legyenek terhére a befogadó államnak. Írtam egy levelet erről Horthynak és elküldtem neki... Az volt az elgondolásom, hogy jobb a magyarokat szolgálni, akiknek érdekei nem ütköznek Oroszország érdekeivel, mint a lengyeleket, akik Oroszország tönkretételén munkálkodnak.”¹³⁴ Az elgondolásból azonban nem lett, az adott körülmények között nem is lehetett semmi. A kötetben mind a Glazenappal, mind a Krasznovval kapcsolatos dokumentumok helyet kaptak.

A fenti nehézségeknél sokkal súlyosabb problémát okozott von Lampe számára az úgynevezett „pécsi orosz kolónia”. A szerbek által megszállva tartott, majd 1921 őszén kiürített baranyai területeken letelepített és ott maradt orosz emigránsok közül számosan voltak olyanok, akik a forradalom előtti politikai elit 3-4. vonalába tartoztak. Ők többnyire még a krími epilógus előtt elhagyták Oroszországot, Vrangelhez és rendszeréhez semmiféle kötődésük nem volt, így természetesen vonakodtak elismerni a volt főparancsnok és magyarországi képviselője, von Lampe ezredes autoritását maguk felett.

Ebből a körből mindenekelőtt Dmitrij Golicin-Muravlin herceget kell megemlíteni. Golicin-Muravlin államigazgatási, politikai és irodalmi tevékenységéről volt ismert. Írásainak témája általában az orosz arisztokrácia romlása, degenerálódása volt. Titkos tanácsosi rangban tagja volt az Államtanácsnak, a Népművelési Minisztérium tanácsának, egy ideig a cárné, Marija Fjodorovna kancelláriáját vezette. Golicin-Muravlin a századelőn aktívan részt vett az Orosz Gyűlés létrehozásában, tagja volt vezetőségének, 1901-től elnöke, majd tiszteletbeli elnöke volt. De ott találjuk egy másik orosz jobboldali szervezet, az Orosz Emberek Szövetsége alapítói között is. A herceg, korábbi ismeretségüket kihasználva Biederman Imre báró birtokán talált menedéket, a baranyai területek visszatérése után aktívan bekapcsolódott a magyarországi orosz emigráció életébe.

Ugyancsak a pécsi csoporthoz tartozott, bár később komoly konfliktusba került velük Nyikolaj Knyazsevics vezérőrnagy. Knyazsevics II. Miklós cár közvetlen környezetéhez tartozott, előbb szárnysegéde volt, majd az *Ófelsége kíséretének vezérőrnagya* titulust

vonatozásban, amint a dokumentumokból kiderül, von Lampe közvetítőként igyekezett fellépni Vrangel és Krasznov között. A kettejük közötti ellentétet kölcsönös félreértéssel magyarázta, a hadsereg további sorsa szempontjából fontosnak tartotta Krasznov támogatásának elnyerését.

¹³⁴ GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 154-155. l. Az ügy részleteiről és háttéréről lásd: KOLONTÁRI Attila: *Kozák emigránsok szervezkedése Magyarországon az 1920-as években*. In: Világtörténet, 2011. 1-2. sz. 39-60. old.

viselte. 1914 és 1917 között tauriai kormányzó, 1917-ben Odessza városparancsnoka volt. Őt családjával először Barcs mellett, a somogytarnócai Széchenyi kastélyban helyezték el, innen 1920 tavaszán költözött Pécsre. Golicin köréhez tartozott Szergej Obolenszkij herceg is, aki 1916-1917-ben a Sztavropoli Kormányzóság utolsó kormányzója volt a februári forradalom előtt. II. Miklós lemondását követően távozott a kormányzói posztról, családjával 1920-ban emigrált Magyarországra. Rajta kívül megemlíthetjük még a kevésbé ismert, de politikailag aktív Lev Kazem-Bek személyét is. Ő az 1920-as évek első felében a Magyarországi Orosz Monarchista Egyesület Elnöki tisztségét töltötte be.¹³⁵

1921 decemberében a budapesti és pécsi orosz monarchista körök megegyezésre jutottak és létrehozták közös szervezetüket, a „Magyarországi Orosz Monarchista Egyesületet” (*Russzkoje Monarhicseszkoje Objegyinyenyije v Vengrii*). A dokumentumokban gyakran találkozhatunk a Helyi Monarchista Egyesület megnevezéssel is. Az egyesület nem valamiféle kölcsönös megértés vagy kompromisszum mentén jött létre, összetartó erejét sokkal inkább az egyes táborok és vezetők közötti kényes erőegyensúly jelentette. Az egyesület élére egy tanácsot választottak, amelybe a két csoport vegyesen adott tagokat.

A Magyarországi Orosz Monarchista Egyesület a Legfelsőbb Monarchista Tanács (LMT) magyarországi fiókszervezete volt. Az LMT magyarországi képviselőjévé Dmitrij Golicin-Muravlin herceget nevezték ki. Szemben Volkonszkij, vagy Alekszej von Lampe helyzetével, Golicin-Muravlin státusza Magyarországon inkább félhivatalosnak volt mondható, nem kapta meg a diplomáciai képviselőket megillető privilégiumokat. Kiterjedt kapcsolatrendszerének és rangjának köszönhetően azonban számos ajtó nyitva állt előtte, így befolyása nem vagy nem sokkal maradt el von Lampéétól illetve Pjotr Volkonszkijétól. Von Lampe nem véletlenül írta Kuszonszkijhoz címzett jelentésében Golicin-Muravlin kinevezésével kapcsolatban: „Golicin herceget rögtön Budapestre érkezését követően a Kormányzó, a legfőbb hatalmi tényezők és társadalmi körök a hivatalos képviselőkkel szinte egyenrangú személyként fogadták. Kétségtelen, hogy nagy befolyása lesz az orosz ügyekre, tekintetbe véve az Európa egyik monarchista központjának számító Budapesten uralkodó közhangulatot.”¹³⁶ Horthy töredékesen fennmaradt naplója szerint a kormányzó nem kevesebbszer fogadta Golicin-Muravlint, mint von

¹³⁵ GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 386. l.

¹³⁶ GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 321. l.

Lampét.¹³⁷ Ők ketten szabályos csatározást vívtak azért, hogy Horthyt meggyőzzék saját álláspontjuk helyességéről egy-egy kérdésben. A kormányzó pedig vélhetően nem nagyon igazodott el az orosz emigráció útvesztőiben.

Alekszej von Lampe részvétele az egyesület irányításában és tevékenységében felvetett bizonyos problémákat. A Monarchista Egyesület kétségkívül politikai szervezet volt. Kérdés, hogy a magyar kormány mellé akkreditált, a diplomáciai jegyzékben szereplő képviselő státuszával mennyire volt összeegyeztethető ez a fajta ténykedés. Az eddig napvilágra került források alapján úgy tűnik, a magyar hatóságok átsiklottak a dolog felett, nem igazából érdekelte őket. Von Lampe ugyanakkor afelől sem lehetett nyugodt, mit szólnak az ügyszög felettesei, hiszen Vrangel köztudomásúan szigorúan megkövetelte a hadsereg tagjaitól az apolitikus magatartást, különösen tiltotta számukra a politikai pártokhoz, szervezetekhez való tartozást. Mivel értelemszerűen más kényszerítő eszköz nem jöhetett számításba, a politikában túlzottan elmélyülőkre a hadsereg soraiból való eltávolítás várt. Másképp viszont von Lampe nem tudta feloldani azt a csapdahelyzetet, ami abból adódott, hogy egyik legfőbb feladatának csak úgy tudott megfelelni, a magyarországi orosz kolónia Vrangel és a hadsereg iránti hűségét csak úgy látta biztosíthatónak, ha a monarchista egyesületen belülről próbál meg hatást gyakorolni az események menetére. Amíg csak a Malama által vezetett fővárosi kolóniáról volt szó, von Lampénak nem volt különösebben nehéz dolga. 1921. augusztus 31-én von Lampe a budapesti orosz közösség előző nap elfogadott hűségnyilatkozatát tolmácsolta Vrangel felé, akit az említett dokumentumban továbbra is kormányzónak és főparancsnoknak tituláltak, történelmi személyiségnek neveztek. A magyarországi orosz kolónia tagjai üdvözlétüket küldték Vrangelnek és a dicső orosz hadseregnek, hangsúlyozták, hogy Vrangelben az orosz állameszme egyetlen hordozóját, az orosz állami érdekek védelmezőjét látják.¹³⁸ A Golicin–Kazem-Bek féle társaság Vrangel iránti lojalitásában azonban von Lampe okkal kételkedett. A csoporttal már az egyesület alakuló ülésén összetűzésbe került. Vrangel katonai képviselőjeként ugyanis nem volt hajlandó nyilatkozatot aláírni arról, hogy alárendeli magát a Legfelsőbb Monarchista Tanácsnak és magyarországi képviselőjének, Golicin-Muravlin hercegnek.

A két tábor közötti „Treuga Dei” mindössze néhány hétig tartott. A

¹³⁷ MOL K-589x4233-37. cím-III.-A

¹³⁸ GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 175. 1. A nagyobb nyomaték kedvéért von Lampe hangsúlyozta, hogy az említett ülésen ő maga nem vett részt.

felek közötti háború hadszínterét ezúttal a magyar sajtótermékek jelentették. Elsősorban a Szózat és az Új Nemzedék hasábjain kölcsönös vádaskodások és helyreigazítások követték egymást. A szemben álló felek igyekeztek azokat az érveket megtalálni, melyekkel hatni lehet a magyar olvasóközönségre. A harcot von Lampe ellenlábasai kezdték. A „*Magyarok és oroszok*” címet viselő cikkben a szerző Vrangel legfőbb támogatóiként a döntően Prágában és Párizsban székelő republikánus, szocialista csoportokat nevezte meg, akik az emigráción belül ugyan kisebbséget képeznek, de akik mögött ott áll a zsidó sajtó. A cikkíró közös nevezőre hozta Vrangelt, a „bohóc” Kerenszkijt és „gyilkos” Szavinkovot. Ezek mind-mind olyan megállapítások voltak, melyek messze estek ugyan a valóságtól, de melyek egyike sem hangzott jól az ellenforradalmi Magyarországon. A fenti állítások végkicsengése pedig az volt, hogy von Lampe semmiképpen sem tekinthető az orosz emigráció képviselőjének Magyarországon.¹³⁹

Mihelyt von Lampe tudomást szerzett a cikkről, azonnal felkereste Eckhardt Tibort a miniszterelnökségi sajtóiroda főnökét. Eckhardt megígérte, hogy ilyesmi többé nem fog előfordulni. Ha szigorúan vesszük, akkor Magyarországon hivatalosan elismert képviselőket ért támadás sajtócikk formájában.¹⁴⁰ A Vrangel-hadsereget és a képviselőket ért támadásokra válaszul ugyancsak a Szózatban látott napvilágot „*Az orosz hadsereg*” című cikk. A szerző, V. Voljszkij nem más, mint Vlagyimir Ilovajszkij, a katonai képviselő munkatársa, von Lampe beosztottja. Ilovajszkij kifejtette, hogy a Krím kiürítését követően az orosz hadsereg megőrizte fegyelmét, katonai szervezettségét, becsületét, így az egyetlen olyan erő, amely képes Oroszország felszabadítására. Éppen ezért ez a hadsereg és parancsnoka, Vrangel tábornok dühödött támadásoknak van kitéve. A támadók sora kísértetiesen hasonlít a korábbi Szózat-cikkben felsorolt támogatók köréhez.(!) Olvashatunk a cikkben „*egész Európa zsidó- és szocialista köreinek kigyósziszegéséről*”, a hadsereg bomlasztásán munkálkodók között ott találjuk a francia szindikalistákat, a német független szocialistákat, Pavel Miljukovot, a Kerenszkij és Szavinkov vezette orosz szocialistákat, „*akik hazájukban a bolsevizmus előkészítői voltak*”. Ezt az egész aknamunkát a cikkíró szerint Moszkvából Lenin és Trockij irányítják.¹⁴¹ A konkrét összecsapás azzal zárult, hogy von Lampénak sikerült egy nyilatkozatot kicsikarnia a monarchista egyesület vezetőitől, amelyben teljes szolidaritásukat fejezik ki az orosz hadsereg és vezetése

¹³⁹ Szózat, 1921. december 28. 6. old.

¹⁴⁰ GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 383-390. l.

¹⁴¹ Szózat, 1922. január 31. 6. old.

íránt, illetve maximális támogatásukról biztosítják von Lampét, mint Vrangel magyarországi képviselőjét.¹⁴²

A küzdelem azonban nem ért véget, az ellentábor más, nemtelenebb eszközöket is alkalmazott. Ezek egyike volt a riválisok feljelentése a magyar hatóságoknál. Volt olyan eset, amikor mindez az illető letartóztatásával végződött. Ilyen intrikának esett áldozatul a már említett Nyikolaj Knyazsevics tábornok. Őt ellenfelei azzal vádolták, hogy a szerb megszállás alatt Baranyában a szerbek és a franciák javára kémkedett. Néhány napon belül tisztázták ugyan a vádak alól, de addig a Hadik laktanyában tartották őrizetben Budapesten. Von Lampe minden követ megmozgatott Knyazsevics szabadlábra helyezése érdekében, nem rejtette azonban véka alá elkeseredését: *„Az ember szégyenkezik az oroszok miatt, nem elég, hogy mindenütt páriák vagyunk, még most ez a kölcsönös sárdobálás, rágalomhadjárat. Azt mondják, az emigráció mindig visszataszító”*.¹⁴³

A magyarországi monarchista emigráció belső küzdelmeiben újabb szakasz kezdődött Kirill Vlagyimirovics nagyherceg 1922. augusztus 8-i manifesztumával. Ebben II. Miklós unokatestvére, a meggyilkolt uralkodó legközelebbi életben maradt férfitagja a *„Trón Védelmézőjévé”* nyilvánította magát. Vannak adatok arra nézve, hogy éppen Golicin-Muravlin herceg javasolta a nagyhercegnek ezt a lépést Horthy példája alapján. Ezt ő maga is híresztelte magáról magyarországi orosz monarchista körökben. Cserébe Kirill Vlagyimirovics kinevezte őt fő politikai képviselőjévé az európai államokban.¹⁴⁴

Ezzel a magyarországi orosz emigráció, hasonlóan az európaihoz két táborra szakadt, „kirillistákra” és „nyikolajevistákra”. Utóbbi csoportba Nyikolaj Nyikolajevics nagyherceg hívei tartoztak. A nagyherceg a Romanov-dinasztia legidősebb életbe maradt férfitagja, I. Miklós cár unokája volt, az orosz hadsereg korábbi főparancsnokaként elsősorban a katonai emigráció berkeiben volt népszerű. A helyzetet némileg bonyolította, hogy itt Kirill mögé az a Magyarországi Orosz Monarchisták Egyesület (Helyi Monarchista Egyesület) sorakozott fel, amely a Legfelsőbb Monarchista Tanács magyarországi

¹⁴² GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 435. l.

¹⁴³ GARF F. 5853. Op. 1. D. 7. 71-72. l.

¹⁴⁴ GARF F. 5853. Op. 1. D. 9. 18. l. Von Lampe a következőket jegyezte fel ezzel kapcsolatban naplójában: *„Láthatóan a dolog nincs egyeztetve sem az özvegy Császárnéval, sem Nyikolaj Nyikolajevicccsel, sem Vrangellel, sem Girsszel – egyszóval senkivel, kivéve Golicin-Muravlint, aki saját magát a Nagyherceg képviselőjének nevezi Európa minden udvara és kormánya mellett. Tényleg senki sincs rajta kívül? Akkor igencsak rosszul állhat a monarchizmus ügye, mivel ő ravasz, gyakorlatias, de becsstelen és meglehetősen ostoba ember.”*(GARF F. 5853. Op. 1. D. 9. 22. l.)

tagszervezetének számított. Az LMT pedig elhatárolta magát Kirill akciójától. A magyarországi csoport tagjaihoz a „monarchista” mellé ettől kezdve olyan jelzők társultak, mint „legitimista”, „hűséges alattvaló” (vernopoddannij). Érvrendszerükben megjelent az a gondolat, hogy igazából ők a cári rendszer legitim képviselői. Magyarországon erre volt is fogadókészség, így ténykedésük nem volt teljesen sikertelen.

Kirill manifesztuma és a Vrangel-hadsereggel szembeni intrikák miatt von Lampe 1922 augusztusában Magyarországra érkezett, megpróbálta kivédeni a monarchisták propagandájának számára nem kívánatos hatásait. A frontvonalak tisztázása érdekében hosszas gondolkodás után elhatározta, szakít a monarchistákkal és kilép a Magyarországi Orosz Monarchisták Egyesületéből. Tettét azzal indokolta, hogy az egyesület vezetősége nem tartotta be az Orosz Hadsereg és annak magyarországi képviselője teljes körű támogatásáról januárban elfogadott deklarációt.¹⁴⁵ Kazem-Bek paritásos alapon szintén kihúzta magát a von Lampe által nyilvántartásba vett katonák sorából, azzal az indoklással, hogy Vrangel nem rendelte alá magát Kirill Vlagyimirovics nagyhercegnek.

Másik fontos feladata von Lampénak a felelős magyar tényezők orientálása volt Kirill Vlagyimirovics nagyherceg fellépésével kapcsolatban. Belitska Sándor honvédelmi miniszternél és a vezérkarnál tett látogatásai alapján úgy ítélte meg, hogy mindkét helyen bár némi szimpátiával, mégis szkeptikusan viszonyulnak Kirill egyoldalú lépéséhez. Von Lampe e beszélgetések során nem vitatta Kirill jogát a trónra, ami némileg meglepő, hiszen saját maga számára készített naplófeljegyzésében néhány nappal korábban még ennek ellenkezőjét írta. Két kizáró körülményt említett, azt hogy Kirill és felesége mindketten II. Sándor unokái, illetve Kirill születésekor anyja még lutheránus hiten volt. A nagyobb nyomaték kedvéért von Lampe Belitskának megerősítette, hogy a Vrangel parancsnoksága alatt álló Orosz Hadsereg csak Nyikolaj Nyikolajevics nagyhercegnek engedelmeskedik.¹⁴⁶

Horthynál tett látogatását ugyancsak érdemes részletesebben ismertetni. Már a látogatás körülményei is némileg eltértek a korábbiaktól. A Gödöllőn tartózkodó kormányzó éppen von Lampe elutazásának napjára, szeptember 2-ára kérte magához Vrangel katonai képviselőjét. Von Lampe átadta azt a memorandumot, amely a főparancsnokság álláspontját tartalmazta Kirill fellépésével kapcsolatban. Az egy és negyedórás találkozón valóban érdemi

¹⁴⁵ GARF F. 5853. Op. 1. D. 9. 341. 1.

¹⁴⁶ GARF F. 5853. Op. 1. D. 9. 22., 38. 1.

eszmecsere zajlott a felek között, a Horthy által elmondottakból von Lampe úgy látta, hogy Golicin-Muravlin már járt a kormányzónál. Horthy saját szegedi fellépésével állította párhuzamba Kirill manifesztumát, mindkettőt a nemzeti felszabadítás kiindulópontjának tekintette. Kirill lépésében a határozottságot és a kezdeményezőkézséget értékelte, ami szerinte majd ugyanúgy el fog vezetni Oroszország felszabadításához, ahogyan ő is eljutott Szegedről Budapestre. Hozzátette, Kirillt az elhunyt uralkodó törvényes örökösének tartja. Von Lampe, aki addigra már meglehetősen jól eligazodott a magyar politikai életben, és jól ismerte a kormányzó gondolatvilágát is, Kirill manifesztumát IV. Károly meggondolatlan és elsietett visszatérési kísérleteihez hasonlította. A trónhoz való jogát mindkettőjüknek elismerte. A nemzeti felszabadító mozgalom vezetéséhez azonban nem törvényes uralkodóra, hanem népszerű, erőskezű és határozott személyiségre van szükség. Kirill Vlagyimirovics semmiképpen sem ilyen. Itt von Lampe nem is sikertelenül állította szembe a kormányzó által felhozott Horthy–Kirill párhuzamot a Horthy–Nyikolaj Nyikolajevics nagyherceg illetve a Horthy–Vrangel párhuzammal. Ez a kormányzó érdeklődését is felkeltette. Bár von Lampe úgy látta, érvelése pillanatnyilag meggyőzte Horthyt, mégsem lehetett teljesen nyugodt. Horthy utalt rá, hogy írni szándékozik Kirill Vlagyimirovicsnak és felhívja a figyelmét arra, hogy számolnia kell az orosz nemzeti mozgalom vezetőivel, mindenekelőtt Nyikolaj Nyikolajevicssel. Von Lampét ez nem töltötte el kitoró örömmel, hiszen értelemszerűen bármiféle kontaktus a magyar kormányzó és az orosz trón védelmezője között kívül esett a katonai képviselő és von Lampe hatósugarán. Jelentésében arra hívta fel a figyelmet, hogy a közeljövőben számítani lehet Kirill Vlagyimirovics félhivatalos képviselőjének magyarországi megjelenésére, és a monarchisták tevékenységének fokozódására.¹⁴⁷

1922 első felében von Lampe hathatós közreműködésével két olyan szervezet jött létre, melyek feladata a magyarországi orosz katonai emigráció megszervezése volt. Februárban létrejött a Krasznov nevét viselő magyarországi kozák sztanyica, áprilisban pedig von Lampe újjáalakította a Magyar Királyságbeli Orosz Tisztek Szövetségét.¹⁴⁸ Mindkét szervezetet igyekezett megtartani Vrangel és a katonai

¹⁴⁷ GARF F. 5853. Op. 1. D. 9. 40-45., 50-54. l.

¹⁴⁸ GARF F. 5853. Op. 1. D. 6. 427-428., 470-471. l. A tiszti szövetség létrehozására még Glazenap tett kísérletet, létre is jött egy előkészítő csoport, amely azonban 1921 decemberében átadta megbízatását és feladatkörét von Lampénak. Utóbbi egészen addig várt a szövetség újjászervezésével, amíg a tisztek beállitottságát és hangulatát nem ítélte megfelelőnek a vállalkozáshoz.

képviselő alarendeltségében. Ezt úgy próbálta meg elérni, hogy szerény anyagi eszközeiből rendszeres támogatást nyújtott nekik, illetve élükre megfelelő, a hadsereg és parancsnoka iránti lojális vezetést igyekezett állítani. A két szervezet mellé 1922 őszén egy harmadik járult. Azzal párhuzamosan, hogy 3 transzportban néhány hónap alatt mintegy 250-300 úgynevezett „gallipolista” érkezett Magyarországra, belőlük hozta létre von Lampe a „Gallipolisták Magyar Királyságbeli Szövetségét”. Ez a katonai emigráció legösszetartóbb, legnagyobb létszámú közösségét jelentette, olyanokat egyesített, akiket már a polgárháború küzdelmei, a gallipoli menekülttábor nélkülözései összeforrasztottak. Amint von Lampe írta egy, a magyarországi orosz szervezetekről szóló jelentésében, nem hagyományos értelemben vett tiszti szövetségről volt szó, hanem a korábbi összevont műszaki és kozák-ezred rejtett formában történő továbbéléséről.¹⁴⁹ Az orosz kolónia belső küzdelmeiben von Lampe sokáig támaszkodhatott erre a csoportra, amely létszámánál, összetartásánál fogva jelentős szavazóerőt képviselt mind a tiszti szövetségben, mind az orosz kolónia egészén belül. 1923 augusztusában például arról értesítette Jevgenyij Lukin ezredest, a „gallipolisták” vezetőjét, hogy a tiszti szövetség küszöbön álló elnökválasztásán ő, von Lampe Marusevszkij altábornagyra fog szavazni, majd hozzátette: *„Jelen levelem nem képezi titok tárgyát az Ön által vezetett Gallipolisták Szövetségének tagjai előtt”*. Ez alig burkolt felszólítás volt arra, hogy Lukin és alárendeltjei is kövessék az ő példáját.¹⁵⁰ 1924 nyarán már kötelező érvényű utasítást adott számukra, hogy a magyarországi orosz kolónia tisztújító gyűlésén mindegyiküknek meg kell jelennie, és egységesen kell szavazniuk annak érdekében, hogy a kolónia vezetése megbízható emberek kezébe kerüljön.¹⁵¹

A „kirillisták” létszámban ugyan kevesebben voltak, de társadalmi státuszuk és kapcsolatrendszerük terén felvették a versenyt a „nyikolajevista-vrangalista” szárnnyal. Aktívan tevékenykedtek mind a Volkonszkij–von Lampe-féle képviselő diszkreditálásán, mind az ellentábor sorainak megbontásán. Egy 1924 májusi összesítő jelentésében von Lampe erről a következőképpen számolt be feletteseinek: *„A «Tiszti Szövetségnek» 947 Magyarországon tartózkodó orosz tiszt a tagja, és csak a helyi monarchista egyesülethez kötődő, «monarchista» beállítottságú kirillisták kis csoportja tartja távol magát*

¹⁴⁹ GARF F. 5853. Op. 1. D. 15. 208-210. l.

¹⁵⁰ GARF F. 5853. Op. 1. D. 11. 159. l.

¹⁵¹ GARF F. 5853. Op. 1. D. 16. 187-188. l. Von Lampe törekvését teljes siker koronázta. A kolónia elnökévé, immár 5. alkalommal Vlagyimir Malamát választották, a vezetőségbe rajta kívül még Vlagyimir Rozen báró és 3 „gallipolista” tiszt kerültek be.

*a szövetségtől. De el kell ismerni, hogy ez a csoport, melyet néhány tábornok (Danyilov – aki a Krímben volt dandártábornok, előtte pedig Őfelsége vértese volt, Hilcsenko – aki korábban a konstantinápolyi kereskedelmi képviselő mellett szolgált, Sulgin – Preobrazsenszkoje Ezred) és néhány ezredes (Hripunov – lovassági gárda, Obolenszkij – volt sztavropoli kormányzó, Nyemcov – Ahtirszkij ezred) vezet, nagyon energikusan harcol a tisztí szövetség és a Katonai Képviselő ellen, és abszolút nem válogat az eszközökben a hamis feljelentésektől egészen a sajtóban terjesztett rágalmakig.*¹⁵²

Időközben ez utóbbi csoport élén cserélődtek a vezetők. Golicin-Muravlin herceg, bár továbbra is Magyarországon maradt, visszavonult az aktív politizálástól, Kazem-Bek, a Monarchista Egyesület korábbi elnöke családjával elhagyta az országot. Kirill Vlagyimirovics nagyherceg „hivatalos” magyarországi képviselői Borisz Sulgin vezérőrnagy és Andrej Smeman korábbi államtanácsos lettek. Mögöttük pedig ott állt az egész orosz kolónia rossz szelleme és fő intrikusa, Nyikolaj Ter-Mateuzov. A szentpétervári örmény kereskedőcsaládból származó Ter-Mateuzov százados igazi „agent provocateur” volt. 1921-ben a magyar hírszerzés szolgálatában állt, feladata az orosz emigráció megfigyelése volt, de közben az oroszokat is informálta a magyar ügyekről, emiatt hamarosan elbocsátották a szolgálatból. Ter-Mateuzov egy tisztársával olyan dokumentumokat hamisított és juttatott el a magyar hírszerzéshez, melyek „arról tanúskodtak”, hogy von Lampe és a katonai képviselő a franciák javára folytat kémtevékenységet Magyarországon. A hamisítás tényéről és hátteréről von Lampe levélben informálta Csáky Károly honvédelmi minisztert és mellékelte Ter-Mateuzov társának beismerő vallomását is. „Kötelességemnek tartom Nagyméltóságod tudomására hozni, hogy semmi ellenvetésem nincs az ellen, ha a Magyar Királyi Kormány bármiféle kényszerintézkedés alkalmazna Ter-Mateuzov és Szimonov orosz tisztek ellen, mivel ők visszaéltek Magyarország vendégszeretetével, amikor megpróbálták félrevezetni a magyar hatóságokat.”¹⁵³ A hamisítók egyébként az ügybe belekeverték Rákosi György őrnagyot is, amivel kivívták maguk ellen a vezérkar és a HM haragját. Von Lampe egész hivatali ténykedése alatt egyik legfontosabb feladatának tekintette, hogy elérje Ter-Mateuzov kiutasítását Magyarországról. Ebből a célból minden követ megmozgatott, mikor azonban már-már célt ért, ellenfelének mindig akadt egy-egy befolyásos pártfogója (pl. gróf Khuen-Héderváry Károly, gróf Pallavicini György vagy éppen Habsburg Albrecht főherceg

¹⁵² GARF F. 5853. Op. 1. D. 15. 208-210. l.

¹⁵³ GARF F. 5853. Op. 1. D. 15. 182-185. l.

személyében), akik elérték a kiutasítási határozat végrehajtásának elhalasztását.¹⁵⁴ A magyarországi intrikákkal párhuzamosan von Lampe ellen hasonló rágalmak fogalmazódtak meg Berlinben is. Itt végül bebizonyosodott, hogy a képviselőt diszkreditálását célzó intrikák mögött a szovjet ügynökök álltak. Von Lampe nem egyszer hangot adott gyanújának, hogy ugyanez lehet a helyzet Magyarországon is.

Az ellentábor másik kedvelt fogása volt, hogy megpróbálta megbontani a riválisok egységét, igyekezett saját képviselőit bejuttatni az említett szervezetek vezetőségébe, vagy ha ez nem ment, szakadást előidézni soraikban. Ebből a célból hozták létre a Magyar Királyságbeli Orosz Monarchista Egyesület Katonai Osztályát, ahová ígéretekkel, intrikákkal megpróbálták átcsábítani a tiszti szövetség és a Gallipolisták Szövetségének egyes tagjait. A személyeskedésekkel, testi sértésekkel, párbajokkal tarkított küzdelem lassan, de biztosan vezetett eredményre. Amíg a diplomáciai és katonai képviselőt működött Budapesten, addig, ha nem is könnyen, de ellensúlyozni lehetett az ilyen intrikákat, támadásokat. Von Lampe igyekezett a nem kívánatos elemeket eltávolítani a tiszti szövetségből: *„Az Orosz Hadsereg a számkivetettség nehéz éveiben nemcsak, hogy nem tartotta vissza erővel a kishitű elemeket, de maga is igyekezett megszabadulni az ilyenektől, hogy ily módon erősítse önmagát... Nem az egész földkerekségen szétszórt katonák jelentik a Hadsereg támaszát, hanem maga a lélekben erős, a megpróbáltatások által megedzett haderő és képviselői szolgálnak támaszul a balsors által szétszórt orosz harcosoknak.”*¹⁵⁵ Ha a kizárás és a tiszti szállásról való eltávolítás, vagy a tiszti becsületbíróóság ítélete nem bizonyult elegendőnek, akkor, súlyosabb esetekben von Lampe a magyar hatóságokhoz fordult segítségért. Így tett például 1924 májusában, amikor Iszajev ezredes ittas állapotban megütötte a Gallipolisták Szövetségének rangidős tisztjét, Lukin ezredest: *„Nincs lehetőségem a saját eszközeimmel megfékezni Iszajev volt ezredest, ezért, sajnós első ízben három éves magyarországi ténykedésem alatt kénytelen vagyok a [Magyar] Királyi [Honvédelmi] Minisztériumhoz fordulni segítségért, és kérem Iszajev eltávolítását az orosz tisztek köréből, akik nehéz fizikai munkából élnek Magyarországon, de akik nem feledkeztek meg a becsületről és a kötelességről. Iszajev ezredes megsértette az Ön Hazája által mindnyájunknak nyújtott vendégszeretet szabályait, méltatlanná vált erre a vendégszeretetre és magatartása*

¹⁵⁴ A Ter-Mateuzovra vonatkozó magyar levéltári dokumentumokat lásd: MOL K-492 BM KEOKH 10. cs. Ma. illetve HL 1925 VKF 2. oszt./titk. 19.893.

¹⁵⁵ GARF F. 5853. Op. 1. D. 16. 449-450. l.

*teherterelt jelent a többiek számára.*¹⁵⁶

Mikor azonban 1924 őszén sor került a katonai és diplomáciai képviselet felszámolására, a kirillisták gyakorlatilag „szabad kezét” kaptak, a másik tábor tagjai kapcsolatrendszer és befolyásos támogatók nélkül, úgy érezték, hogy védelem nélkül maradtak. Von Lampe tulajdonképpen számolt ezzel a lehetőséggel: *„Mindenesetre Sulgin, Smeman és a kompániájuk nagyon elégedettek lesznek, hogy távoznak Magyarországról és megtisztítjuk előtűk a terepet – tulajdonképpen a magyaroknak éppen ilyen kalandorokra van szükségük, mint Golcin-Muravlin volt, akik képesek mindenféle mesékkel vagy egyenesen hazugsággal hatni a képzeletükre.*”¹⁵⁷ Utolsó budapesti tartózkodása alatt, 1924 szeptemberében a következőket jegyezte fel naplójába: *„A kolónia, kétségtelenül, haldoklik, a «hatalom» érett gyümölcsként fog a kirillisták kezébe hullani, akik, mivel a mágnások kenyéréen élnek, itt tudnak maradni.*”¹⁵⁸ A kirillisták jó kapcsolatokkal rendelkeztek a belügyminisztériumban, elsősorban Piacsek Emil minisztériumi titkár, illetve Jeszenszky Andor miniszteri tanácsos révén. A külügyminisztériumhoz pedig áttételesen Khuen-Héderváry Károlyon, a politikai osztályt vezető Khuen-Héderváry Sándor testvérén keresztül vezettek a szálak. Ezekre az összeköttetésekre támaszkodva egyre inkább úgy léptek fel, mint a magyarországi orosz emigráció legitim és kizárólagos képviselői. A helyzetet tovább súlyosbította, hogy a magyarországi orosz emigráció napi ügyeivel való foglalkozás a politikai és katonai együttműködéstől való elzárkózást követően egyre inkább a belügyminisztérium kezében összpontosult.

A képviselet megszűnése miatt von Lampe a „gallipolistákat”, mint az orosz katonai emigráció legértékesebb elemeit, megpróbálta „kimenekíteni” az országból, különben, mint írta: *„a kirillisták felfalják őket*”.¹⁵⁹ Az elképzelés az volt, hogy Magyarországról a „gallipolistákat” Franciaországba szállítják át, a kivándorolni szándékozók listáját von Lampe megküldte Pjotr Satyilovnak, a ROVSZ 1. osztálya parancsnokának. A ROVSZ vezetése foglalkozott ugyan a kérdéssel, de anyagi eszközök hiányában szervezett áttelepítésre nem nyílt lehetőség. A képviselet megszűnésén túl a kivándorlási szándékot a magyarországi pénzügyi stabilizációval együtt járó megélhetési nehézségek fokozódása is erősítette. A segéd munkásként, sokszor szakképzetlenül foglalkoztatott, alulfizetett orosz tisztek, katonák helyzete ebben a

¹⁵⁶ GARF F. 5853. Op. 1. D. 15. 129. l.

¹⁵⁷ GARF F. 5853. Op. 1. D. 16. 18. l.

¹⁵⁸ GARF F. 5853. Op. 1. D. 16. 80. l.

¹⁵⁹ GARF F. 5853. Op. 1. D. 16. 95., 115., 264. l.

situációban meglehetősen kilátástalannak tűnt.

Ha a szükség úgy hozta, a „kirillisták” a rafinált provokációtól sem riadtak vissza céljaik elérése érdekében. 1925 januárjában a Magyar Királyságbeli Orosz Tisztek Szövetségének elnökétől, Anatolij Szokolov ezredestől sikerült egy meghatalmazást kicsikarni, melyben a Borisz Sulgin vezérőrnagyot, mint a Császári Hadsereg Magyarországi Katonai Képviselőjét, von Lampe egyik legnagyobb ellenlábását megbízzák az orosz emigránsok érdekeinek képviselésével a magyar hatóságok előtt.¹⁶⁰ Az előzményekhez hozzátartozott, hogy Sulgin emigrációs berkekben azt híresztelte, képes anyagi támogatást szerezni a magyar hatóságoktól, amennyiben az addig egymással marakodó irányzatok egyesülnek. Mindebből természetesen egy szó sem volt igaz, de az említett meghatalmazást és az ennek alapján összeállított memorandumot úgy lobogtatta a magyar hatóságok előtt, mintha ő, Kirill Vlagyimirovics „magyarországi képviselője”, a rangidős lenne a katonai emigráció előljárója. Mindezzel párhuzamosan folyt a tiszti szövetség kevésbé szilárd tagjainak ígéretekkkel, megvesztegetéssel történő átcsábítása az ellentáborba. A folyamatot időnként hangos botrányok, ivászatok, tettelegességgel fajúló összetűzések kísérték. (A züllés mértékét jól érzékelteti Szokolov ezredes egy kétségbeesett levele, melyben arról számolt be von Lampénak, hogy „*olyanok is akadnak, akik a közös helyiségekben vizelnek*”). A kirillisták célja az egykori Vrangel-hadsereg tisztjeinek és katonáinak, köztük a „gallipolistáknak” menedéket adó szállás épülete feletti rendelkezés megszerzése volt. A szállást még a Honvédelmi Minisztérium bocsátotta térítésmentesen von Lampe rendelkezésére, az évek során a helye többször változott, ekkor a Mária Valéria telepen lévő katonai kórház két barakképületét jelentette. A szegényesen berendezett, zsúfolt szobák korántsem jelentettek kényelmes és fényűző elhelyezést, de mégis, legalább tető volt a nélkülözők feje felett. Von Lampe itt megpróbált valamiféle katonai fegyelmet fenntartani, a tiszti szállásnak volt parancsnoka, volt házirendje, amit be kellett tartani. A képviselet távozásával megszaporodtak a normasértések (ivászat, ökölharc, lopások, akár a parancsnokok tetteges inzultálása) ezek sokszor tudatos provokáció formáját öntötték, melyek célja az volt, hogy a magyar hatóságok figyelmét ráirányítsák a szállón uralkodó állapotok tarthatatlanságára. Von Lampe a távolból mindössze annyit tehetett, hogy a szálló

¹⁶⁰ GARF F. 5826. Op. 1. D. 22. 204-206. l. Sulgin egyébként hiába kilincselte a magyar hatóságoknál, státuszát hivatalosan senki nem ismerte el. Ennek ellenére kiterjedt társadalmi kapcsolatrendszere és a legitimista lapokban meglehetősen jó sajtója komoly előnynek bizonyult az emigráns irányzatok egymás közti küzdelmében.

parancsnokát, valamint a „gallipolisták” vezetőjét nyomatékosan felszólította a nem odaváló elemek eltávolítására, illetve az ilyeneket maga is kizárta a ROVSZ kötelékéből.¹⁶¹ Többször felhívta a figyelmüket arra, hogy ne külső segítségben reménykedjenek a támadásokkal és intrikákkal szemben, hanem létszámbeli túlsúlyukra támaszkodva, tartsanak össze, ne engedjék megbontani soraikat. Mivel azonban közvetlen és hatékony ellenőrzést a távolból nem tudott gyakorolni, így utasításai sokszor falra hányt borsónak számítottak. Ráadásul, mint a fentiekből láttuk a tisztí szövetség politikai intrikákban járatlan vezetői, Szokolov és Zsukovszkij-Volinszkij ezredek hibát-hibára halmoztak és rendre alulmaradtak a „kirillistákkal” szemben. Ez már csak azért is figyelemre méltó körülmény, mert más országokban a Nyikolaj Nyikolajevics nagyherceg mögött felsorakozott Vrangel-párti katonai emigráció stabilan őrizte pozícióit a riválisok ellenében. Magyarországról azonban egyre kétségbeesettebb jelzések érkeztek von Lampén keresztül a ROVSZ vezetéséhez. Az Orosz Vöröskereszt magyarországi képviselőjének vezetője, Vlagyimir Malama elkeseredett hangvételű levélben számolt be a magyarországi állapotokról: *„Egy vulkánon ülünk és percről percre várjuk az újabb aljasságokat... A támadások fő célpontja a nekik leginkább útban lévő Vöröskereszt. A legocsmányabb módszerekkel igyekeznek diszkreditálni a nevemet és ezen keresztül a Vöröskereszt szervezetét... Oly mértékű a sárdobálás, hogy szívesen itt hagynám a Vöröskeresztet és elmennék innen, de a lelkiismeretem nem engedi, ilyen időben nem távozhatok, végig kell vinni az ügyet.”*¹⁶² A Gallipolisták Szövetségének magyarországi elnöke, Zsukovszkij-Volinszkij ezredes kétségbeesésében a szolgálati utat megkerülve közvetlenül Vrangelhez fordult, kérte, vesse latba tekintélyét Horthynál: *„Az Ön neve itt olyan varázsszó, hogy, ha a Tisztí Szövetség és a Gallipolisták Szövetségének legalizálását [sic] kérné a Kormányzótól, akkor ez, remélem, nem ütközne akadályba. Ez elengedhetetlen számunkra, mivel lehetővé tenné, hogy megvalósítsuk szerény elképzeléseinket, és megvédjük nevéink*

¹⁶¹ GARF F. 5853. Op. 1. D. 22. 225., 231., 235., 255-56., 267. I. D. 25. 184-185. I.

¹⁶² GARF F. 5853. Op. 1. D. 27. 145. I. A „kirillisták” a magyar hatóságok előtt a Vöröskereszt pénzének hűtlen kezelésével, sikkasztással vádolták Malamát, valamint azzal, hogy a bolsevikok ügynöke és rendszeres apanázt kap Moszkvából. Von Lampe és Malama tevékenységét a „zsidó-szabadkőműves összeesküvés” címkével illették. Bár végső céljukat, a magyarországi Orosz Vöröskereszt-képviselőt bezárását nem sikerült elérniük, a rágalmak, a házkutatások és állandó vegzálások felőrölték Malama idegeit. Arra is volt példa, hogy fiától, Fjodortól a magyar belügyben megtagadták a beutazóvizumot, mikor egy amerikai útjáról vissza kívánt térni családjához. (GARF F. 5853. Op. 1. D.24. 85. I., D. 30. 121. I., D. 38. 314. I.)

*becsületét a személyes előnyökért eszközökben nem válogató próbálkozásokkal szemben.*¹⁶³

1925-1926 folyamán von Lampe időről időre felvetette a parancsnokság előtt egy magyarországi út szükségességének gondolatát, és ehhez anyagi erőforrásokat kért, mondván, budapesti megjelenése nagymértékben javítaná a helyzetet. Rendre szembesülnie kellett azonban a pénz és a politikai akarat hiányával. Még a vele baráti viszonyban lévő Kuszonszkijnál is éles visszautasításba ütközött: „*Ha tudsz segíteni Magyarországnak [értsd az ottani orosz kolónia Vrangelpárti részének], akkor segíts, ha nem tudsz, akkor ne segíts! Magyarországi útjaidra semmi szükség nincs.*”¹⁶⁴ Úgy tűnt, az állandó anyagi gondokkal és belső problémákkal küszködő ROVSZ vezetésének már nem volt energiája bajlódni kis létszámú magyarországi tagszervezeteinek sorsával.

A képviseltek felszámolása, Vrangel magyarországi látogatása

A képviseltek felszámolása 1924-ben egy hosszú folyamat része volt. Mind a magyar, mind az orosz fél már régebb óta számolt ezzel a lehetőséggel. A pénzhány, a szűkülő források miatt Vrangel már nagyon korán, 1922 elején be akarta zárni a budapesti képviseltek. Von Lampének nem kevés erőfeszítésébe tellett, hogy meggyőzze feletteseit egy olyan állomáshely fontosságáról, amiben talán csak ő maga hitt, és amely az adott pillanatban csak egészen csekély támogatást tudott és akart nyújtani az emigrációnak. Végül megszüntetés helyett megúszta átszervezéssel.

De ebbe az irányba hatottak a nemzetközi folyamatok is. 1922-től kezdve egyre több ország ismerte el a Szovjetuniót. A szovjet követségek, kereskedelmi kirendeltségek megjelenése az egyes országokban eleve illuzórikussá és lehetetlenné tette a „Külföldi Oroszország” misszióinak fenntartását. Az orosz emigránsok kérdése egyre inkább pusztán menekültekévé egyszerűsödött. Von Lampe azon, gyakran hangoztatott érvében, hogy Magyarország az egyetlen állam, amely teljes jogú diplomáciai státuszt biztosít neki és Volkonszkijnak, kétségtelenül volt valami igazság. Egészen 1923 végéig a „*Russie. Mission diplomatique*” címszó alatt mindketten szerepeltek a diplomaták névjegyzékében, hivataluk címével, telefonszámával.¹⁶⁵ A

¹⁶³ GARF F. 5853. Op. 1. D. 25. 182-183. l.

¹⁶⁴ GARF F. 5853. Op. 1. D. 19. 212. l.

¹⁶⁵ MOL K-58-1920-24 III/2. t. sz. nélk. 432/9. l.

katonai képviselet azonban állandó pénzügyi gondokkal küszködött, további leépítésre, tekintettel arra, hogy a képviselet egyetlen munkatársa Vlagyimir Ilovajszkij jesszaul volt, már nem nyílt mód. Von Lampe mindenáron fontosnak tartotta a fehér képviselet megőrzését, mivel szerinte a tapasztalat azt mutatja, hogy ahol nincs ilyen, oda „előbb-utóbb beülnek a vörösök”. Ez alól még Magyarországot sem tartotta kivételnek.¹⁶⁶

1924-ben azonban mind Volkonszkijt, mind von Lampét törölték a diplomaták névjegyzékéből. A Volkonszkij, Malama és Ilovajszkij összetételű „válságstáb” egyelőre úgy határozott, amíg nem kapnak erről hivatalos értesítést, addig nem tesznek semmit. Mindenesetre megpróbálták kideríteni, mi áll az ügy háttérében. Volkonszkij érdeklődésére a külügyminisztériumban azt a választ adták, hogy ez a képviselet státuszában semmiféle változást nem okoz, pusztán a névsorban nem szerepelnek. A magyar levéltári dokumentumokban ez a következő formában jut kifejezésre: „*exterritoriális joguk meghagyása mellett működésüket hallgatólagosan tovább folytathatták*”.¹⁶⁷ Von Lampe szerint mindez azzal magyarázható, hogy a Szovjetunió elismerésének „járványszerű” terjedésével a magyarok is szabaddá kívánják tenni a kezüket a jövőre nézve. A lépésnek ugyanakkor kétségtelenül volt bizonyos rögtönzés jellege, hiszen az 1924-es diplomáciai névjegyzék összeállításának előkészítése során még Volkonszkijnak is megküldték a korrektúrát a szükséges javítások elvégzésére.¹⁶⁸

A felszín változatlanul hagyása mellett azonban az oroszok megkezdték a felkészülést a képviselet átszervezésére. Már kitaposott ösvényen (útnak a mozgástér rendkívüli szűkösége miatt nehezen lehetne nevezni) haladhattak, hiszen addigra a volt orosz diplomáciai képviseletek utódintézményeinek változatos formái jöttek létre Európaszerte. Von Lampe az általa legjobban ismert német modellt választotta. Németországban Szergej Botkin 1919 ősze óta vezette az Orosz Hadifogoly- és Menekültügyi Delegációt (melynek von Lampe is tagja volt). A Delegáció nem számított a szó szoros értelmében diplomáciai képviseletnek, maguk az oroszok annak tekintették, ellátott bizonyos konzuli funkciókat is, alárendelte magát a Nagykövetség Értekezletének. A németek azonban sokkal inkább a németországi orosz kolónia

¹⁶⁶ GARF F. 5853. Op. 1. D. 13. 103-104. l.

¹⁶⁷ GARF F. 5853. Op. 1. D. 14. 216. l. illetve MOL K-64-1925-24/196.res.pol

¹⁶⁸ GARF F. 5853. Op. 1. D. 14. 218. l.

érdekképviselési szervének fogták fel.¹⁶⁹ Valami hasonló struktúrában gondolkodott von Lampe Magyarország esetében is, a Delegációban helyet kapna a konzuli feladatokat is ellátó diplomáciai képviselő és Vrangel katonai megbízottja is. Befelé, az oroszok felé az említett orosz intézményeket képviselnék, de kifelé, a magyar hatóságok irányában a Delegáció az orosz kolónia érdekképviselési testületeként funkcionálna diplomáciai státusz nélkül. Volkonszkij, Malama és von Lampe még utóbbi 1924. májusi budapesti útja során elkészítettek egy előzetes tervezetet, megfogalmaztak és aláírtak egy levelet a magyar kormányhoz, azt Volkonszkijnál helyezték letétbe, hogy ő szükség esetén gyorsan tudjon cselekedni. A Delegáció vezetője és a konzuli ügyek irányítója Pjotr Volkonszkij herceg lett volna, a titkára Vlagyimir Rozen, a humanitárius osztályt Vlagyimir Malama vezette volna, a katonait Alekszej von Lampe, akit távollétében a tervek szerint Ilovajszkij helyettesített volna.¹⁷⁰

A jól előkészített forgatókönyv megvalósítása elé azonban orosz részről 1924 nyarán újabb akadályok gördültek. Mind a Nagykövetség értekezlete, mind a Vrangel-féle parancsnokság úgy döntött, hogy bezárja budapesti képviseletét. Ebben a helyzetben az addig harmonikusan együttműködő Volkonszkij és von Lampe között koncepcionális ellentétek merültek fel (melyek a köztük lévő baráti viszonyt nem befolyásolták). Von Lampe először a szervezeti-szerkezeti átalakítást kívánta végrehajtani, azt tudomásul vétetni a magyarokkal, majd néhány hónap múlva, amikor a „kedélyek megnyugodtak”, az új rendszer bejáratódott, átadni a vezetést Malamának és távozni a színről. Volkonszkij a két feladatot egyidejűleg kívánta megoldani.¹⁷¹

A képviselet felszámolása ellenére Von Lampe nem kívánta a Magyarországhoz és Horthyhoz fűződő szálakat teljesen elvágni, ezért gondosan megtervezte a távozás részleteit. Ennek egyik legfontosabb eleme Vrangel Horthyhoz intézett levele volt, melynek fogalmazványát maga von Lampe készítette. A tervezet gondolatmenete a következő: az orosz nemzeti ügyért vívott harc folytatódik, ugyanakkor formái állandóan változnak; bár a küzdelemben az anyagi fölény az ellenfél oldalán van, a nemzeti erők bíznak a végső győzelemben, abban, hogy

¹⁶⁹ KONONOVA, M. M.: *Russzkije gyiplomatyicseszkije predstavitel'stva v emigracii (1917-1925 gg.)*. Moszkva, Insztitut Vszeobscej Isztorii RAN, 2004. 102-103., 159., 167. old.

¹⁷⁰ GARF F. 5853. Op. 1. D. 16. 152. l.

¹⁷¹ GARF F. 5853. Op. 1. D. 16. 189-192., 199-201. l. Von Lampe nem alaptalanul tartott attól, hogy az egyidejű átszervezéssel és távozással a Delegáció vezetése az ellentábor kezébe kerülhet. A kérdésben végül engedett Volkonszkij kívánságának, a későbbi fejlemények azonban jórészt igazolták aggodalmait.

végül a sokat szenvedett Oroszországban is helyreáll a jogrend, ahogyan az Magyarországon történt; addig azonban folyamatosan alkalmazkodni kell a változó körülményekhez. A kényszerítő körülmények miatt – folytatódott a gondolatmenet – már másodszor kell változtatni a képviselet gyakorlatán: a képviselet hivatalának bezárása mellett Vrangel továbbra is von Lampét bízta meg a magyarországi orosz katonai emigráció „legjobb részének” irányításával, a tisztí szervezetek vezetésével, a Horthyval való személyes kapcsolattartással, és – amennyiben Horthy beleegyezik – időről-időre Magyarországra fogja vezényelni a kormányzóhoz címzett leveleivel.¹⁷²

A képviseletek felszámolásának legfontosabb eseménye von Lampe Horthynál tett búcsúlatogatása volt 1924. október 2-án. Az esemény jelentőségét növelte, hogy arra néhány héttel a berlini magyar-szovjet diplomáciai és kereskedelmi megállapodás aláírását követően, azzal közvetlen összefüggésben került sor. Addigra már az emigráció berkeihez is elértek az erről szóló hírek és álhírek. Von Lampe egyértelműen a zsidó üzleti körök nyomásának tulajdonította a magyar-szovjet kapcsolatfelvételt, akik „nem akarják elveszíteni a maguk falatját a szovjet pirogból”. A kormány pedig az ország katasztrofális gazdasági és pénzügyi helyzetében kénytelen volt nekik engedni. Nem mulasztotta el felhívni a figyelmet Gratz Gusztáv személyére sem: „Gratz sajátos figura, külügyminiszterként ő fogadott engem, mint Vrangel képviselőjét, majd minden erővel azon volt, hogy elősegítse IV. Károly visszatérését a trónra második kísérlete alkalmával, a bolsevikok elismerésének szószólója és az első követ-jelölt Moszkvába...”¹⁷³ Von Lampéhez is eljutott a szóbeszéd a szovjetek által igényelt 400 vízumról, a követségi épületnek kiszemelt Klotild palotáról a város szívében. Fantáziáját leginkább az épület homlokzatára kítűzendő vörös zászló és Horthy, valamint a szovjet követ elképzelt találkozása mozgatta meg.

A fenti előzmények ismeretében von Lampe nem kis meglepetésére maga Horthy hosszabb fejtegetésbe kezdett a kommunista és általában a baloldali politikai erők kártékony voltáról, „ismét szóba hozta elgondolását egy Moszkva elleni keresztes hadjárat megszervezéséről”. A Szovjetunió diplomáciai elismerésének fényében mindez meglehetősen furcsának tűnt von Lampe számára, a folytatásban azonban kételyei eloszlottak: „Maga az Admirális tért rá arra, hogy

¹⁷² GARF F. 5853. Op. 1. D. 16. 106-107. l. A ténylegesen Horthyhoz küldött levél pontosan követte a tervezet gondolatmenetét, ugyanakkor több élesebb kifejezést kihagytak belőle, pl. az Oroszország feletti zsidó uralomról szóló passzust vagy a végső győzelembe vetett hit hangsúlyozását. (GARF F. 5853. Op. 1. D. 18. 270-271. l.)

¹⁷³ GARF F. 5853. Op. 1. D. 16. 80-81. l.

minden bizonnyal olvastam az újságokban, hogy folytak [tárgyalások], és ezek megállapodáshoz vezettek, de... én ezt nem akarom, soha nem fogok kezet nyújtani egy kommunistának, tette hozzá élesen az általában kevésbé visszafogott, most pedig feldúlt Kormányzó... és a kép világossá vált. Mindehhez még hozzáfűzte, hogy ma «nagy harc» előtt áll ebben a kérdésben...

Teljesen határozottan az volt az érzésem, hogy vagy a sors adott nekem, fehér képviselőnek lehetőséget, hogy ha csak kis mértékben is, de hatással legyek a kommunisták közép-európai diadalmenetének megakadályozására, vagy maga Horthy Admirális – meg akarván győződni következtetési helyességéről – tűzte ki az audiencia időpontját éppen arra napra, amikor «nagy harc» előtt állt azért az eszméért, hogy semmi szín alatt ne egyezzen bele a bolsevikok elismerésébe az ország részéről.»¹⁷⁴

A kínálkozó esélyt kihasználva von Lampe hosszasan ecsetelte a bolsevikok kártékony és bomlasztó hatását arra az államra nézve, ahol megjelennek. Képviselőik a világforradalom fészkei. Helyenként erős túlzással – amit naplójában saját maga is elismert és egy „*Isten bocsássa meg nekem!*” megjegyzéssel kommentált – ismertette a fehér mozgalom harcát a vörösök ellen, a szovjetunióbeli elégedetlenséget a parasztság és a hadsereg soraiban. Mindezeket reményt keltőnek nevezte. Von Lampe úgy érezte, hogy szavai jól előkészített talajra hullanak. Amikor szóba hozta a magyarországi orosz kolónia félelmét a bolsevik képviselő budapesti megjelenése miatt, Horthy félbeszakította beszélgetőpartnerét és határozott hangon kijelentette. „*Nem jönnek ide!*”¹⁷⁵

A következő napokban von Lampe a szovjetellenes hangok megélénkülését érzékelte a sajtóban és a parlamenti megnyilatkozásokban. Ezekben – meglátása szerint – visszaköszönnek azok a kifejezések, melyeket Horthy maga használt találkozójuk során. A fia esküvője alkalmából tartott fogadáson József főherceg személyesen is gratulált a jelen lévő Volkonszkij hercegnek és Rozen bárónak a bolsevikok elismerésének meghíúsulása miatt. A szovjetekkel kötött megállapodás kútba esésével magyarázta von Lampe Daruváry

¹⁷⁴ GARF F. 5853. Op. 1. D. 18. 259-260. l. Von Lampe következtetéseinek helyességét megerősíti, hogy Horthy közvetlenül az ő távozása után fogadta Bethlen István miniszterelnököt és Kánya Kálmán berlini követet, a külügyminiszter helyettesét, akik minden bizonnyal az aláírt megállapodások részleteiről kívánták tájékoztatni Horthyt. A 35-40 perces audiencia alatt két ízben is benyitó szárnysegéd valószínűleg az ő megérkezését jelentette a kormányzónak, bár a magyarul elhangzott szavakat von Lampe nem értette. (MOL K-589x4233-III. 1924. 214. l.)

¹⁷⁵ GARF F. 5853. Op. 1. D. 18. 8. l.

Géza távozását a külügyminiszteri posztról.¹⁷⁶

Von Lampe arra az esetre is „rendelkezett forgatókönyvvel”, ha a szovjet követség netán mégis megjelenne Budapesten. Amennyiben a magyaroknál „*a gyomor győzne az erkölcs felett*”, akkor még mindig ott volt neki talonban Prónay Pál, aki többször felajánlotta szolgálatait Vrangelnak. Október 8-i találkozásuk körülményeiről von Lampe megjegyezte, hogy Prónay épp akkor lábadozott egy párbajban szerzett sebesülést követően. Az amúgy is nehéz felfogású ember kezdetben nem igen értette miről van szó, állandóan a követség megjelenése elleni propaganda-tevékenységről beszélt. Végül von Lampe nevén nevezve a dolgokat elmagyarázta neki, tőle és embereitől azt várja, hogy méltóképpen fogadják a bolsevik diplomatákat, hatalmas botrányt csapnak, és a szovjetek betört fejjele lesznek kénytelenek eltakarodni Magyarországról... „*persze, ha Prónay egyáltalán megértett valamit az egészről*” – osztotta meg kételyeit naplójával. Néhány alkalommal még annál a gondolatnál is elidőzött, hogy „*nem lenne-e jobb, ha a bolsevikok mégis megjelenének Budapesten. Az ébredő magyarok annyira jól ellenük vannak hangolva, hogy más, mint botrány nem várható tőlük, terrorcselekmény is elképzelhető, ami – szerintem – nagyobb morális csapást jelentene a bolsevikokra, mint a szerződés ratifikációjának megtagadása a magyarok részéről*”.¹⁷⁷ Ebben a történetben nem is annyira az az érdekes, hogy fenyegette volna-e egy ilyen incidens veszélye a budapesti szovjet képviselőt, az epizód sokkal inkább von Lampe aktivitásáról, gondolkodásmódjáról szolgál figyelemre méltó adalékkal.

1925. március közepére kiderült, hogy von Lampe gondosan felépített koncepciója a képviselő további fennállásáról kivitelezhetetlen. Horthy szóbeli ígérete alapján – melynek valódi értelmével az adott pillanatban talán maga a kormányzó sem volt tisztában – abban bízott, hogy szükség esetén bármikor reaktiválhatja magát, mint Vrangel katonai képviselője. 1925. márciusában azonban Horthytól és Csákytól is levelet kapott. A kormányzói levél címzettje Vrangel volt, Horthy sorai formailag válasznak számítottak Vrangel szeptember 14-i levelére, míg Csáky von Lampe október 7-i levelére reagált. „*Szórakoztató megoldást találtak a magyarok, szeptemberi levélre márciusban válaszolni. Diplomáták!*”¹⁷⁸ A féléves késésnél is súlyosabban érintette azonban a levelek tartalmi oldala. Horthy lényegében lerázta magáról az orosz menekültek problémáját, Vrangelt

¹⁷⁶ GARF F. 5853. Op. 1. D. 18. 261. l.

¹⁷⁷ GARF F. 5853. Op. 1. D. 18. 13., 34., 185. l.

¹⁷⁸ GARF F. 5853. Op. 1. D. 19. 96. l.

és von Lampét arra kérte, hogy ezentúl Henry Raymondhoz, a Népszövetség bécsi menekültügyi képviselőjéhez forduljanak ebben a kérdésben. Csáky biztosította von Lampét, hogy a menekültek ügye végre jó kezekbe került, sikerült egy olyan szervezetet létrehozni, amely érdekeiket a legmegfelelőbb módon tudja védeni.¹⁷⁹

Horthy levelét von Lampe felbontatlanul küldte tovább Vrangelnak, annak tartalmáról csak később szerzett tudomást feletteseitől. Kérte azonban Kuszonszkijt, hogy a levél eredetijét, amennyiben lehetséges, küldjék vissza neki: *„nekem ez azért fontos, mert a levélen egyszerre fog szerepelni Horthy aláírása és Vrangel döntése kézjeggyével, én pedig hosszú éveken át voltam az összekötő kapocs kettejük között”*.¹⁸⁰ Von Lampe magyarországi beosztását valóban eképp fogta fel, a fehér mozgalom két emblematikus figurája közötti összekötő kapocsnak tekintette magát. A Krímből evakuált orosz alakulatok magyarországi letelepítésének előmozdítása, az itteni orosz katonai emigráció érdekeinek képviselése mellett komoly erőfeszítéseket tett Vrangel és Horthy személyes találkozásának előkészítése terén is.

Először 1922 márciusában vetette fel bizalmasan a kérdést Horthy előtt, hajlandó lenne-e Kormányzó szükség esetén menedéket nyújtani Vrangelnak Magyarországon. Horthy – von Lampe naplójának tanúsága szerint – meglehetősen patetikus hangnemben közölte, Vrangelt tiszteli, hős katonának tartja, és ha az egész világon nem lesz hely számára, nála Magyarországon akkor is menedéket talál.¹⁸¹ Horthy válaszát von Lampe jelentette parancsnokának. Az ígéretet von Lampe nem mulasztotta el felhasználni érvei között, valahányszor a valójában csekély gyakorlati értékkel bíró budapesti katonai képviselő létjogosultságát kellett bizonygatni. A rendelkezésre álló források alapján úgy tűnik, 1924 tavaszán Vrangel és közvetlen környezete valóban számolt a Magyarországra költözés lehetőségével. Kuszonszkijhoz intézett levelében von Lampe részletesen felsorolta ennek lehetséges előnyeit és hátrányait. Megemlítette, hogy Horthy szóban tett ígéretének teljesítése nehézségekbe ütközhet a kormány esetleges ellenállása miatt. Kuszonszkij részletekre vonatkozó kérdéseire válaszolva hozzátette, hogy a lakáshelyzet miatt Vrangel valószínűleg csak vidéken tudna letelepedni, az országon belüli szabad mozgását nem gátolnák, levelezését csak esetenként, szűrőpróba-szerűen ellenőriznék,

¹⁷⁹ GARF F. 5853. Op. 1. D. 19. 95-96., 98-99., 100-101. 1. A Henry Raymond és a Népszövetség égisze alatt Magyarországon létrehozott orosz-bizottság sem összetételében, sem funkciójában nem hasonlított a von Lampék által elképzelt Delegációhoz. Néhány formális ülés után a tevékenysége lényegében elhalt.

¹⁸⁰ GARF F. 5853. Op. 1. D. 19. 379. 1.

¹⁸¹ GARF F. 5853. Op. 1. D. 7. 107-108. 1.

szabadon kiutazhatna az országból és visszatérhetne (a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságba való ki- és beutazás lehetőségét azonban a rossz magyar-szerb viszony miatt kizárta). Összességében azonban ekkor már inkább lebeszélni próbálta Vrangelt és környezetét egy ilyen megoldásról. *„Végül szeretném megismételni, amit P[jotr] N[yikolajevics]nek is elmondtam. M[agyarország]ra érkezése lehetséges és kívánatos, az első időben kihasználhatja ismeretségeit, bizonyos vendégszeretetet is élvezhet – mindezt el lehet intézni, vadászatokra fogják hívni stb... de aztán el fog merülni abban a provinciális mocsárban, ami ezt az országot, ezt az európai zsákutcát előnti, ahol minden megdermedt, senki nem tud és nem lát semmit! Én is csak most, mikor szolgálati útjaim során tartózkodom az országban, értettem meg, milyen siralmasak itt az állapotok!!...Ezek miatt jutottam a P. N.-nel folytatott beszélgetés során arra a következtetésre, hogy Br[üsszel], amely fekvése alapján közelebb van minden európai központhoz, sokkal megfelelőbb lenne számára és sokkal többet adhatna neki.”*¹⁸² Von Lampe intelmei ellenére Vrangel a két lehetőség közül – Belgium és Magyarország – egyelőre az utóbbi felé hajlott. Kérte magyarországi képviselőjét, egyelőre még ne tegyen konkrét lépéseket az ügyben sem Horthynál, sem másutt. Ha az események kedvezőtlen fordulatot vesznek és neki, valamint környezetének el kell hagynia mostani tartózkodási helyét, akkor majd megkapja a szükséges utasításokat. A budapesti lakáshelyzettel tisztában volt, de úgy gondolta, hogy a főváros közelében letelepedhet valamely magyar arisztokrata család vendégeként.¹⁸³ Neveket nem említett, de valószínűleg voltak konkrét elképzelései. A levéltári dokumentumok alapján a történet eddig a pontig követhető nyomon. Vrangel végül is 1926 őszén elhagyta Karlócat és családjával Brüsszelbe költözött.

1926-1927 folyamán már egészen más összefüggésben merült fel Vrangel magyarországi útjának lehetősége és szükségessége. A belső harcoktól, intrikáktól megtépázott emigráció Vrangel-párti részének vezetői, Vlagyimir Malama, Nyikolaj Zsukovszkij-Volinszkij ezredes von Lampéhez intézett leveleikben azért sürgették Vrangel mielőbbi Magyarországra érkezését, hogy az egykori Főparancsnok személyes tekintélyét vesse latba korábbi beosztottjai védelmében a magyar kormánynál. Az út előkészítése, a részletek kimunkálása hosszú hónapokat vett igénybe, melynek során például olyan körülményeket is figyelembe vettek, mint Vrangel budapesti tartózkodásának esetleges negatív hatása a fehéremigráns-szerb viszony alakulására.

¹⁸² GARF F. 5853. Op. 1. D. 15. 120. 1.

¹⁸³ GARF F. 5853. Op. 1. D. 15. 122. 1.

Von Lampe a Magyarországon tartózkodó Vlagyimir Rozen bárót szigorú titoktartást kérve megbízta annak kiderítésével, mit szólna a kormányzó, ha „közvetlen felettesem Magyarországon átutazóban néhány napra megállna Budapesten”. „Őn természetesen pontosan érti, hogy engem nem valamiféle közömbös tudomásulvétel érdekel, hanem valami több.”¹⁸⁴ Szerinte a legmegfelelőbb személy a Vrangel iránti magyar fogadókészség felméréséhez Huszár Károly volt miniszterelnök, a magyar Képviselőház alelnöke lehetne.¹⁸⁵ Vrangel és Huszár kapcsolata mélyebb volt egyszerű ismeretségnél, évek óta levelezésben álltak egymással, nexusukat a Pesti Napló egyenesen barátinak nevezte.¹⁸⁶ 1926-ban jelent meg a Dante kiadó gondozásában Huszár Károly: *Égő Oroszország* című műve. Amint az alcímből is kiderül, munkáját a szerző „Báró Wrangel Péter orosz fővezér, Denikin Antal orosz hadvezér és Miliukov Pál volt orosz külügyminiszter szives közreműködésével írta”¹⁸⁷ Vrangel és Gyenyikin „szerzőtársként” való szerepeltetése annál is inkább figyelemreméltó, mert a két tábornok között a polgárháború óta mély törésvonal húzódott és konfliktusuk az emigráció éveiben is folytatódott. Gyenyikin éppen a Magyarországon töltött évek alatt (1922 és 1925 között) írta meg nagyszabású, ötkötetes művének (*Ocserki oroszok szmütje*, magyarul kb. Az orosz zavaros időszak vázlat) második, harmadik és negyedik kötetét. Ekkorra már Vrangel is dolgozott visszaemlékezésein, melyek azonban csak szerzőjük halála után, 1928-ban Berlinben láttak napvilágot *Zapiszki* (Feljegyzések) címmel. Huszár Károly valóban kulcsszerepet játszott Pjotr Vrangel magyarországi útjának megszervezésében és lebonyolításában.

Az előkészületek során von Lampénak meg kellett vívni a maga külön harcát. Eddigre az emigráció „kirillista” szárnyának intrikái és az úgynevezett „Kenkel-ügy” miatt Vrangel egykori képviselője szinte persona non grata lett a magyar hatóságok szemében.¹⁸⁸ 1926 nyarán kellemetlen tapasztalata volt ezen a téren. Berlinben nem tudott magyar beutazó-vízumot szerezni. Pontosabban az eddigi automatikus kiállítás

¹⁸⁴ GARF F. 5853. Op. 1. D. 26. 144. 1.

¹⁸⁵ GARF F. 5853. Op. 1.D. 27. 149. 1.

¹⁸⁶ Pesti Napló, 1927. május 17. 10. o.

¹⁸⁷ HUSZÁR Károly: *Égő Oroszország*. Budapest, Dante Kiadó, 1926.

¹⁸⁸ Kenkel-ügy: Eduard Kenkel orosz parlamenti képviselő hamis dokumentumokra és információkra támaszkodva Alekszej von Lampét Franciaország javára történő kémkedéssel vádolta és ezzel összefüggésben megemlítette magyarországi tevékenységét is. Az ügy évekig húzódott, hullámai Magyarországra is elérték, végül 1926 áprilisában a német Legfelsőbb Bíróság felmentette A. von Lampét az ellene felhozott, egyébként minden valóságát nélkülöző vádak alól.

helyett végig kívánták vele járatosni az elutasítás lehetőségét is magába foglaló hivatalos procedúrát. Ezt annál is inkább sérelmezte, mert mind Kánya Kálmán berlini követ, mind Sztojákovics Döme katonai attasé Budapestről jó ismerősei voltak, és pontosan tisztában voltak tevékenységének jellegével.¹⁸⁹

1927-ben tovább folytatódott a huzavona von Lampe beutazóvízuma ügyében. Az orosz monarchista emigráció két táborának, a „nykolajevistáknak” és a „kirillistáknak” a magyarországi csoportjai kapcsolatrendszerüket megmozgatva birkóztak egymással, előbbieket minden követ megmozgatta von Lampe beutazásának érdekében, utóbbiak mindent megtettek ennek megakadályozására. Malama, Zsukovszkij-Volinszkij és Rozen Huszár Károly segítségével elérték, hogy mind Horthy, mind Csáky kijelentették, találkozni kívánnak von Lampéval. A belügyben és a külügyben az ellentábor rendelkezett nagyobb támogatottsággal, de Malamáék úgy gondolták, a kormányzó akaratával nem fognak szembe menni.¹⁹⁰ Malama április közepén arról értesítette von Lampét, hogy vízumát elküldték a berlini magyar képviseletre, ott viszont von Lampe érdeklődésére válaszolva közölték, semmit nem tudnak róla. *„Milyen kicsinyesek a magyarok! Néhány feljelentés és megfélekedeznek arról, hogy annak idején az oroszokat csak az én jóváhagyásommal engedték be Magyarországra.”*¹⁹¹ A von Lampe vízuma körüli csatározás egyre komolyabb, szinte hisztérikus méreteket öltött. Idővel maga Huszár Károly is bizalmasan azt tanácsolta von Lampénak, parancsnoka magyarországi tartózkodásának időtartamára jelentsen betegeket, elkerülendő Vrangel sértődését, hogy megbízottját nem engedték hozzá Magyarországra. Von Lampe természetesen minderről beszámolt Vrangelnek. Úgy látta, a „kirillisták”, mivel megakadályozni nem tudják, mindenképpen egyszerű protokolláris eseménnyé kívánják szűkíteni Vrangel látogatását. A magyarországi orosz kolónia ügyeiben és belső küzdelmeiben járatos von Lampe egyidejű jelenléte ezt a törekvést veszélyeztetné.¹⁹²

1927 április végén, közvetlenül Vrangel Magyarországra érkezése előtt Forster Pál, belgrádi magyar követ, kormánya kérését tolmácsolva kérte, amennyiben Vrangelnek feltétlenül találkoznia kell von Lampéval, úgy ezt Magyarország területén kívül tegye meg. A kellemetlenségek ellenére – pontosabban éppen ezek miatt – von Lampe arra biztatta Vrangelt, hogy tervezett magyarországi utazását semmi

¹⁸⁹ GARF F. 5853. Op. 1. D. 25. 80-81. l.

¹⁹⁰ GARF F. 5853. Op. 1. D. 30. 118. l.

¹⁹¹ GARF F. 5853. Op. 1. D. 29. 63., 68. l.

¹⁹² GARF F. 5853. Op. 1. D. 30. 121. l.

esetre se halassza el. Az orosz emigráció Vrangel-párti és nyikolajevista részének ugyanis életbevágóan fontos volt, hogy Vrangel személyesen vegye őket védelmébe a nemtelen támadásokkal és intrikákkal szemben. A belgrádi magyar követtel folytatott beszélgetésen Budapest részéről lényegében hasonló elvárás fogalmazódott meg. A diplomata előadta, hogy a kormány mindenekelőtt az orosz kolónia zavaros ügyeiben szeretne segítséget kapni, mivel ezekben nem tud eligazodni. Már Vrangel pusztán megjelenése is hatással lehet a magyarországi oroszokra, a kolónia egyes tagjairól adott minősítése pedig megkönnyítené „*a búza és az ocsú elválasztását egymástól*”. A felvetésre Vrangel meglepő nyíltsággal válaszolt. Közölte a követtel, megjelenése minden bizonnyal csak azokra lesz hatással, akik megőrizték becsületüket, a Sulgin és Danyilov-féle gazemberek szemében sem neki, sem másnak nincs tekintélye, a velük való találkozást egyébként is méltatlannak tartaná magához. A követ biztosította Vrangelt, hogy az általa nemkívánatosnak tartott személyeket a kormány távol tartja tőle, szükség esetén pedig kiutasítja az országból.¹⁹³

Von Lampe maga is remélte, hogy Vrangel budapesti útja hozzájárulhat a helyzet tisztázásához. Így határozottan tiltakozott Vrangel minden olyan szándéka ellen, amely a látogatás lemondására irányult. Ennek – véleménye szerint – nem csak a kolónia pillanatnyi helyzetére nézve lenne káros következménye: „*De nem ez a lényeg. A legfontosabb, hogy nem tudjuk, miképp alakul a politikai helyzet Európában. Csak egy dolog biztos, az egyetlen ember ebben az Európában, aki együtt érez velünk, és aki hajlandó velünk haladni, az Magyarország kormányzója. Ezért a személyes találkozás lehetőségének elhalasztása, különösen azután, hogy ő tud erről, megbocsáthatatlan halálos véték lenne.*”¹⁹⁴

Minden bizonnyal von Lampe „távol-tartása” is hozzájárult ahhoz, hogy Vrangel eredetileg 2-3 naposra tervezett budapesti programja mindössze egy naposra rövidült. Vrangel 1927. május 15-én érkezett Budapestre és ugyanazonnap el is hagyta a magyar fővárost. Látogatása elsősorban magánjellegű volt, idejének nagy részét Huszár Károly társaságában töltötte. De fogadta őt Bethlen István miniszterelnök is, kettejük találkozója egy óra hosszat tartott. Horthy Miklós kormányzó pedig ebédet adott Vrangel és felesége tiszteletére. A két utóbbi eseményre a sajtó és a nyilvánosság teljes kizárásával került sor. Az orosz tábornok és Huszár Károly között lezajlott hosszú beszélgetés részletes összefoglalója megjelent a Pesti Hírlap, valamint a liberális

¹⁹³ GARF F. 5853. Op. 1. D. 30. 138-139. l.

¹⁹⁴ GARF F. 5853. Op. 1. D. 30. 121. l.

Pesti Napló hasábjain.¹⁹⁵

A pesti út tapasztalatairól Vrangel júliusi brüsszeli találkozójuk során számolt be von Lampénak. Különösen a Horthyval folytatott, mintegy 3 órás eszmecserével volt elégedett. „...*P. N. szavai szerint teljes volt köztük a nézetazonosság! Az igazat megvallva épp ezt a nézetazonosságot vártam! Tehát céлом, Vrangel és Horthy megismerkedése, bár sajnos az én távollétémben, de mégis megvalósult!*” Vrangel és Horthy egyetértettek egy közös bolsevik-ellenes egységfront létrehozásának szükségességében. Igaz, a kormányzó rögtön hozzáfűzte, hogy sajnos Magyarország kis nemzetközi súlyánál fogva ezen a téren nem képes meghatározó szerepet játszani. Felvetődött, hogy egy állandó félhivatalos képviselőt kellene megbízni a kettőjük közötti kapcsolattartással, akinek esetleg valamiféle szerény fizetéssel járó posztot kreálnának Magyarországon. Von Lampe, aki rögtön saját pozícióját látta veszélyeztetve, amellet érvelt, hogy Magyarország továbbra is maradjon az ő hatáskörében (a ROVSZ 2. osztályánál), maximum alkosson ezen belül önálló részleget. A budapesti javaslat nagyon komoly formában hangozhatott el – legalábbis Vrangel számára annak tűnhetett –, hiszen azonnal elkezdte a lehetséges jelöltek keresését erre a posztra. Ráadásul nem is akármilyen nevek merültek fel: Jevgenyij Miller altábornagy, Vrangel törzsének korábbi főnöke, a ROVSZ elnökének első helyettese, Grigorij Csertkov vezérőrnagy, Vrangel korábbi konstantinápolyi képviselője, és Anatolij Liven herceg, ezredes, aki a polgárháborúban hadtestet és hadosztályt vezényelt az Észak-Nyugati Hadsereg kötelékében.¹⁹⁶ A jelöltkeresés azonban zsákutcába jutott, a Nyikolaj Nyikolajevics nagyherceg közvetlen alárendeltségében lévő Millert ilyen posztra nem lehetett beáldozni. Csertkov és Liven pedig nem vállalták a megbízatást.

Persze, ha találtak volna, akkor sem történt volna semmi, hiszen az ötlet magyar részről minden bizonnyal nem egy átgondolt javaslat volt, azt Horthy nyilván a pillanat hatása alatt vetette fel Vrangel előtt. Ahogyan időnként von Lampe előtt is elragadtatta magát, mert úgy érezte, beszélgetőpartnerében vele egyformán gondolkodó társra lelt. Nem tudjuk, Horthy ezen elgondolása Magyarországon kikerült-e a négy

¹⁹⁵ Pesti Hírlap, 1927. május 17. 3-4. o. „Wrangel tábornok vádjai Anglia és Franciaország ellen”; Pesti Napló, 1927. május 17. 10. o. „Az új orosz lovagrend irtalmatlan küzdelmet hirdet a bolsevisták ellen”. Vrangel magyarországi látogatásának részleteiről lásd: KOLONTÁRI Attila: *Horthy Miklós és Pjotr Vrangel: az együttműködés lehetősége és akadályai*. In: *Az orosz „fehérgárdista” emigráció Magyarországon (1918-1945)*. (Szerk.: HALÁSZ Iván) Budapest-Esztergom, BCE Nemzetközi Migrációs és Integrációs Karközi Kutatóközpont, 2011. 62-84. old.

¹⁹⁶ GARF F. 5853. Op. I. D. 30. 16. l.

fal közül. Amennyiben igen úgy a Külügyminisztérium és valószínűleg Bethlen kormányfő is lebeszélte Horthyt arról, hogy környezetében egy állandó Vrangel képviselő legyen.

Von Lampe Vrangel és Horthy budapesti találkozását magyarországi katonai képviselői pályafutása csúcspontjának tekintette. A későbbi fejlemények azonban nem igazolták várakozásait. Nem csak a „közös bolsevik-ellenes” front létrehozására nem került (és az adott nemzetközi konstellációban nem is kerülhetett) sor, de a „fehér mozgalom két kiemelkedő vezetőjének” találkozója nem segített az orosz kolónia Vrangel-párti részének helyzetén sem. Az intrikák, feljelentések, provokációk tovább folytatódtak, ezek fő kiagyaloít a magyar hatóságok továbbra sem távolították el az országból. 1928 áprilisában Vrangel váratlanul elhunyt. Halálát von Lampe saját karrierje végállomásának tekintette. A korábbiakban olyan szorosan kötötte össze sorsát az Orosz Hadsereg egykori főparancsnokának személyével, hogy számított rá, Vrangel lehetséges utódai a ROVSZ élén a továbbiakban nem tartanak igényt szolgálataira. Von Lampe ezirányú aggodalmai, ha nem is voltak teljesen alaptalanok, de teljesen nem igazolódtak. Bár Alekszandr Kutjepovval való viszonya feszült volt, ennek ellenére megmaradt a ROVSZ 2. osztálya élén, vagyis továbbra is intézte és összefogta a magyarországi tiszt szövettség ügyeit. A nem túl nagy létszámú orosz kolónián belüli események kevés öröme adtak okot, de az 1930-as évek elejére a „kirillisták” magyarországi aktivitása is jelentősen alábbhagyott. Ez nagyrészt annak volt köszönhető, hogy a kirillisták soraiból eltávolították a legexponáltabb intrikusokat, akiknek jelenléte és aktivitása egy idő után már magának Kirill Vlagyimirovics nagyhercegnek is kínos volt. Előbb Nyikolaj Ter-Mateuzovot zárták ki fegyelmi úton a Császári Hadsereg és Flotta kötelékéből, majd ugyanerre a sorsra jutott Borisz Sulgin is. Ter-Mateuzov esetében von Lampe nem kis elégtétellel vehette tudomásul, hogy a magyar rendőrség detektívje Berlinben felkereste és információkat kért tőle az orosz-örmény bajkeverőről: *„Mindent elmondtam, amit tudtam, és felhívtam a figyelmét, hogy előbb vagy utóbb, de a magyar rendőrségnek fényt kell derítenie Ter-Mateuzov szovjet ügynök viselt dolgaira.”*¹⁹⁷

Végül is von Lampe egyetlen kivételtől eltekintve többé nem jutott el Magyarországra. 1942-ben, mint az ORVSZ parancsnoka, meglátogatta a megszállt szerb területeken szervezett, Borisz Stejfon parancsnoksága alatt álló Orosz Védelmi Hadtestet. Visszafelé úton, Budapesten a vasútállomáson egy rövid megbeszélés erejéig fogadta az

¹⁹⁷ GARF F. 5853. Op. 1. D. 34. 93. l.

orosz kolónia előjáróit, Mitrofan Kologrivov századost, a tiszti szövetség parancsnokát és Mihail Szamszonovot, az Orosz Vöröskereszt magyarországi szervezetének vezetőjét, majd továbbutazott Berlinbe.¹⁹⁸Néhány év múlva a front és a Vörös Hadsereg magyarországi megjelenése véget vetett az itteni orosz emigráns kolónia addigi életének. Néhányan még időben el tudtak menekülni a földkerekség biztonságosabb országaiba, néhányan itt maradtak és megúszták, mások a represszió áldozatai lettek. Az a mikrovilág pedig, amelynek egyik meghatározó alakja Alekszej von Lampe vezérőrnagy, Vrangel magyarországi képviselője volt, visszahozhatatlanul és örökre eltűnt.

¹⁹⁸GARF F. 5853. Op. 1. D. 70. 109. l.

Felhasznált irodalom

Levéltári anyag

AVP RI F. 166. – Fond Misszii v Belgrade
GARF F. 5853 – Fond genyeral-majora A. A. von Lampe
GARF F. 5826. – Fond ROVSZ
HL VKF iratok 1921, 1922, 1925
HL HM Elnöki osztály iratanyaga
MOL K-27 – a Minisztertanács üléseinek jegyzőkönyvei
MOL K-58 – Külügyminisztérium. A miniszter kabinetje
MOL K-64 – Külügyminisztérium. Politikai osztály, rezervált iratok
MOL K-492 – BM KEOKH
MOL K-589x4233-37-III. – Horthy kormányzó naplója

Monográfiák, tanulmányok, dokumentumkötetek

BASZIK, I. I. et al. (szerk.) *Russzkaja vojennaja emigracija 20-40-x godov. Na csuzsbinye*. 1. könyv 2. köt. Moszkva, 1998.
BASZIK, I. I. et al. (szerk.) *Russzkaja vojennaja emigracija 20-40 godov XX veka. Dokumenti i matyeriali*. 4. kötet *U isztokov „Russzkogo obscevoinszkogo szojuza” 1924*. Moszkva, 2007.
BEBESI György: *A feketeszázak*. Bp. Magyar Ruszisztikai Intézet, 1999.
GOLGYIN, V. I.: *Russzkoje vojennoje zarubezsje v XX beke*. Arhangelszk, „Szolti”, 2007.
HUSZÁR Károly: *Égő Oroszország*. Budapest, Dante Kiadó, 1926.
JOVANOVIĆ, Miroszlav: *Obzor pereszelenija russzkih bezsencev na Balkani*. In: *Russzkij iszhod*. Aleteia kiadó, Szankt-Petyerburg, 2004.
JOVANOVIĆ, Miroszlav: *Russzkaja emigracija na Balkanah 1920-1940*. Moszkva, Russzkij puty, 2005.
KOLONTÁRI Attila: *Horthy Miklós és Pjotr Vrangel: az együttműködés lehetősége és akadályai*. In: *Az orosz „fehérgárdista” emigráció Magyarországon (1918-1945)*. Halász Iván (szerk.) Budapest-Esztergom, BCE Nemzetközi Migrációs és Integrációs Karközi Kutatóközpont, 2011.
KOLONTÁRI Attila: *Kozák emigránsok szervezkedése Magyarországon az 1920-as években*. In: *Világtörténet*, 2011. 1-2. sz.
KOLONTÁRI Attila: *Szélhámosok, kalandorok, fantaszták. Adalékok a magyar-orosz fehéremigráns „együttműködés” történetéhez*. In: *Kutatási Füzetek 18 - MOSZT Könyvek 6*. Európa peremén. Válogatott

írárok Oroszország és a Szovjetunió történetéről. (Szerk.: LENGYEL Gábor) Pécs, 2013.

KONONOVA, M. M.: *Russzkije gyiplomatyicseskije predstavitel'sztva v emigracii (1917-1925 gg.)*. Moszkva, Insztitut Vszeobscsej Isztorii RAN, 2004.

LAMPE, A. A. von: *Putyi vernih. Szbornyik sztatyej*. Parizs, 1960.

MIRONYENKO, Sz. V. (szerk.): *Putyevogyitel. 4. kötet. Fondi Goszudarsztvennogo Arhiva Rosszijszkoj Federacii po isztorii belogo dvizsenyija i emigracii*. Moszkva, GARF-ROSSZPEN, 2004. XI-XIV.

MIRONYENKO, Sz. V. (szerk.): *Putyevogyitel, 5. kötet. Licsnije fondi Goszudarsztvennogo Arhiva Rosszijszkoj Federacii – 1917-2001*. Moszkva, GARF-ROSSZPEN, 2001.

POKORNY Hermann: *Emlékeim. A láthatatlan hírszerző*. Bp. Hadtörténelmi Levéltári Kiadványok, PETIT REAL, 2000.

SHAKMYSTER, Thomas: *Admirális fehér lovon*. Budapest, Helikon, 2001.

SIROKOVA, E. A.: *Genyeral A. A. von Lampe i ego dnyevnyik: vzgljad na vojennuju emigraciju*. // Novij isztoricseskij vesztnyik 2000. № 2.
<http://rovs.atropos.spb.ru/index.php?view=publication&mode=text&id=75> 01. 07. 2013

SIROKOVA, E. A.: „*Sztaralszja bolsze nye pojavljatyszja na polje boja.*”
// http://www.hrono.ru/biograf//bio_1/lampe.php),

Sajtótermékek

Pesti Hírlap, 1927. május 17.

Pesti Napló, 1927. május 17.

Szózat, 1921. december 28., 1922. január 31.

TARTALOM

SOROZATSZERKESZTŐI ELŐSZÓ	5
SZERZŐI ELŐSZÓ	7
REZÜMÉ	9
Alekszej von Lampe – életrajzi adatok	9
Alekszej von Lampe irathagyatéka és a dokumentumközlés szempontjai	15
Alekszej von Lampe magyarországi kinevezése	18
A. von Lampe tárgyalásai a Vrangel-hadsereg egységeinek magyarországi befogadásáról	31
A magyar belpolitikai élet egyes eseményei A. von Lampe naplójában	52
A magyarországi orosz emigráció belső küzdelmei	62
A képviselők felszámolása, Vrangel magyarországi látogatása	78
FELHASZNÁLT IRODALOM	93
TARTALOM	95

